ਕਾਨੂਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ

ਹਿੱਸਾ ੧—ਨੰਬਰ

ਅਰਥਾਤ

ਕਥਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਈ ਗ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗ੍ਯਾਨੀ, ਕਰਤਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ
ਬੜੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਬਨਾਯਾ।

ਪਹਿਲੇ ਏਹ ਨਿਰੀ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਹੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਦੀਆਂ ਸਭ ਕਥਾ ਭੀ ਸੰਛੇਪ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਸਨੂੰ
ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸੈਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਆਗਜਾ ਅਨੁਸਾਰ
ਭਾਈ ਤਾਰਾਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ ਖਾਲਸਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਏਜੰਸੀ
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਨੇ

ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ
ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਛਪਵਾਇਆ।

ਪੰਜਵੀਂ ਵਾਰ ੧੦੦੦ ਮੋਲ (ਜਿਲਦ ਸਮੇਤ ੩॥)

ਤਤਕਰਾ ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂਖਾਲਸਾ ਹਿੱਸਾ੧ ਨੰ:੨ ਕਾ ਲਿਖਤੇ

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ

ਸਰਬੱਤ ਸੱਜਨਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ, ਉਰਦੂ, ਫ਼ਾਰਸੀ, ਅਰਬੀ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਸਤੇ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਕੀਮਤ ਪੇਸ਼ਗੀ ਯਾ ਵੀ. ਪੀ. ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੰਗਵਾ ਲੈਣ:—

ਹਾਜੀ ਚਰਾਗਦੀਨ ਸਰਾਜਦੀਨ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ

ਲਾਹੌਰ

ਅਘਾਨੇ ਸਜਲ। ਮਛਰੀ ਅਗਨਿ ਮਾਹਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ਜਲ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੋਤ ਵਿਹਾਲ। ਪਿੰਗੁ ਚਢਯੋ ਪਰਬਤ ਕੇ ਊਪਰ ਮ੍ਰਿਤਕਹਿ ਦੇਖ ਡਰਾਨੋ ਕਾਲ। ਜ ਕੋ ਅਨੁਭਵ ਹੋਯ ਸੁ ਜਾਨੈ ਸੁੰਦਰ ਐਸ ਉਲਟਾ ਖਯਾਲ॥੩॥ ਬੂੰਦੇ ਮਾਂਹਿ ਸਮੁਦ੍ਰ ਸਮਾਯੋ ਰਾਈ ਮਾਹਿੰ ਸਮਾਨਯੋਂ ਮੇਰ॥ ਪਾਨੀ ਮਾਹਿ ਤੂੰਬਕਾ ਪਾਹਨ ਤਾਕੋ ਤਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵੇਰ। ਤੀਨ ਲੋਕ ਮੇਂ ਭਯੋ ਤਮਾਸ਼ਾ ਸੂਰਜ ਕੀਯੋ ਸਕਲ ਅੰਧੇਰ। ਮੂਰਖ ਹੋਯ ਸੋ ਅਰਥਹਿੰ ਪਾਵੈ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਸਬਦ ਮੇਂ ਫੇਰ॥੪॥ ਮਛਰੀ ਬਗੁਲਾ ਕੋਂ ਗਹਿ ਖਾਯੋਂ ਮੂੰਸੇ ਖਾਯੋ ਕਾਰੇ ਸਾਂਪ। ਸੂਏ ਪਕਰ ਬਿਲਾਈ ਖਾਈ ਤਾਕੇ ਮਏ ਗਯੋ ਸੰਤਾਪ। ਬੇਟੀ ਅਪਨੀ ਮਈਯਾ ਖਾਈ ਬੇਟੇ ਅਪਨੋਂ ਖਾਯੋ ਬਾਪ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹੈ ਸੁਨੋਂ ਜੋ ਸੰਤੋ ਤਿਨ ਕੋ ਕੋਊ ਨ ਲਾਗੈ ਪਾਪ॥੫॥ ਦੇਵ ਮਾਂਹਿ ਤੇ ਦੇਵਲ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਦੇਵਲ ਮਾਂਹੀ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਦੇਵ॥ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ਨ ਲਾਗਯੋ ਰਾਜਾ ਕਰੈ ਰੰਕ ਕੀ ਸੇਵ। ਵੰਧਯਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪੰਗੁ ਇਕ ਜਾਯੋ ਤਾਕੋ ਘਰ ਖੋਵਨ ਕੀ ਟੇਵ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਸੁ ਪੰਡਿਤ ਗਯਾਤਾ ਜੋ ਕੋਊ ਯਾਕੋ ਜਾਨੈ ਭੇਵ॥੬॥ ਕਮਲ ਮਾਂਹਿ ਤੇਂ ਪਾਨੀ ਉਪਜਯੋ ਪਾਨੀ ਮਹਿ ਤੇ ਉਪਜਯੋ ਸੂਰ। ਸੂਰ ਮਾਂਹਿ ਸ਼ੀਤਲਤਾ ਉਪਜੀ ਸ਼ੀਤਲਤਾ ਮੇਂ ਸੁਖ ਭਰਪੂਰ। ਤਾ ਸੁਖ ਕੋ ਛੈ ਹੋਯ ਨ ਕਬਹੂੰ ਸਦਾ ਏਕਰਸ ਨਿਕਟ ਨ ਦੂਰ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਸਤਰਸ ਯਹ ਯੋਗੀ ਯਾ ਮੇਂ ਰਤੀ ਨ ਜਾਨਹੁ ਕੂਰ॥੭॥ ਹੰਸ ਚਢਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੇ ਊਪਰ ਗਰੁੜ ਚਢਯੋ

ਪੂਨਿ ਦਰਿ ਕੀ ਪੀਠ । ਬੈਲ ਚੜ੍ਯੌ ਹੈ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਊਪਰ ਸੋਂ ਹਮ ਦੇਖਯੌ ਅਪਨੀ ਦੀਠ । ਦੇਵ ਚੜ੍ਯੌ ਪਾਤੀ ਕੇ ਊਪਰ ਜਰਖ ਚੜ੍ਯੌ ਦਾਯਨ ਪਰ ਨੀਠ ॥ ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਅਚੰਭਾ ਹੂਆ ਪਾਨੀ ਮਾਂਹੀ ਜਰੇ ਅਗੀਠ ॥ ੮ ॥

ਕਪੜਾ ਧੋਬੀ ਕੋ ਗਹਿ ਧੋਵੈ ਮਾਟੀ ਬਪੁਰੀ ਗਢੈ ਘੁਮ੍ਹਾਰ । ਸੂਈ ਬਿਚਾਰੀ ਦਰਜੀ ਸੀਵੈ ਸੋਂਨਾ ਤਾਵੈ ਪਕਰਿ ਸੁਨਾਰ । ਲਕੜੀ ਬਢਈ ਕੋ ਗਹਿ ਛੀਲੈ ਖਾਲ ਸੁ ਬੈਠੀ ਧਮੈ ਲੁਹਾਰ ॥ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਕਹੈ ਸੋ ਗਯਾਨੀ ਜੋ ਕੋ ਯਾਕੌ ਕਰੈ ਬਿਚਾਰ ॥ ੯ ॥

ਜਾ ਘਰ ਮਾਂਹਿ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ਤਾ ਘਰ ਮਾਂਹਿ ਬਸੈ ਅਬ ਕੌਨ । ਲਾਗੀ ਸਬਹਿ ਮਿਠਾਈ ਖਾਰੀ ਮੀਠੋ ਲਾਗਯੌ ਏਕ ਵਹ ਲੌਨ । ਪਰਬਤ ਉੜਿ ਰੂਈ ਕਿਟ ਬੈਠੀ ਐਸੀ ਹੋ ਇਕ ਬਾਜੈ ਪੌਨ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹੈ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਈ ਤਾਤੈ ਪਕਰਿ ਰਹੀ ਗਹਿ ਮੌਨ ॥ ੧੦ ॥

ਰਜਨੀ ਮਾਂਹਿ ਦਿਵਸ ਹਮ ਲੇਖੌਂ ਦਿਵਸ ਮਾਂਹਿ ਦੇਖੀ ਹਮ ਰਾਤਿ । ਤੇਲ ਭਰਿਓ ਸੰਪੂਰਣ ਤਾ ਮੈਂ ਦੀਪਕ ਜਰੈ ਜਰੈ ਨਹਿ ਬਾਤ । ਪੁਰਖ ਏਕ ਪਾਨੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਤਾਨ ਤਾਗ ਕੀ ਕੈਸੀ ਜਾਤ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੋ ਈਲਹਾ ਅਰਥ ਹੀ ਜੋ ਨਿਤ ਕਰੈ ਪਰਾਈ ਤਾਤ ॥ ੧੧ ॥ ਉਮੜਯੋ ਮੇਘ ਛਾਇਓ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਸੇ ਵਰਸਨ ਲਗਿਓ ਅਖੰਡਤ ਧਾਰ । ਬੂਡਿਓ ਮੇਹੁ ਨਦੀ ਸਬ ਸੂਖੀ ਉਰਲਾ [illegible] ਨਿਸ ਦਿਨ ਇਕਸਾਰ । ਕਾਂਸਾ ਪਰਿਓ ਬੀਜਲੀ ਊਪਰ ਕੀਨੋ ਸਕਲ ਕੁਟੰਬ ਸੰਘਾਰ । ਸੁੰਦਰ ਅਰਥ ਅਨੂ-

ਧਮ ਧਾਕੇ ਪੰਡਿਤ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੈ ਬਿਬਾਦ॥੧੨॥ ਵ੍ਰਛ ਮਾਂਹੀ ਮਾਲੀ ਨਿਪਜੈ ਹਾਲੀ ਮਾਂਹੀ ਨਿਪਜੈ ਖੇਤ। ਹੰਸਹਿ ਉਲਟਿ ਸਿਆਮ ਰੰਗ ਲਾਗਿਓ ਭ੍ਰਮਰ ਉਲਟਿ ਕਰਿ ਹੋਯੋ ਸੇਤ॥ ਸ਼ਿਸ਼ਯਰ ਉਲਟਿ ਰਾਹੁ ਕੋ ਗ੍ਰਾਸੈ ਸੂਰ ਉਲਟਿ ਕਰਿ ਗ੍ਰਾਸੈ ਕੇਤ। ਸੁੰਦਰ ਗੁਰ ਕੋ ਤਜਿ ਭਾਗਿਓ ਨੁਗਰਾਂ ਸੇਤੀ ਬਾਂਧੈ ਹੇਤ॥੧੩।

ਅਗਨਿ ਮਥਨ ਕਉ ਲਕਰੀ ਕਢੀ ਸੋ ਵਹ ਲਕਰੀ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ। ਪਾਨੀ ਮਥਿ ਕਰਿ ਘੀਵ ਨਿਕਾਸਿਓ ਸੋ ਘ੍ਰਿਤ ਖਾਯੋ ਬਾਰੰਬਾਰ। ਦੂਧ ਦਹੀ ਕੀ ਇੱਛਾ ਭਾਗੀ ਜਾਕੂ ਮਥਤ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ॥ ਸੁੰਦਰ ਅਬ ਤੌ ਭਯੋ ਸੁਖਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਰਹੀ ਨ ਏਕ ਲਗਾਰ॥ ੧੪॥

ਪਾਤ੍ਰ ਮਾਂਹਿ ਝੋਲੀ ਗਹਿ ਰਾਖੈ ਜੋਗੀ ਭਿਖਯਾ ਮਾਂਗਨ ਜਾਯ। ਜਾਗੈ ਜਗਤ ਸੋ ਵਹੀ ਗੋਰਖ ਐਸਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਾਵੈ ਆਯ। ਭਿਖਯਾ ਫਿਰੈ ਬਹੁਤ ਗੁਰੁ ਤਾਂਕੋ ਸੋ ਵਹਿ ਭਿਖਿਆ ਚੇਲੇ ਖਾਯ॥ ਸੁੰਦਰ ਜੋਗੀ ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਵੈ ਤਾ ਅਵਧੂਤ ਕੀ ਦੂਰਿ ਬਲਾਯ। ੧੫॥

ਪਰ ਧਨ ਹਰੈ ਕਰੈ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਪਰਤੀਅ ਰਾਖੈ ਘਰ ਮਾਹਿ। ਮਾਂਸ ਖਾਯ ਮਦਿਰਾ ਪੁਨਿ ਪੀਵੈ ਤਾਹਿ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਸੰਸ਼ਯ ਨਾਹਿ। ਅਕਰਮ ਗਹੈ ਕਰਮ ਸਬ ਤਿਆਗੈ ਤਾਕੀ ਸੰਗਤ ਪਾਪ ਨਸਾਯ। ਐਸੀ ਕਰੈ ਸੁ ਸੰਤ ਕਹਾਵੈ ਸੁੰਦਰ ਔਰ ਉਪਜਿ ਮਰ ਜਾਯ॥ ੧੬॥

ਨਿਰਦਯ ਹੋਯ ਤਰੈ ਪਸ਼ੂ ਆਤਕ ਦਯਾਵੰਤ ਬੂੜ ਭਵ ਮਾਂਹਿ। ਲੋਭੀ ਲਗੈ ਸਬਨ ਕੋ ਪਯਾਰ ਨਿਰ ਲੋਭੀ ਕੋਂ ਠੌਰ ਨਾਹਿ। ਮਿਥਯਾ ਵਾਦੀ ਮਿਲੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਸਤਿਅ ਕਹੈ ਤੇ ਜਮ ਪੁਰ ਜਾਹਿ। ਸੁੰਦਰ ਧੂਪ ਮਾਂਹਿ ਸ਼ੁ ਜਲਤਾ ਅਰਤ ਰਹੈ ਸੋ ਬੈਠ ਛਾਂਹਿ॥ ੧੭॥ ਬਟਈ ਚਰਖਾ ਭਲ ਸਵਾਰੌ ਫਿਰਨੇ ਲਾਗਿਓ ਨੀਕੀ ਭਾਂਤਿ। ਬਹੁ ਸਾਸਕੇ ਕਹਿਸ ਮੁਝਾਵੈ ਤੂ ਮਰੇ ਫਿਰ ਬੈਠੀ ਕਾਤ। ਤਾਂਕੋ ਤਾਰ ਨ ਟੂਟੇ ਕਬਹੂੰ ਪੂਨੀ ਘਟੈ ਨਹੀਂ ਦਿਨ ਰਾਤ। ਸੁੰਦਰ ਬਿਧਿਸੌਂ ਬੁਨੇ ਜੁਲਾਹਾ ਖਾਸਾ ਨਿਪਜੇ ਊਂਚੀ ਜਾਤ ॥ ੧੮ ॥ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰੈ ਕੁਮਾਰੀ ਕੰਨਿਆ ਜਨੇਜਨੇ ਸੋਂ ਕਰਤੀ ਸੰਗ। ਬੇਸਯਾ ਸੋ ਤੋ ਭਈ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਏਕ ਪੁਰਖ ਕੇ ਲਾਗੀ ਅੰਗ। ਕਲਿਯੁਗ ਮਾਂਹੀ ਸਤਯੁਗ ਬਪੜੋ ਪਾਪੀ ਉਦਯ ਭਰਮ ਕੇ ਭੰਗ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਅਰਥ ਸੋ ਪਾਵੈ ਜੋ ਨੀਕੇ ਕਰਿ ਭਜੈ ਅਨੰਗ॥ ੧੯ ॥ ਬਿਪ੍ਰ ਰਸੋਈ ਕਰਨੇ ਲਾਗਯੋ ਚੌਕਾ ਭੀਤਰ ਬੈਠਿਓ ਆਯ। ਲਕੜੀ ਮਾਂਹੀਂ ਚੂਲਾ ਦੀਯੋ ਰੋਟੀ ਊਪਰ ਤਵਾ ਚਢਾਯ। ਖਿਚਰੀ ਮਾਹੀ ਹੰਡੀਯਾ ਰਾਂਧੀ ਜਾਲਨ ਆਕ ਧਤੂਰਾ ਖਾਯ। ਸੁੰਦਰ ਜੇਵਤ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ਅਬਕੇਂ ਭੋਜਨ ਕੀਯੋ ਅਘਾਯ ॥ ੨੦ ॥ ਬੈਲ ਉਲਟਿ ਨਾਯਕ ਕੂੰ ਲਾਦਯੋ ਵਸਤੁ ਮਾਂਹਿ ਗੂਣ ਭਰਿਓ ਅਪਾਰ। ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਕੋ ਸੌਦਾ ਕੀਯੋ ਆਯ ਦੇਸਾਂਤਰ ਯਾ ਸੰਸਾਰ। ਨਾਇਕਨੀ ਪੁਨਿ ਹਰਖਿਤ ਭਈ ਮੋਹਿ ਮਿਲਿਓ ਨੀਕੋ ਭਰਤਾਰ। ਪੂੰਜੀ ਜਾਯ ਸ਼ਾਹ ਕੂੰ ਸੌਂਪੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿਰਤੇ ਡਾਰਿਓ

ਭਾਰ ॥੨੧॥ ਬਨੀਆਂ ਇਕ ਬਨਜ ਕੂੰ ਆਯੋ ਪਰ ਤਾਂਵਰਾ ਭਾਰੀ ਹੈਂ ਠਭਲੀ ਵਸਤ ਕਛੂਲੀਨਾਦੀਨੀਖੈ ਵਿ ਗਠਰੀਯਾ ਬਾਂਧੀ ਐਂਠ। ਸੌਦਾ ਕੀਯੋ ਚਲਯੋ ਪੁਨਿ ਘਰ ਕੂੰ ਲੇਖਾਕੀਯੋ ਬਾਰਿ ਤਰ ਬੈਂਠ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤਿ ਹੂਆ ਬੋਲ ਗਯੋ ਪੂੰਜੀਮਂ ਪੈਂਠ॥੨੨॥ ਪਾਹਰੂ ਰਾਤ ਘਰ ਘੁਸੇ ਸਾਹਕੋ ਰਵਿਆ ਕਹਨ ਲਾਗੋ ਚੋਰ। ਕੋਤਵਾਲ ਕਾਠ ਕਰਿ ਬਾਂਧਿਓ ਛੂਟਤ ਨਹੀਂ ਸਾਂਝ ਔਰ ਭੋਰ। ਰਾਜਾ ਗ੍ਰਾਮ ਛੋਡਿ ਕੇ ਭਾਗਿਐ ਹੂਓ ਸਕਲ ਜਗਤ ਮੇਂ ਸ਼ੋਰ। ਸੁਖੀ ਪ੍ਰਜਾ ਸੁਖ ਭਈ ਨਗਰ। ਸੇਂ ਸੁੰਦਰ ਕੋਈ ਜ਼ਲਮ ਨ ਛੋਰ ॥੨੩॥

ਰਾਜਾ ਫਿਰੈ ਵਿਪਤਿਕੌ ਮਾਰਯੌ ਘਰ ਘਰ ਟੁਕਰ ਮਾਂਗੈ ਭੀਖ॥ ਪਾਂਵ ਪਿਯਾਦੌ ਨਿਸ ਦਿਨ ਡੋਲੇਂ ਘੋੜਾ ਰ ਕ੍ਰਿਸਕੈ ਨਾ ਲੋਕ॥ ਆਕ ਅਰੰਡ ਕੀ ਲਕੜੀ ਚੂੰਸੇ ਛਾਂਡੇ ਬਹੁਤ ਰਸ ਭਰੇ ਈਖ। ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਜਗਤ ਮੇਂ ਵਿਰਲੋ ਯ ਮੂਰਖ ਕੋ ਲਾਵੈ ਸੀਖ ॥ ੨੪॥ ਪਾਨੀ ਜਰੇ ਪੁਕਾਰੇ ਕਿਸ ਦਿਨ ਤਾਕੋ ਅਗ੍ਨਿ ਦੁਖ ਦੈ ਆਯ। ਮੈਂ ਸੀਤਲ ਤੂ ਤਪਤ ਭਯਾ ਕਜੋਂ ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਕਹੇ ਸਮਝਾਇ। ਮੇਰੀ ਲਪਟ ਤੋਹਿ ਜੋ ਲਾਗੈ ਤੌ ਤੂ ਭੀ ਸੀਤਲ ਹੋ ਜਾਯ ॥ ਕਬਹੂ ਜਰਨੀ ਫੇਰ ਨ ਉਪਜੈ ਸੁੰਦਰ ਸੁਖ ਮੈਂ ਰਹੈ ਸਮਾਯ ॥੨੫॥ ਖਸਮ ਪਰਯੋ ਜੋਰੂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਕਹਯੋ ਨ ਮਾਨੇ ਭੌਂਡੀ ਰਾਂਡ ॥ ਜਿਤ ਤਿਤ ਫਿਰੈ ਭਟਕਤੀ ਯੋਹੀ ਤੈ ਤੌ ਕੀਯੋ ਜਗਤ ਮੇਂ ਭਾਂਡ। ਤੋ ਹੂ ਭੂਖ ਨ ਭਾਗੀ ਤੇਰੀ ਤੂ ਕਿਲ ਬੈਠੀ ਸਾਰੀ ਮਾਂਡ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹੈ

ਸੀਖ ਸੁਨਿ ਮੰਗੀ ਅਬ ਤੋ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰ ਥੋ ਛਾਂਡ ॥ ੨੬॥
ਪੰਥ ਮਾਂਹਿ ਪੰਥ ਚਲਿ ਆਯੋ ਸੋ ਵਹ ਪੰਥ ਲਖਯੋ ਨਹਿ ਜਾਯ॥ ਵਾਹੀ ਪੰਥ ਚਲਯੋ ਵਹ ਪੰਥੀ ਨਿਰਭਯ ਦੇਸ ਪਹੂੰਚਯੋ ਜਾਯ॥ ਤਹਾਂ ਦੁਕਾਲ ਪਰੇ ਨਹਿੰ ਕਬਹੂੰ ਸਦਾ ਸੁਭਿੱਖ ਰਹਯੋ ਠਹਰਾਯ॥ ਸੁੰਦਰ ਦੁਖੀ ਕੋਊ ਨਹਿੰ ਦੀਸੈ ਅਖਯ ਸੁਖ ਮੇਂ ਰਹੈ ਸਮਾਯ ॥ ੨੭ ॥ ਇਕ ਅਹੇਰੀ ਬਨ ਮੇਂ ਆਯੋ ਖੇਲਨ ਲਾਗਯੋ ਭਲੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ॥ ਕਰ ਮੇਂ ਧਨੁਖ ਕਮਰ ਮੇਂ ਤਰਕਸ਼ ਸਾਵਜ ਘੇਰੀ ਬਾਰੰਬਾਰ ॥ ਮਰਯੋ ਸਿੰਹ ਵਰਾਹ ਪੁਨਿ ਮਾਰਯੋ ਮਾਰੀ ਬਹੁਤਿ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕੀ ਡਾਰ ॥ ਐਸੇ ਸਕਲ ਮਾਰਿ ਘਰ ਲਾਯੋ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਹਿੰ ਕੀਯੋ ਜੁਹਾਰ ॥ ੨੮ ॥ ਸੁਕ ਕੇ ਵਚਨ ਅਮ੍ਰਿਤ ਭਯ ਐਸੇ ਕੋਕਿਲਾ ਧਰ ਗਹੈ ਮਨ ਮਾਂਹਿ॥ ਸਾਰੋ ਸੁਨੇਂ ਭਗਵਤ ਕਬਹੂੰ ਸਾਰਸ ਤੌ ਉਪਜਵੈ ਨਾਹਿ ॥ ਹੰਸ ਚੁਗਹਿ ਮੁਕਤਾ ਫਲ ਅਰਥਹਿੰ ਸੁੰਦਰ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਜਾਹਿ॥ ਕਾਕ ਕਵੀਸ਼੍ਵਰ ਨੀਕੇ ਜੇਤੇ ਤੇ ਸਬ ਦੌਰ ਕਰੰਕਹਿ ਜਾਹਿ॥ ੨੯ ॥ ਨਸ੍ਰ ਹੋਇ ਵ੍ਰਿਸ਼ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕ੍ਰਿਯ ਕਰਿ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕੀਯੇ ਨਹਿ ਪਾਵੈ ਠੌਰ ॥ ਮਹਿਮਾ ਸਕਲ ਗਈ ਤਿਨ ਕੇਰੀ ਰਹਤ ਪਗਨ ਤਰ ਸਬ ਸਿਰ ਮੌਰ॥ ਜਿਤ ਤਿਤ ਫਿਰੈ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਆਦਰ ਤਿਨ ਕੌ ਕੋਊ ਨ ਘਾਲੇ ਕੌਰ॥ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਕਹੈ ਸਮਝਾਵੈ ਐਸੀ ਕੋਊ ਕਰੌ ਮਤਿ ਔਰ ॥ ੩੦ ॥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੜੈ ਕਿਨ ਪੁਨ ਵਯਾਕਰਣ ਪੜੇ ਜੋ ਕੋਇ॥ ਸੰਧਿਆ ਕਰੈ ਗਹੈ ਖਟ ਕਰਮਹਿ ਗੁਣ ਔਰ ਕਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਸੋਇ॥

ਸੀਰਾ ਕਾਮ ਤਬੈ ਬਨਿ ਆਵੈ ਮਨ ਮੇਂ ਸਬ ਤਜਿ ਰਾਖੈ ਦੋਇ
ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਕਹੈ ਸੁਨ ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨ ਮੁਕ੍ਤਿ ਨ
ਹੋਇ ।੩੧॥ ਇਤਿ ਬਿਪਰਜੈ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਹ ॥੨੦॥

ਅਥ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿਸਮਰਣ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭਃ

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

(ਸੋਈ ਸੂਰ ਬੀਰ ਰੂਪ ਰਹੇ ਜਾਯ ਰਣ ਮੇਂ)

ਸੁਨਤ ਨਗਾਰੇ ਚੋਟ ਵਿਕਸੇ ਕਮਲ ਮੁਖ ਅਧਿਕ ਉ-
ਛਾਹ ਫੂਲਯੋ ਮਾਯ ਹੂ ਤਨ ਮੇਂ । ਫੇਰ ਜਬ ਸਾਂਗ ਤਬ ਕੋਈ
ਨਹੀ ਧੀਰ ਧਰਿ ਕਾਇਰ ਕੰਪ ਛਿਮਾਨ ਹੋਤ ਦੇਖ ਮਨ ਮੇਂ ॥ਟੂਟ
ਕੇ ਪਤੰਗ ਜੈਸੇ ਪਰਤ ਪਾਵਕ ਮਾਹਿ ਐਸੇ ਟੂਟ ਪਰੇ ਬਹੁ
ਸ ਵਣ ਕੇ ਘਨ ਮੇਂ ॥ ਮਾਰੀ ਘਮਸਾਨ ਕਰਿ ਸੁੰਦਰ ਜੁਹਾਰ
ਸ਼ਾਮ ਸੋਈ ਸੂਰ ਬੀਰ ਰੋਪ ਰਹੇ ਜਾਯ ਤਨ ਮੇਂ ॥੧॥ਹਾਥ
ਮੇਂ ਗਹੇ ਖੜਗ ਮਾਰਬੇ ਕੌ ਏਕ ਪਗ ਤਨ ਮਨ ਅਪਨੋ ਸਮਰ
ਪਣ ਕੀਨੋ ਹੈ ॥ ਆਚੋਕਰ ਮੀਠ ਕੋ ਜੋ ਪਹਰੌ ਝਾਂਕ ਰਣਬੀਰ
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੋਯ ਕੇ ਭਗਾਯ ਦਲ ਦੀਨੋਂ ਹੈ ॥ ਖਾਯਲੈਂਨ ਸਨਾ
ਮ ਕੌ ਹਰ ਮ ਖੇਰ ਕੈਸੇ ਹੋਯ ਨਾਮ ਜਾਦ ਜਗਤ ਮੇਂ ਜੀਤਯੋ
ਪਨ ਕੀਨੋਂ ਹੈ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਐਸੋ ਕੋਊ ਏਕ ਸੂਰ ਬੀਰ
ਸੀਸ ਕੋਂ ਉਤਾਰ ਕੈ ਸੁ ਜਸ ਜਾਯ ਲੀਨੋਂ ਹੈ ॥ ੨ ॥

(ਘਰ ਮਾਹੀਂ ਸੂਰਮਾ ਕਹਾਵਤ ਸਕਲ ਹੈ)

ਪਾਂਵ ਰੋਪ ਰਹੈ ਰਣ ਮਾਹੀਂ ਰਾਜਪੂਤ ਕੋਈ ਹਯ ਗਜ ਜਾਗਤ
ਜੁਰਤ ਜਹਾਂ ਦਲ ਹੈਂ ॥ ਬਾਜਤ ਜੁਝਾਊ ਸਹਨਾਈ ਸਿੰਧੂ
ਰਾਗ ਪੂਨ ਸੁਨਤ ਹੀ ਕਾਯਰ ਕੀ ਛੂਟਿ ਜਾਤ ਕਲ ਹੈਂ। ਝਲ-

ਕਤ ਬਰਛੀ ਤੁਰਛੀ ਤਲਵਾਰ ਵਹੈਂ ਮਾਰਮਾਰ ਕਰਤ ਪੁਕਾਰ ਖਲ ਭਲ ਹੈਂ ਐਸੇ ਜੁੱਧ ਮੈਂ ਅਡਿੰਗ ਸੁੰਦਰ ਸੁਭਟ ਸੋਈ ਘਰ ਮਾਂਹਿ ਸੂਰਮਾ ਕਹਾਵਤ ਸਕਲ ਹੈਂ ॥ ੩ ॥

(ਸੂਰਮਾ ਸੋ ਦੇਖੀਯਤ ਸੀਸ ਬਿਨ ਧਰ ਹੈ)

ਅਸਨ ਬਸਨ ਬਹੁ ਭੂਖਣ ਸਕਲ ਅੰਗ ਸੰਪਤਿ ਵਿਵਿਧ ਭਾਂਤਿ ਭਰੋ ਸਬ ਘਰ ਹੈ ॥ ਸ਼੍ਰਵਣ ਨਗਾਰੋ ਸੁਨਿ ਛਿਨਕ ਮੈਂ ਛਡਿ ਜਾਤ ਐਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨੇ ਕਛੂ ਮੇਰ ਉਹਾਂ ਮਰ ਹੈ। ਮਨ ਮੈਂ ਉਛਾਹ ਰਨ ਮਾਹੀਂ ਟੂਕ ੨ ਹੋਯ ਨਿਰਭਯ ਨਿਸੰਕ ਵਾਂਕੋ ਰੰਚ ਹੂ ਨ ਡਰ ਹੈ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਕੋਊ ਦੇਹ ਕੋ ਮਮਤ੍ਵ ਨਾਹਿ ਸੂਰਮਾ ਕੋ ਦੇਖੀਯਤ ਸੀਸ ਬਿਨ ਧਰ ਹੈ ॥ ੪ ॥

(ਐਸੋ ਸੂਰ ਬੀਰ ਧਰ ਧੀਰ ਜਾਯ ਮਾਰਿ ਹੈ)

ਜੂਝਬੇ ਕੋ ਚਾਵ ਜਾਕੇ ਤਾਕਿ ਤਾਕਿ ਕਰੈ ਘਾਵ ਆਗੇ ਧਰਿ ਪਾਂਵ ਫਿਰਿ ਪੀਛ ਨ ਸੰਭਾਰ ਹੈ। ਹਾਥ ਲੀਯੇ ਹਥਿਯਾਰ ਤੀਖਨ ਲਗਾਯੇ ਧਾਰ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਲਾਗੇ ਸਬ ਪਿਸੁਨ ਪ੍ਰਹਾਰ ਹੈ ॥ ਓਟ ਨਹੀਂ ਰਾਖੈ ਕਛੂ ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੋਯ ਜਾਯ ਚੋਟ ਨਹੀ ਚੂਕੈ ਸੀਸ ਰਿਪੁ ਕੋ ਉਤਾਰ ਹੈ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਹਿ ਨੈਕ ਹੂ ਨ ਸੋਚ ਪੋਚ ਸੋਈ ਸੂਰ ਬੀਰ ਧੀਰ ਮੀਰ ਜਾਯ ਮਾਰਿ ਹੈ ॥ ੫ ॥

(ਸੋਈ ਸੂਰਬੀਰ ਧੀਰ ਸ੍ਵਾਮ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈ)

ਅਧਿਕ ਅਜਾਨ ਚਾਹੁ ਮਨ ਮੇਂ ਉਛਾਹ ਕੀਯੇ ਦੀਏ ਗਾਜ ਗਾਹ ਮੁਖ ਵਰਸਤ ਨੂਰ ਹੈ। ਕ ਫੌਜ ਬਤਰ ਵਾਰ ਸਬ ਬਾਲ ਠਾਂਢੇ ਹੋਯ ਅਤਿ ਵਿਕਰਾਲ ਪੁਨ ਦੇਖਤ ਕਰੂਰ ਹੈ ॥ ਨੈਕ ਨ

ਉਸਾਸ ਛੋਡਤ ਫੌਜ ਕੂੰ ਫਿਟਾਇ ਦੇਤ ਖੇਤ ਨਹੀਂ ਛਾਡੇ ਮਰਿ
ਕਰੈ ਚਕਚੂਰ ਹੈ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਕੀ ਕੀਰਤਿ ਪ੍ਰਸਿਧ
ਹੋਇ ਸੋਈ ਸੂਰ ਬੀਰ ਧੀਰ ਸ਼ਾਮ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈ ॥ ੬ ॥

(ਐਸੋ ਸੂਰ ਬੀਰ ਕੋਊ ਕੋਟਨ ਮੈਂ ਏਕ ਹੈ)

ਗਿਆਨ ਕੋ ਕਵਚ ਅੰਗ ਕਾਹੂ ਸੋਂ ਨ ਹੋਯ ਭੰਗ ਟੋਪ ਸੀਸ
ਝਲਕਤ ਪਰਮ ਬਿਬੇਕ ਹੈ। ਤੀਨ ਤਾਜ਼ੀ ਅਸਵਾਰ ਲੀਏ
ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਾਰ ਆਗੇ ਹੀ ਕੋ ਪਾਂਵ ਧਰੈ ਭਾਗਨੇ ਕੀ ਟੇਕ ਹੈ।
ਛੂਟਤ ਬੰਦੂਕ ਬਾਣ ਮਚੇ ਜਹਾਂ ਘਮਸਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿਸੂਨ
ਦਲ ਮਾਰਤ ਅਨੇਕ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਲੋਕ ਮਾਹਿੰ ਤਾਂਕੇ
ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਐਸੋ ਸੂਰ ਬੀਰ ਕੋਊ ਕਟਨ ਮੇਂ ਏਕ ਹੈ ॥ ੭ ॥

(ਸਾਧੂ ਕੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਹੈ ਅਧਿਕ ਸੂਰ ਬੀਰ ਸੋਂ)

ਸੂਰ ਬੀਰ ਰਿਪੁ ਕੋ ਨਮੂਨਾ ਦੇਖਿ ਚੋਟ ਕਰੈ ਮਾਰੈ ਤਬ ਤਾਕਿ
ਕਰ ਤਰਵਾਰ ਤੀਰ ਸੋਂ। ਸਾਧੂ ਆਠੋ ਜਾਮ ਬੈਠੇ ਮਨਹੀਂ
ਸੋਂ ਜੁੱਧ ਕਰੈ ਜਾਕੇ ਮੁਹਿ ਮਾਥੋ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਏ ਸ਼ਰੀਰ ਸੋਂ ॥
ਸੂਰ ਬੀਰ ਭੂਮਿ ਪਰ ਦੂਰ ਹੀ ਤੇ ਦੌਰ ਲਰੈ ਸਾਧੁ ਸੁਨਿ ਕੋਪ
ਕਰਿ ਰਾਖਤ ਹਿ ਧੀਰ ਸੋਂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਹਾਂ ਕਾਹੂ ਕੋ ਨ ਪਾਵ
ਟਿਕੇ ਸਾਧੂ ਕੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਹੈ ਅਧਿਕ ਸੂਰਬੀਰ ਸੋਂ ॥ ੮ ॥

(ਸਾਧੂ ਸੋਂ ਨ ਸੂਰ ਬੀਰ ਕੋਊ ਹਮ ਜਾਨਯੋ ਹੈਂ)

ਖੈਂਚੀ ਕਰੜੀ ਕਮਾਨ ਗਯਾਨ ਕੋ ਲਗਾਯੋ ਬਾਣ ਮਾਰਯੋ
ਮਹਾ ਬਲੀ ਮਨ ਜਗਤ ਜਿਨ ਜਾਨਿਓ ਹੈ। ਤਾਕੇ ਅਗਮਾਨੀ
ਪੰਚ ਜੋਧਾ ਹੂ ਕਤਲ ਕੀਏ ਔਰ ਰਾਜੋ ਪਾਯੋ ਸਬ ਅਰਿ ਦਲ
ਭਾਨਯੋ ਹੈ॥ ਐਸੋ ਕੋਊ ਸੂਰਮਾ ਜਗਤ ਮਾਂ ਨ ਦੇਖੀਯਤ ਜਾਕੇ

ਆਗੇ ਕਾਲ ਹੂਹੇਂ ਕਾਂਪਿ ਕੇ ਪਰਾਨਜੈ ਹੈਂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਕੀ ਸ਼ੋਭਾ ਤਹੂੰ ਲੋਕ ਮਾਹਿੰ ਸਾਧੁ ਸੋ ਨ ਸੂਰ ਬੀਰ ਕੋਈ ਹਮ ਜਾਨਯੋ ਹੈ। ੯॥ ਕਾਮ ਸੋਂ ਪ੍ਰਬਲ ਮਹਾਂ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਤੀਨ ਲੋਕ ਸੋਤ ਏਕ ਸਾਧੁ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਆਗੇ ਹਾਰਯੋ ਹੈ ॥ ਕ੍ਰੋਧ ਸੋਂ ਕਰਾਲ ਜਾਕੇ ਦੇਖਤ ਨ ਧੀਰਧਰੇ ਸੋਊ ਸਾਧੁ ਛਮਾ ਕੇ ਹਥਯਾਰ ਸੋਂ ਵਿਦਾਰਯੋ ਹੈ॥ ਲੋਭ ਸੋਂ ਸੁਭਟ ਸਾਧੁ ਤੋਖ ਸੋਂ ਗਿਰਾਇ ਦੀਯੋ ਮੋਹ ਸੋਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸਾਧੁ ਗਿਆਨ ਸੋਂ ਪ੍ਰਹਾਰਿਓ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਐਸੋ ਸਾਧੁ ਕੋਈ ਸੂਰਬੀਰ ਤਾਕਿ ਤਾਕਿ ਸਬ ਹੀਂ ਪ੍ਰਸੂਨ ਦਲ ਮਾਰਯੋ ਹੈ॥ ੧੦॥

(ਵੈਰੀ ਸਬ ਮਾਰਿ ਕੇ ਨਿਚਿੰਤ ਹੋਇ ਸੂਤੇ ਹੈ)

ਮਾਰੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਸਬ ਲੋਭ ਮੋਹ ਪੀਸ ਡਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਹੂ ਕਤਲ ਕਰਿ ਕੀਯੋ ਰਜ ਪੂਤੋ ਹੈ। ਮਾਰਯੋ ਮਹ ਮਤ ਮਨ ਮਾਰੇ ਅਹੰਕਾਰ ਮੀਨ ਮਾਰੇ ਮਦ ਮਛਰ ਹੂ ਐਸੋ ਰਣ ਰੂਤੋ ਹੈ। ਮਾਰੀ ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪੁਨਿ ਪਾਪਿਨੀ ਸਾਪਨਿ ਦੋਊ ਸਬ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਿ ਨਿਜ ਪਦ ਪਹੂਤੋ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਐਸੋ ਸਾਧੁ ਕੋਈ ਸੂਰਬੀਰ ਵੈਰੀ ਸਬ ਮਾਰਿ ਕੈ ਨਚਿੰਤ ਹੋਇ ਸੂਤੌ ਹੈ॥ ੧੧॥

(ਸਾਧੂ ਸੂਰ ਬੀਰ ਵਈ ਜਗਤ ਮੇਂ ਆਏ ਹੈਂ)

ਕੀਏ ਜਿਨ ਮਨ ਹਾਥ ਇੰਦ੍ਰਨ ਕੌ ਸਬ ਸਾਥ ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ ਆਪਨੇ ਹੀ ਨਕ ਸੌਂ ਲਗਾਏ ਹੈਂ॥ ਔਰ ਹੂ ਅਨੇਕ ਵੈਰੀ ਮਾਰੇ ਸਬ ਯੁੱਧ ਕਰਿ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਖੇਦ ਕੇ ਦਹਾਏ ਹੈਂ। ਕੀਯੋ ਹੈ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਜਿਨ ਦੀਯੋ ਹੈ ਭਜਾਇ ਦਲ ਐਸੇ ਮਹਾਂ ਸੁਭਟ ਸੋ ਗੁਰਬਨ

ਮੇਂ ਗਾਏ ਹੈਂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਔਰ ਸੂਰ ਧੋਂਹੀ ਖਪਿਗਏਸਾਧੂ ਸੂਰ ਬੀਰ ਵੋਹੀ ਜਗਤ ਮੇਂ ਆਏ ਹੈਂ॥ ੧੨॥

(ਐਸੋ ਕੌਨ ਸੂਰਬੀਰ ਸਾਧੂ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ)

ਮਹਾਮਤ ਹਾਥੀ ਮਨ ਰਾਖਿਓ ਪਕਰਿ ਜਿਨ ਅਤਿਹੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਾਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁਮਾਨ ਹੈ। ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਬਾਂਧੇ ਚਾਰਉ ਪਾਂਵ ਪੁਨਿ ਛੂਟਨੇ ਤੇ ਪਾਵੈ ਨੈਕ ਪ੍ਰਾਣ ਪੀਲਵਾਨ ਹੈ॥ ਕਬਹੂ ਜੋ ਕਰੈ ਜੋਰ ਸਾਵਧਾਨ ਸਾਂਝ ਭੋਰ ਸਦਾ ਏਕ ਹਾਥ ਮੇਂ ਅੰਕੁਸ਼ ਗੁਰੁ ਗਯਾਨ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਔਤਕ ਹੂਕੇ ਨਵਸ਼ ਹੋਇ ਐਸੇ ਕੌਨ ਸੂਰ ਬੀਰ ਸਾਧੂ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ॥ ੧੩॥

ਇਤਿ ਸੂਰਤਣ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਾ॥ ੨੧॥

ਅਬ ਸਾਧੂ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭਹ॥

(ਇੰਦ੍ਰਵ ਛੰਦ)

(ਸਾਧੂ ਕੋ ਸੰਗ ਸਦਾ ਅਤਿ ਨੀਕੋ)

ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲਗੇ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮਹੀਂ ਔਰ ਸਬੈ ਕਛੁ ਲਾਗਤ ਫੀਕੋ। ਸ਼ੁੱਧ ਹ੍ਰਿਦਯ ਮਨ ਹੋਇ ਸੋ ਨਿਰਮਲ ਦ੍ਵੈਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿਟੈ ਸਬ ਜੀ ਕੋ। ਗੋਸ਼ਟ ਗਯਾਨ ਅਨੰਤ ਚਲੈ ਜਹ ਸੁੰਦਰ ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਦੀ ਕੋ। ਤਾਹੀ ਤੇਂ ਜਾਨਿ ਕਰੋ ਨਿਸ ਬਾਸਰ ਸਾਧੂ ਸੋ ਸੰਗ ਸਦਾ ਅਤਿ ਨੀਕੋ॥ ੧॥

(ਹੈ ਅਗ ਮਾਹਿ ਬਡੀ ਸਤ ਸੰਗਾ)

ਜੋ ਕੋਈ ਜਾਇ ਮਿਲੈਂ ਉਨ ਸੌਂ ਨਰ ਹੋਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਲਗੇ ਹਰਿ ਰੰਗਾ। ਦੋਸ਼ ਕਲੰਕ ਸਬੈ ਮਿਟ ਜਾਇ ਸੁ ਨੀਚਹੂ ਜਾਇ ਕੇ ਹੋਤ ਉਤੰਗਾ। ਜਯੋਂ ਜਲ ਔਰ ਮਲੀਨ ਮਹਾਂ ਅਤਿ ਗੰਗ

ਮਿਲਤ ਹੋਇ ਜਾਤ ਹੈ ਗੰਗਾ। ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੇ ਤਤ ਕਾਲ ਜੁ ਹੈ ਜਗ ਮਾਹਿ ਬਡੋ ਸਤ ਸੰਗਾ॥ ੨॥

(ਸਾਧੂ ਕੇ ਸੰਗਤੇ ਸਾਧੂ ਹੀ ਹੋਈ)

ਜਿਉਂ ਲਟ ਭ੍ਰਿੰਗ ਕਰੈ ਅਪਣੇ ਸਮ ਤਾਸ ਜੁ ਭਿੰਨ ਕਹੈ ਨਹਿੰ ਕੋਈ। ਜਿਓਂ ਦ੍ਰੁਮ ਔਰ ਅਨੇਕ ਨਿਭਾਤਿਨਿ ਚੰਦਨ ਕੇ ਢਿਗ ਚੰਦਨ ਹੋਈ। ਜਿਉਂ ਜਲ ਛੁਦ੍ਰ ਮਿਲੈਂ ਜਬ ਗੰਗਹਿ ਹੋਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਹੀ ਜਲ ਸੋਈ। ਸੁੰਦਰ ਜਾਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿਟੈ ਸਬ ਸਾਧੂ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇਂ ਸਾਧੂ ਹੀ ਹੋਈ॥ ੩॥

(ਸੰਤਨ ਕੌਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਐਸੋ)

ਜੋ ਕੋਊ ਆਵਤ ਹੈ ਉਨ ਕੇ ਢਿਗ ਤਾਂਹਿ ਸੁਨਾਵਤ ਸ਼ਬਦ ਸੰਦੇਸ਼ੋ॥ ਤਾਹੀਂ ਕੋ ਤੈਸੀਹੀ ਔਖਧਿ ਲਾਵਤ ਜਾਹਿ ਕੌ ਰੋਗ ਪਹਿਚਾਨਤ ਜੈਸੋ। ਕਰਮ ਕਲੰਕਹਿ ਕਾਟਤ ਹੈ ਸਬ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੇ ਪੁਨਿ ਕੰਚਨ ਤੈਸੋ। ਸੁੰਦਰ ਵਸਤੁ ਵਿਚਾਰਤ ਹੈਂ ਨਿਤ ਸੰਤਨ ਕੋ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਐਸੋ॥ ੪॥ ਜੋ ਪਰਬ੍ਰਹਮ ਮਿਲਿਓ ਕੋਊ ਚਾਹਤ ਤੋ ਨਿਤ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਕੀਜੈ। ਅੰਤਰ ਭੇਦ ਨਿਰੰਤਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਲੌ ਉਨ ਕੌ ਅਪਨੌਂ ਮਨ ਦੀਜੈ। ਵੇ ਮੁਖ ਦ੍ਵਾਰ ਉਚਾਰ ਕਰੇ ਕਛੁ ਸੋ ਅਨਾਯਾਸ ਸੁਧਾਰਸ ਪੀਜੈ। ਸੁੰਦਰ ਸੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਜਬ ਔਰ ਅਗਿਆਨ ਸਬੈ ਤਮ ਛੀਜੈ॥ ੫॥ ਜਾ ਦਿਨ ਤੇਂ ਸਤ ਸੰਗ ਮਿਲਿਯੋ ਤਬ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇਂ ਭ੍ਰਮ ਭਾਜ ਗਯੋ ਹੈ। ਔਰ ਉਪਾਇ ਥਕੇ ਸਬ ਹੀ ਤਬ ਸੰਤਨ ਅਦ੍ਵੈਧ ਗਿਆਨ ਦਯੋ ਹੈ॥ ਪੌਤ ਪ੍ਰਵ ਲਹੀ ਕਿਉਂਕਰ ਡੂਬਤ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਲਾਲ ਲਯੋ ਹੈ। ਕੌਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਹੀ ਰਜਨੀ

ਤਮ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਹੈ ॥੬॥ ਸੰਤ ਸਦਾ ਸਬਕੋ ਹਿਤ
ਵਾਂਛਿਤ ਜਾਨਤ ਹੈਂ ਨਰ ਬੂਡਤ ਕਾਵੈਂ ॥ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਟਾਇ
ਸਬੈ ਭ੍ਰਮ ਲੈ ਕਰ ਗ੍ਯਾਨ ਜਹਾਜ ਚੜਾਵੈ ॥ ਜੋ ਵਿਸ਼ਿਆ
ਸੁਖ ਨਾਹਨ ਛਾਡਤ ਜ੍ਯੋਂ ਕਪਿ ਮੂੰਠ ਗਹੈ ਸ਼ਠ ਗਾਵੈਂ ॥
ਸੁੰਦਰ ਵੇ ਦੁਖ ਕੌਂ ਸੁਖ ਮਾਨਤ ਹਾਟ ਹੀ ਹਾਟ ਵਿਕਾਵਤ
ਆਵੈ ॥੭॥ ਸੋ ਅਨਯਾਸ ਤਰੈ ਭਵਸਾਗਰ ਜੋ ਸਤ ਸੰਗਤਿ
ਮੇਂ ਚਲਿ ਆਵੈ। ਜਿਉ ਕਨਿਹਾਰਨ ਭੇਦ ਕਰੈ ਕਛੂਅ ਇ ਚਢੈ
ਤਿਹਿ ਨਾਵ ਚੜਾਵੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਛਤ੍ਰਿਯ ਵੈਸ਼ ਅਰੁ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਮਲੇਛ
ਚੰਡਾਲਹਿ ਪਾਰ ਲੰਘਾਵੈ। ਸੁੰਦਰ ਬਾਰ ਕਛੂ ਨਹਿ ਲਾਵਤ
ਯਾ ਨਰ ਦੇਹ ਅਭੈ ਪਦ ਪਾਵੈ ॥੮॥

(ਸੰਤਨ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਉਂ ਕੋਊ ਜਾਨੈਂ)

ਜਿਉਂ ਹਮ ਖਾਂਯ ਪਿਯੇ ਅਰ ਉਤ੍ਰਤ ਹੈਸ ਹੀ ਯੋ ਸਬ ਲੋਗ
ਬਖਾਨੇ। ਜਿਉਂ ਜਲ ਮੈਂ ਸ਼ਸ਼ਿ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਹਿ ਆਪ ਸਮਾ
ਜਲ ਜੰਤੁ ਪ੍ਰਮਾਨੇ। ਜਿਉਂ ਖਗ ਛਾਂਹ ਧਰਾ ਪਰ ਦੇਖਤ ਸੁੰਦਰ
ਪੰਛਿ ਉਡੈ ਅਸਮਾਨੇ। ਤਿਉਂ ਸਠ ਦੇਹਨਿ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤ ਦੇਖਤ
ਸੰਤਨ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਉਂ ਕੋਊ ਜਾਨੈ ॥੯॥

[ਜੋ ਕਛੁ ਸਾਧੂ ਕਰੈ ਸੋਈ ਛਾਜੈ]

ਜਿਉਂ ਖਪਰ ਕਰ ਲੈ ਘਰ ਡੋਲਤ ਮਾਂਗਤ ਭੀਖ ਹੁਤੇ ਨਹੀਂ
ਲਾਜੈ। ਜੋ ਸੁਖ ਸੇਜ ਪਟੰਬਰ ਭੂਖਣ ਲਾਵਤ ਚੰਦਨ ਤੌ
ਨਹੀਂ ਗਾਜੈ। ਜੋ ਕੋਊ ਆਇ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਕਛੁ ਜਾਨਤ ਤਾਹਿ ਬਯਾ
ਰਹਿ ਬਾਜੈ। ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੰਸ਼ਯ ਦੂਰਿ ਭਯੋ ਸਭ ਜੋ ਕਛੁ ਸਾਧੂ
ਕਰੈ ਸੋਈ ਛਾਜੈ ॥੧੦॥

[ਸੋ ਸਭ ਜਾਨਹੁ ਸਾਧ ਕੇ ਲੱਛਣ]

ਕੋਊਕ ਨਿੰਦਤ ਕੋਊਕ ਬੰਦਤ ਕੋਊਕ ਦੇਤ ਹੈਂ ਆਯ ਕੇ ਭੱਖਣ। ਕੋਊਕ ਆਯ ਲਗਾਵਤ ਚੰਦਨ ਕੋਊਕ ਡਾਰਤ ਧੂਰਿ ਤੱਤਖਣ। ਕੋਊ ਕਹੈ ਯਹ ਮੂਰਖ ਦੀਸਤ ਕੋਊ ਕਹੈ ਯਹ ਆਹਿ ਬਿੱਚਖਣ। ਸੁੰਦਰ ਕਾਹੂ ਸੋਂ ਰਾਗ ਨ ਦ੍ਵੇਸ਼ ਸੋਇ ਸਭ ਜਾਨਹੁ ਸਾਧੂ ਕੇ ਲੱਛਣ॥ ੧੧। ਤਾਤ ਮਿਲੈ ਪੁਨਿ ਮਾਤ ਮਿਲੈ ਸੁਤ ਭ੍ਰਾਤ ਮਿਲੈ ਯੁਵਤੀ ਸੁਖਦਾਈ। ਰਾਜ ਮਿਲੈ ਗਜ ਬਾਜ ਮਿਲੈ ਸਭ ਸਾਜ ਮਿਲੈ ਮਨ ਬਾਂਛਿਤ ਪਾਈ। ਯਹ ਲੋਕ ਮਿਲੈ ਸੁਰ ਲੋਕ ਮਿਲੈ ਬਿਧ ਲੋਕ ਮਿਲੈ ਬੈਕੁੰਠ ਹੁ ਜਾਈ। ਸੁੰਦਰ ਔਰ ਮਿਲੈ ਸਭਹੀ ਸੁਖ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਦੁਰਲਭ ਭਾਈ॥ ੬॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਦੇਵ ਹੂ ਭਯੇ ਤੇਂ ਕਹਾ ਇੰਦ੍ਰ ਹੂ ਭਏ ਤੇਂ ਕਹਾ ਬਿਧਿਹੂ ਕੇ ਲੋਕ ਤੇ ਬਹੁਰ ਆਈਯਤੁ ਹੈ। ਮਾਨੁਖ ਭਯੇਂ ਤੇ ਕਹਾ ਭੂਪਤਿ ਭਯੇ ਤੇਂ ਕਹਾ ਦ੍ਵਿਜਹੂ ਭਏ ਤੇਂ ਕਹਾਂ ਪਾਰ ਜਾਇਯਤ ਹੈ॥ ਪਸ਼ੂਹੂ ਭਏ ਤੇ ਕਹਾਂ ਪੰਛੀ ਹੂ ਭਯੇ ਤੇਂ ਕਹਾ ਪੰਨਗ ਭਏ ਤੇ ਕਹੋ ਕਹਾਂ ਅਘਾਈਯਤੁ ਹੈ॥ ਛੂਟਿਵੇ ਕੋ ਸੁੰਦਰ ਉਪਾਯ ਏਕ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਜਿਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਈਯਤ ਹੈ॥੧੩॥ ਇੰਦ੍ਰਾਨੀ ਨੇਂ ਸਿੰਗਾਰ ਧਰ ਚੰਦਨ ਲਗਾਇ ਅੰਗ ਤਾਂਹਿ ਦੇਖ ਇੰਦ੍ਰ ਅਤਿ ਕਾਮ ਵਸ਼ ਭਯੋ ਹੈ ਸੂਕਰਨੀ ਕੂੰ ਕਰਦਮ ਕੇ ਬੀਚ ਮਾਂਹਿ ਲੋਟ ਕਰਿ ਆਗੇ ਜਾਯ ਸੂਕਰ ਕੋ ਮਨ ਹਰਲਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੋ ਸੁਖ ਸੂਕਰ ਕੋ ਤੈਸੋ ਸੁਖ ਮਘਵਾ ਕੋ ਤੈਸੋ ਸੁਖ ਨਰ ਪਸ਼ੂ

ਪੰਡੀਨ ਕੋ ਵਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਜਾਕੇ ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਸੁਖ ਸੋਈ ਸਾਧੁ ਜਗਤ ਮੇਂ ਜੀਤਿ ਕਰਿਆਯੋ ਹੈ॥ ੧੪ ॥
ਧੂਲ ਜੈਸੋ ਧਨ ਜਾਕੇ ਸੂਲ ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਸੁਖ ਭੂਲ ਜੈਸੋ ਭਾਗ ਦੇਖਿ ਅੰਤਕ ਸੀ ਯਾਰੀ ਹੈ॥ ਪਾਪ ਜੈਸੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾਈ ਸਾਂਪ ਜੈਸੇ ਸਨਮਾਨ ਬਡਾਈ ਬਿਛੂਨ ਜੈਸੀ ਨਾਗਨੀ ਸੀ ਨਾਰੀ ਹੈ॥ ਅਗਨੀ ਜੈਸੋ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਵਿਘਨ ਜੈਸੋ ਵਿਧਿ ਲੋਕ ਕੀਰਤਿ ਕਲੰਕ ਜੈਸੀ ਸਿਧਿ ਸਾਠਿ ਗਾਰੀ ਹੈ॥ ਵਾਸਨਾ ਨ ਕੋਊ ਵਾਕੀ ਐਸੀ ਮਤਿ ਸਦਾ ਜਾਕੀ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਂਹਿ ਬੰਦਨਾ ਹਮਾਰੀ ਹੈ॥ ੧੫॥

(ਐਸੋ ਕੋਊ ਸਾਧੁ ਸੋਤੋ ਰਾਮ ਜੀ ਕੋਂ ਪਯਾਰੋ ਹੈ)

ਕਾਮ ਹੀ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਕੇਂ ਲੋਭ ਹੀ ਨ ਮੋਹ ਤਾਕੇਂ ਮਦ ਹੀ ਨ ਮਛਰ ਨ ਕੋਊ ਨ ਵਿਕਾਰੋ ਹੈ॥ ਦੁਖ ਹੀ ਨ ਸੁਖ ਮਾਨੇ ਪਾਪ ਹੀ ਨ ਪੁੰਨ ਜਾਨੇਂ ਹਰਖ ਨ ਸ਼ੋਕ ਆਨੇ ਦੇਹ ਹੀਤੇਂ ਨਿਆਰੋ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਨ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰ ਰਾਗ ਹੀ ਨ ਦ੍ਵੇਖ ਧਰੇ ਲੇਨ ਹੀ ਨ ਦੇਨ ਜਾਕੇ ਕਛੁ ਨ ਪਸਾਰ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਕੀ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਗਤਿ ਐਸੋ ਕੋਊ ਸਾਧੁ ਸੋਤੋ ਰਾਮਜੀ ਕੋਂ ਪਿਆਰੋ ਹੈ॥ ੧੬॥ ਆਠੋ ਜਾਮ ਜਾਪ ਨੇਮ ਆਠੋ ਜਾਮ ਰਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਆਠੋ ਜਾਮ ਜੋਗ ਜਗ ਕੀਓ ਬਹੁ ਦਾਨ ਜੂ। ਆਠੋ ਜਾਮ ਜਪ ਤਪ ਆਠੋਂ ਜਾਮ ਲਿਯੋ ਬ੍ਰਤ ਆਠੋਂ ਜਾਮ ਤੀਰਥ ਮੇਂ ਕਰਤ ਸ੍ਨਾਨ ਜੂ। ਆਠੋਂ ਜਾਮ ਪੂਜਾ ਵਿਧਿ ਆਠੋ ਜਾਮ ਆਰਤੀ ਹੂ ਆਠੋਂ ਜਾਮ ਦੰਡਵਤ ਸੁਮਿਰਣ ਧਿਆਨ ਜੂ। ਸੁੰ-

ਦਰ ਕਹਤ ਜਿਨ ਕੀਯੋ ਸਬ ਅਠੌਂ ਜਮ ਸੋਈ ਸਾਧੂ ਜਾਕੇ ਉਰ ਏਕ ਭਗਵਾਨ ਜੂ ॥ ੧੭ ॥

(ਸਾਧੂ ਹੀ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ ਸਰੂਪ ਗਯਾਨ ਹੋਤ ਹੈ)

ਜੈਸੇ ਆਰਸੀ ਕੋ ਮੈਲ ਕਾਟਤ ਸਿਕਲਗਰ ਮੁਖ ਮੇਂ ਨ ਫੇਰ ਕੋਊ ਵਹੀ ਵ ਕੇ ਪੋਤ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਵੈਦ ਨੈਨਾਂ ਮੇ ਸਲਾਕਾ ਮੇਲਿ ਸੁਧਿ ਕਰੈ ਪਟਲ ਗਯੋ ਤੇਂ ਤਹਾ ਜਿਉਂ ਕੀ ਤਿਉਂ ਹੀ ਜੋਤ ਹੈ॥ ਜੈਸੇਂ ਵਾਯੁ ਬਾਦਰ ਵਖੇਰ ਕੇਂ ਉਡਾਯ ਦੇਤ ਰਵਿ ਤੌ ਅਕਾਸ਼ ਮਾਂਹਿ ਸਦਾ ਹੀ ਉਦਿਓਤ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਭ੍ਰਮ ਛਿਨ ਮੇਂ ਵਿਲਯ ਜਾਤ ਸਾਧੁ ਹੀ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇਂ ਸ੍ਵਰੂਪ ਗਿਆਨ ਹੋਤ ਹੈ ॥ ੧੮ ॥

(ਸੰਤ ਜਨ ਆਏ ਹੈਂ ਸੋ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੌਂ)

ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾਦੁਰ ਜੀਵ ਸਕਲ ਜਿਵਾਏ ਜਿਨ ਵਰਸਾਏ ਬਾਣੀ ਮੁਖ ਮਧ ਕੀਸੀ ਧਾਰ ਕੌਂ। ਦੇਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੋਊ ਸ੍ਵਾਰਥ ਨ ਲਵ ਲੇਸ਼ ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਕਰਤ ਹੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੌਂ ॥ ਔਰ ਹੂ ਸੰਦੇਹ ਸਬ ਮੇਟਤ ਨਿਮਿਖ ਮਾਂਹਿ ਸੂਰਯ ਮਿਟਾਯ ਦੇਤ ਜੈਸੇ ਅੰਧਕਾਰ ਕੌਂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਹੰਸ ਵਾਸੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਕੇ ਸੰਤ ਜਨ ਆਏ ਹੈਂ ਸੋ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਕੌਂ॥ ੧੯ ॥

(ਸੰਤਨ ਕੇ ਸਮ ਔਰ ਕਹੌ ਕਹਾਂ ਦੀਜੀਏ)

ਹੀਰਾ ਹੀ ਨ ਲਾਲ ਹੀ ਨ ਪਾਰਸ ਨ ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਔਰਹੂ ਅਨੇਕ ਨਗ ਕਹੋ ਕਹਾ ਕੀਜੀਏ। ਕਾਮਧੇਨੁ ਸੁਰਤਰੁ ਚੰਦ੍ਰ ਨਦੀ ਸਮੁਦ੍ਰ ਨੌਕਾਹੂ ਜਹਾਜ਼ ਬੈਠਿ ਕਬਹੂੰਕ ਛੀਜੀਏ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਪ ਤੇਜ ਵਾ_ ਵਯੋਮ ਲੌਂ ਸਕਲ ਜਲ ਚੰਦ ਸੂਰ

ਸ਼ੀਤਲ ਤਪਤ ਹਰਣ ਲੀਜੀਏ। ਸੁੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਹਮ ਸ਼ੋਧ ਸਬ ਦੇਖੇ ਲੋਕ ਸੰਤਨ ਕੇ ਸਮ ਕਹੋਂ ਔਰ ਕਹਾਂ ਦੀਜੀਏ ॥੨੦॥

(ਸੰਤ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੁਨਾਈ ਹੈ)

ਜਿਨ ਤਨ ਮਨ ਪ੍ਰਾਣ ਦੀਨੇ ਸਬ ਮੇਰੇ ਹੇਤ ਔਰਹੂ ਮਮਤ ਬੁਧਿ ਅਪਨੀ ਉਠਾਈ ਹੈ। ਜਾਗਤ ਹੂ ਸੋਵਤ ਹੂ ਗਾਵਤ ਹੈਂ ਮੇਰੇ ਗੁਣ ਕਰਤ ਭਜਨ ਧਯਾਨ ਦੂਸਰੀ ਨ ਕਾਈ ਹੈ। ਤਿਨ ਕੇ ਮੈਂ ਪੀਛੇ ਲਾਗਿਓ ਫਿਰਤ ਹੂੰ ਨਿਸ ਦਿਨ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਮੇਰੀ ਉਨਤੇਂ ਬਡਾਈ ਹੈ। ਵਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਿਯ ਮੈਂ ਹੂ ਉਨ ਕੇ ਆਧੀਨ ਸਦਾ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੁਨਾਈ ਹੈ॥੨੧॥

(ਸਾਧ ਕੀ ਪਰੀਖਯਾ ਕੋਊ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਜਾਨਿ ਹੈ)

ਜਗਤ ਵਿਔਹਾਰ ਸਬ ਦੇਖਤ ਹੈ ਊਪਰ ਕੋ ਅੰਤਹਕਰਣ ਕੋ ਤੋ ਨੈਕ ਨ ਪਹਿਚਾਨਿ ਹੈ। ਛਾਜਨ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕੇ ਚਲਨ ਬੋਲਨ ਕਛੂ ਔਰ ਕੋਊ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਤੋ ਮਧਜਹੰ ਬਖਾਨਿ ਹੈ। ਅਪਨ ਹੀ ਸੁ ਵਰਣ ਆਰੋਪੈ ਅਗਜਾਨੀ ਜੀਵ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਂਤੇਂ ਨਿੰਦਾ ਹੀ ਕੋ ਠਾਨਿ ਹੈ। ਭਾਵ ਮੈਂ ਜੋ ਅੰਤਰ ਹੈ ਰਾਤਿ ਔਰ ਦਿਨ ਕੈਸੇ ਸਾਧੂ ਕੀ ਪਰੀਖਯਾ ਕੋਊ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਜਾਨਿ ਹੈ॥ ੨੨ ॥

(ਸੰਤਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਸੋ ਤੋ ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਹੈ)

ਵਹੀ ਰਾਜਾ ਬਾਜ਼ ਵਹੀ ਕੁਸ਼ਟੀ ਜੋ ਕਲੰਕ ਭਇਓ ਵਹੀ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਵਕ ਨਖ ਸ਼ਿਖ ਕੀਚ ਹੈ॥ ਵਹੀ ਗੁਰੂ ਦ੍ਰੋਹੀ ਗੋ ਬ੍ਰਹਮਨ ਹਨਨਹਾਰ ਵਹੀ ਆਤਮਾ ਕੋ ਘਾਤੀ ਹਿੰਸਾ ਕੇ ਬੀਚ

ਹੈ ॥ ਵਹੀ ਅਘ ਕੋ ਸਮੁਦ੍ਰ ਵਹੀ ਅਘ ਕੋ ਪਹਰ ਪੁਨਿ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਵਾਕੀ ਬੁਰੀ ਭਾਂਤਿ ਮੀਚ ਹੈ। ਵਹੀ ਹੈ ਮਲੇਛ ਵਹੀ ਚੰਡਾਲ ਬੁਰੇ ਤੇਂ ਬੁਰੋ ਸੰਤਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਸੋ ਤੋ ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥

(ਸੰਤਨ ਕੋ ਨਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕੋ ਸਤਜਾ ਨਾਸ਼ ਜਾਏ ਹੈ)

ਪਰੀ ਹੈ ਬਿਜਲੀ ਤਾਂਕੇ ਊਪਰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਧੂਰਿ ਉ-ੜਿ ਜਾਏ ਕਹੂੰ ਠੌਰ ਨਹਿ ਪਾਇ ਹੈ ॥ ਪੀਛੇ ਕੋਊ ਯੁਗ ਮਹਾ ਨਰਕ ਮੇਂ ਪਰੈ ਜਾਏ ਊਪਰ ਤੇਂ ਜਮਹੂੰ ਕੀ ਮਾਰ ਬਹੁ ਖਾਇ ਹੈ। ਤਾਕੇ ਪੀਛੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਜੋਨਿ ਸਹੈਗੋ ਸ਼ੰਕਟ ਤਬ ਪੀਛੇ ਪਛਿਤਾਇ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਔਰ ਭੁਗਤੇ ਅਨੰਤ ਦੁਖ ਸੰਤਨ ਕੋ ਨਿੰਦੈ ਤਾਂਕਾ ਸਤਜਾ ਨਾਸ਼ ਜਾਇ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥ ਕੂਪ ਮੇਂ ਕੋ ਮੈਡਕਾ ਤੌ ਕੂਪ ਕੋ ਸਰਾਹਤ ਹੈ ਰਾਜ ਹੰਸ ਸੌਂ ਕਹਤ ਕੇ ਤੌ ਤੇਰੋ ਸਰ ਹੈ। ਮਸਕਾ ਕਹਤ ਮੇਰੀ ਸਰਵਰ ਕੋ ਨ ਉੜੈ ਮਰੇ ਆਗੇ ਗਰੁੜ ਕੀ ਕੇਤੀ ਇਕ ਜਰ ਹੈ। ਗੁਬਰੀਲਾ ਗੋਲੀ ਕਲੁਟਾਇ ਕਰਿ ਮਾਨੇਂ ਮੋਦ ਮਧੁਪ ਕੋ ਨਿੰਦਤ ਸੁਗੰਧ ਜਾਂਕੋ ਘਰ ਹੈ। ਅਪਨੀ ਨ ਜਾਨੇ ਗਤਿ ਸੰਤਨ ਕੂੰ ਨਾਮ ਧਰੈ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਦੇਖੋ ਐਸੋ ਮੂੜ ਨਰ ਹੈ ॥ ੨੫ ॥ ਕੋਊ ਸਾਧੂ ਭਜਨੀਕ ਹੁਤੋ ਲਵਲੀਨ ਅਤਿ ਕਬਹੂੰ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਕਰਮ ਧਕਾ ਆਯ ਦਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਚਲਤੇ ਆ ਗਿਰ ਪਰੈ ਫੇਰਿ ਕਰ ਉਠੈ ਤਬ ਵਹੀਂ ਪੰਥ ਲਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕੀ ਪੁਨਿ ਕਲਾ ਖੀਨ ਹੋਇ ਗਈ

ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਲੋਕ ਦ੍ਰਤੀਯਾਂ ਕੋਂ ਨਯੋਹੈ। ਦੇਵਹੁ ਕੋ ਦੇਵਹੂ ਨ ਰਯੋ ਤਾ ਮੈਂ ਕਹਾ ਭਯੋ ਪੀਤਰ ਕੋ ਮੋਲ ਸੋ ਤੋ ਨਾਹੀਂ ਕਛੂ ਗਯੋ ਹੈ॥ ੨੬ ॥

(ਸੰਤਨ ਕੇ ਗੁਣ ਗਹੈ ਸੋ ਤੌ ਬਡ ਭਾਗੀ ਹੈ)

ਤਾਹੀ ਕੇ ਭਗਤਿ ਭਾਵ ਉਪਜੈ ਹੈ ਅਨਾਯਾਸ ਜਾ ਕੀ ਮਤਿ ਸੰਤਨ ਸੌਂ ਸਦਾ ਅਨੁਰਾਗੀ ਹੈ। ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ਤਾ ਕ ਦੁਖ ਸਬ ਦੂਰਿ ਹੋਯ ਔਰ ਹੀ ਕਾਹੂ ਕੀ ਜਿਨ ਨਿੰਦਾ ਸਬ ਤਯਾਗੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਫਾਸ ਕਾਟਿ ਪਾਇ ਹੈ ਪਰਮ ਪਦ ਸਤ ਸੰਗ ਹੀ ਤੇ ਜਾਕੀ ਐਸੀ ਮਤਿ ਜਾਗੀ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਕੋਂ ਤੁਰਤ ਕਲਯਾਣ ਹੋਇ ਸੰਤਨ ਕਾ ਗੁਣ ਗਹੈ ਸੋਈ ਬਡ ਭਾਗੀ ਹੈ॥ ੨੭ ॥

(ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸੋਈ ਨਿਸਤਰਹੀ)

ਜੋਗ ਜਗ ਜਪ ਤਪ ਤੀਰਥ ਬ੍ਰਤਾਦਿ ਦਾਨ ਸਾਧਨ ਸਕਲ ਨਹੀਂ ਯਾ ਕੋ ਸਰਵਰ ਹੈ। ਔਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਉਪਾਸਨਾ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਸ਼ੰਕ ਸਬ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਤਿਨਤੇਂ ਨ ਡਰ ਹੈ। ਸਬ ਹੀ ਕੇ ਸੀਸ ਪਰ ਪਾਂਵ ਦੇ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਸੋ ਤੋ ਜਨਮੈਂ ਨ ਮਰੈ ਹੈ। ਮਨ ਵਚ ਕਾਇ ਕਰਿ ਅੰਤਰ ਨ ਰਾਖੈ ਕਛੂ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੈ ਸੋਈ ਨਿਸਤਰ ਹੈ ॥ ੨੮ ॥

(ਸੰਤ ਜਨ ਨਿਸ ਦਿਨ ਲੇਵੋਈ ਕਰਤ ਹੈਂ)

ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਜਸ ਲੇਤ ਸ਼ੀਲਹੂ ਸੰਤੋਸ਼ ਲੇਤ ਖਿਮਾ ਦਯਾ ਧਰਮ ਲੇਤ ਪਾਪ ਤੇਂ ਡਰਤ ਹੈਂ। ਇੰਦ੍ਰਿਨਿ ਕੋ ਘੇਰ ਲੇਤ ਮਨਹੂ ਕੋ

ਫੇਰ ਲੇਤ ਯੋਗ ਕੀ ਯੁਕਤਿ ਲੇਤ ਧਯਾਨ ਹੀ ਧਰਤ ਹੈਂ, ਗੁਰੂ ਕੋ ਬਚਨ ਲੇਤ ਹਰਿ ਜੀ ਕੋ ਨਾਮ ਲੇਤ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਸ਼ੋਧ ਲੇਤ ਭਵਜਲ ਤਰਤ ਹੈਂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਜਗ ਸੰਤ ਕਛੁ ਲੇਤ ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਜਨ ਨਿਸ਼ਿ ਦਿਨ ਲੇਵੋਈ ਕਰਤ ਹੈਂ ॥ ੨੯ ॥

[ਸੰਤ ਜਨ ਨਿਸਿ ਦਿਨਿ ਦੇਵੋਈ ਕਰਤ ਹੈਂ]

ਸਾਂਚੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਤ ਭਲੀ ਭਲੀ ਸੀਖ ਦੇਤ ਸਮਤਾ ਸੁਬੁੱਧਿ ਦੇਤ ਕੁਮਤਿ ਹਰਤ ਹੈਂ॥ ਮਾਰਗ ਦਿਖ ਇ ਦੇਤ ਭਾਵਹੂ ਭਗਤਿ ਦੇਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਤ ਅਭਰ ਭਰਤ ਹੈਂ। ਗਯਾਨ ਦੇਤ ਧਯਾਨ ਦੇਤ ਆਤਮਾ ਵਿਚਾਰ ਦੇਤ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋਂ ਦਿਖ ਇ ਲੇਤ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇਂ ਚਰਤ ਹੈਂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਜਗ ਸੰਤ ਕਛੁ ਦੇਤ ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਜਨ ਨਿਸ ਦਿਨ ਦੇਵੋਈ ਕਰਤ ਹੈਂ ॥ ੩੦ ॥

ਇਤਿ ਸਾਧੁ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਹ ॥ ੨੨ ॥

ਅਥ ਗਯਾਨੀ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭਹ॥

[ਇੰਦਵ ਛੰਦ]

ਜਾਕੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਮੇਂ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਤਾਸ ਸੁਭਾਵ ਰਹੈ ਨਹੀਂ ਛਾਨੋ ॥ ਨੈਨ ਮੇਂ ਵੈਨ ਮੇਂ ਸੈਨ ਮੇਂ ਜਾਨੀਯੇ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹੀ ਅਲਸਾਨੋਂ ॥ ਜਯੋਂ ਕਛੁ ਭਖ਼ਯ ਕੀਯੇ ਉਦਗਾਰਤ ਵੈਸੇ ਹੀ ਰਾਖ ਸਕੈ ਨ ਅਘਾਨੋਂ ॥ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦਿਖਾਵਤ ਧਾਨ ਕੋ ਖੇਤ ਪਰਾਰ ਤੇ ਜਾਨੋ ॥ ੧ ॥ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਜਿਨ ਕੇ ਉਰ ਵੇ ਘਟ ਕਯੋਂ ਹੀ ਛਿਪੇ ਨ ਰਹੇਂਗੇ ॥

ਭੂਤਲ ਮਹਿ ਦਰੇ ਨਹੀ ਦੀਪਕ ਜਦਯਪਿ ਵੇ ਮੁਖ ਮੋਨਗ-
ਹੈਂਗੇ॥ ਜ੍ਯੋਂ ਘਨ ਸਾਰਹਿ ਗੋਪਯ ਛਿਪਾਵਤ ਤੌ ਹੀ ਸੁਗੰਧ
ਸੁ ਤੱਛਨ ਲਹੈਂਗੇ॥ ਸੁੰਦਰ ਔਰ ਕਹਾਂ ਕੋਊ ਜਾਨਤ ਝੂਠੇ
ਕੀ ਬਾਤ ਦੁਰਾਊ ਕਹੈਂਗੇ ॥੨॥ ਬੋਲਤ ਚਾਲਤ ਬੈਠਤ
ਊਠਤ ਪੀਵਤ ਖਾਤ ਸੁਗੰਧਤ ਵਾਸੈ॥ ਊਪਰ ਤੌ ਵ੍ਯਵ-
ਹਾਰ ਕਰੈ ਸਬ ਅੰਤਰ ਸ੍ਵਪਨ ਸਮਾਨ ਸੋ ਭਾਸੈ॥ ਲੈਕਰਿ
ਤੀਰ ਘਤ ਲੇ ਕੌ ਸਧਤ ਮਾਰਤ ਹੈ ਪੁਨਿ ਫੇਰ ਅਕਾਸੈ॥ ਸੁੰ-
ਦਰ ਦੇਹ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਬ ਦੇਖਤ ਕੋਊਕ ਪਾਵਤ ਗ੍ਯਾਨੀ ਕੋ
ਆਸੈ ॥੩॥ ਬੈਠੇ ਤੌ ਬੈਠ ਰਹੇ ਜੁ ਚਲੈ ਪੁਨਿ ਪੀਛੇ ਤੌ
ਪੀਛਹੀ ਆਗੇ ਤੌ ਆਗੇ॥ ਬੋਲੇ ਤੋ ਬੋਲੇ ਨ ਬੋਲੇ ਤੋ ਮੋਨਹੀ
ਸੋਵੈ ਤੋ ਸੋਵੈ ਅਰੁ ਜਾਗੇ ਤੋ ਜਾਗੇ। ਖਾਏ ਤੋ ਖਾਏ ਨਹੀ ਕੋ
ਨਹੀ ਗ੍ਰਿਹੇ ਤੋ ਗ੍ਰਹੁ ਪੁਨਿ ਤ੍ਯਾਗੇ ਤੌ ਤ੍ਯਾਗੇ॥ ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਯਾਨੀ
ਕੀ ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਯਹ ਜਾਨੇ ਨਹੀਂ ਕਛੂ ਰਾਗ ਵਿਰਾਗੇ॥੪॥
ਦੇਖਤ ਹੈ ਪੈ ਕਛੂ ਨਹਿੰ ਦੇਖਤ ਬੋਲਤ ਹੈ ਨਹੀ ਬੋਲ
ਬਖ਼ਾਨੇ। ਸੂੰਘਤ ਹੈ ਨਹੀ ਸੂੰਘਤ ਘ੍ਰਾਣ ਸੁਨੇ ਸਬ ਹੈ ਨ ਸੁਨੇ
ਵਕਨੇ॥ ਭਖਯ ਕਰੇ ਔਰ ਨਾਂਹੀ ਭਖੇ ਕਛ ਭ੍ਰਟਤ ਹੈ
ਨਹੀਂ ਭ੍ਰਟ ਪਰਾਨੇ॥ ਲੇਤ ਹੈ ਦੇਤ ਹੈ ਲੇਤ ਨ ਦੇਤ ਹੈ ਸੁੰਦਰ
ਗ੍ਯਾਨੀ ਕੀ ਗ੍ਯਾਨੀ ਹੀ ਜਾਨੇ॥੫॥ ਕਜ ਅਗ੍ਯਾਨ ਭਲੇ ਨ ਬੁਰੇ
ਕਛੂ ਉੱਤਮ ਮਧੰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਨ ਆਵੈ॥ ਕਾਯਕ ਵਾਚਕ ਮਾਨਸ
ਕਰਮ ਸੁ ਆਪ ਵਿਖੇ ਨ ਤਿਹੂੰ ਠਹਰਾਵੈ॥ ਹੂੰ ਕਛੂ ਨ ਕੀਯੋ
ਨ ਕਰੋਂ ਅਬ ਯੋਂ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਨਿ ਕੋ ਬਰਤਾਵੈ॥ ਦੀਸਤ ਹੈ

ਵ੍ਯਵਹਾਰ ਵਿਖੈ ਨਿਤ ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਯਾਨੀ ਕੀ ਕੌਉਕ ਪਵੈ ॥ ੬ ॥ ਦੇਖਤ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਨੇ ਪੁਨਿ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬੋਲਤ ਹੈ ਹੈ ਵਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬਾਨੀ ॥ ਭੂਮਿ ਹੂੰ ਨੀਰ ਹੂ ਤੇਜ ਹੂ ਵਾਯੁ ਹੂ ਵ੍ਯੋਮ ਹੂ ਬ੍ਰਹਮ ਜਹਾਂ ਲਗ ਪ੍ਰਾਨੀ । ਆਦ ਹੂ ਅੰਤ ਹੂ ਮੱਧ ਹੂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੂ ਜਾਨੀ ॥ ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਯੇਅਰ ਗ੍ਯਾਨਹੂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਆਪ ਹੂ ਬ੍ਰਹਮਹਿ ਜਾਨਤ ਗ੍ਯਾਨੀ ॥ ੭ ॥ ਬੈਠਤ ਕੇਵਲ ਉਠਤ ਕੇਵਲ ਬੋਲਤ ਕੇਵਲ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ॥ ਜਾਗਤ ਕੇਵਲ ਸੋਵਤ ਕੇਵਲ ਜੋਵਤ ਕੇਵਲ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਲਹੀ ਹੈ॥ ਭੂਤਹੂ ਕੇਵਲ ਭਵ੍ਯਹੂੰ ਕੇਵਲ ਵਰਤਤ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ ਸਹੀ ਹੈ ॥ ਹੈ ਸਬਹੀ ਅਰਧ ਉਰਧ ਸੁ ਕੇਵਲ ਸੁੰਦਰ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਉਹੀ ਹੈ । ੮ ॥

ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਭਯੋ ਜਿਨਕੇ ਉਤ ਤੇ ਅਧ ਉਰਧਹੂ ਲੋਚਨ ਜਾਹੀ॥ ਵ੍ਯਾਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਅਖੰਡ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾ ਬਿਨੁ ਔਰ ਕਹੂੰ ਕਛੁ ਨਾਹੀ । ਜਿਯੋਂ ਘਟ ਨਾਸ਼ ਭਯੋ ਘਟ ਵ੍ਯੋਮ ਸੁ ਲੀਨ ਭਯੋ ਪੁਨਿ ਹੈ ਨਭ ਮਾਹੀ॥ ਤ੍ਯੋਂ ਪੁਨਿ ਮੁਕ੍ਤ ਰਹਾ ਵਿਪੁ ਛਾਡਤ ਸੁੰਦਰ ਮਠ ਮਿਲਾ ਕਹੂੰ ਕਾਂਹੀ ॥ ੯ ॥

ਆਦਿ ਹੁਤੋ ਨਹੀਂ ਅੰਤ ਰਹੈ ਨਹਿੰ ਮੱਧ ਸ਼ਰੀਰ ਭਯੋ ਭ੍ਰਮ ਕੂਪਾ॥ ਭਾਸਤ ਹੈ ਕਛੂ ਔਰ ਕੋ ਔਰਹੀ ਜ੍ਯੋਂ ਰਜ ਮੇਂ ਅਹਿ ਸੀਪ ਮੇਂ ਰੂਪਾ॥ ਦੇਖਿ ਮਰੀਚਿ ਉਠ੍ਯੋ ਵਿਚ ਵਿਭ੍ਰਮ ਜਾਨਤ ਨਾਹਿ ਉਹੀ ਰਵਿ ਧੂਪਾ ॥ ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਜਬ ਏਕ ਅਖੰਡਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਅਨੂਪਾ ॥ ੧੦ ॥

[ਮਨਹਰ ਛੰਦ]

ਜਾਹੀ ਕੇ ਬਿਬੇਕ ਗਯਾਨ ਤਾਹੀ ਕੇ ਕੁਸ਼ਲ ਜਾਨ ਜਾਹੀ ਓਰ ਜਾਯ ਵਾਕੌਂ ਤਾਹੀ ਓਰ ਸੁਖ ਹੈ ॥ ਜੈਸੇ ਕੋਈ ਪਾਯਨਿ ਪੈਜਾਰ ਕੌਂ ਚਢਾਯ ਲੇਤ ਤਾਕੋ ਤੌ ਨ ਕੋਊ ਕਾਂਟੇ ਖੋਢਰੇਕੋ ਦੁਖ ਹੈ॥ ਭਾਵੈ ਕੋਊ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਭਾਵੈ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰੈ ਵੈ ਤੋ ਦੇਖੇ ਆਰਸੀ ਮੈਂ ਅਪਨੋਹੀ ਮੁਖ ਹੈ॥ ਦੇਹਕੇ ਵਯੋਹਾਰ ਸਬ ਮਿਥਯਾ ਕਰ ਜਾਨਤ ਹੈਂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਏਕ ਆਤਮਾਹੀਂ ਮੁਖ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਅੰਤਹਕਰਣ ਜਾਕੇ ਤਮ ਗੁਣ ਛਾਯ ਰਹਯੋ ਜੜਤਾ ਅਗਯਾਨ ਵਾਕੇ ਆਲਸ ਮੇਂ ਤ੍ਰਾਸ ਹੈ॥ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰਜਗੁਣ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਂਕੇ ਵਿਵਿਧ ਕਰਮ ਵਾਕੇ ਕਾਮਨਾ ਕੋ ਵਾਸ ਹੈ॥ ਅੰਤਹਕਰਣ ਜਾਕੇ ਸਤ ਗੁਣ ਦੇਖੀਯਤ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕੇ ਭਕ੍ਤਿ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਸਾਛੀ ਤੁਰੀਯਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਜਾਨ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਵਾਂਕੇ ਗਯਾਨ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ॥ ੧੨ ॥ ਤਮੋਗੁਣ ਬੁੱਧ ਸੋਤੋ ਤਵਾ ਕੇ ਸਮਾਨ ਜੈਸੇ ਤਾਂਕੇ ਮਧਯ ਸੂਰਜ ਕੀ ਰੰਚਹੂ ਨ ਜੋਤ ਹੈ।ਰਜੋ ਗੁਣ ਬੁੱਧ ਜੈਸੇ ਆਰਸੀ ਕੇ ਊਂਧੋ ਓਰ ਤਾਂਕੇ ਮਧਯ ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਛੁਕ ਉਦਯੋਤ ਹੈ। ਸਤਯਗੁਣ ਬੁੱਧ ਜੈਸੇ ਆਰਸੀ ਕੀ ਸੂਧੀ ਓਰ ਤਾਕੇ ਮਧਯ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿੰਬ ਸੂਰਜ ਕੋ ਪੋਤ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਮਿਟਿ ਜਾਤ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਏਕ ਸੂਰਜ ਹੀ ਹੋਤ ਹੈ॥ ੧੩॥

ਸਬ ਸੋਂ ਉਦਾਸਿ ਹੋਯ ਕਾਢਿ ਮਨ ਛਿਨ ਕਰੇ ਤਾਕੋ ਠਾਮ ਕਹੈ

ਯਹ ਪਰਮ ਬੈਰਾਗ ਹੈ। ਅੰਤਹਕਰਣ ਹੂੰ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਨਿਬ੍ਰਿਤਿ ਹੋਯ ਤਾਕੋ ਮੁਨਿ ਕਹਤ ਹੈ ਉਸੀ ਵਡੋ ਤ੍ਯਾਗ ਹੈ। ਚਿਤ ਏਕ ਈਸ਼੍ਵਰ ਸੂੰ ਨੈਕ ਹੂੰ ਨ ਨ੍ਯਾਰੋ ਹੋਯ ਵਹੀ ਭਕਤ ਕਹੀਯਤ ਵਹੀ ਪ੍ਰੇਮਮਾਗ ਹੈ ॥ ਆਪ ਬ੍ਰਹਮ ਜਗਤ ਕੋਂ ਏਕ ਕਰਿ ਜਾਨੇਂ ਸਬ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਵਹ ਗ੍ਯਾਨ ਨ ਭ੍ਰਮ ਭਾਗ ਹੈ ॥੧੪॥ ਕੋਊ ਨ੍ਰਿਪ ਫੂਲਨ ਕੀ ਸੇਜ ਪਰ ਸੂਤੋ ਆਯ ਜਬ ਲਗ ਜਾਗ੍ਯੋ ਤੌਲੌਂ ਅਤਿ ਸੁਖ ਮਾਨ੍ਯੋ ਹੈ॥ ਨੀਂਦ ਜਬ ਆਈ ਤਬ ਵਹੀ ਕੌ ਸ੍ਵਪਨ ਭਯੋ ਜਬ ਪਰਿਓ ਨਰਕ ਕੇ ਕੁੰਡ ਮੇਂ ਯੌ ਜਾਨ੍ਯੋ ਹੈ॥ ਅਤਿ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਪਰ ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਨ ਕ੍ਯੋਂ ਹੀਂ ਜਾਯ ਜਾਗਿ ਜਬ ਪਰ੍ਯੋ ਤਬ ਸ੍ਵਪਨ ਬਖਾਨ੍ਯੋ ਹੈ॥ ਯਹ ਝੂਠ ਵਹ ਝੂਠ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸ੍ਵਪਨ ਦੋਊ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਗ੍ਯਾਨੀ ਸਬ ਭ੍ਰਮ ਭਾਨ੍ਯੋ ਹੈ॥੧੫॥ ਸ੍ਵਪਨ ਮੇਂ ਰਾਜਾ ਹੋਇ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਰੰਕ ਹੋਇ ਸ੍ਵਪਨ ਮੇਂ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਸਾਚ ਕਰਿ ਜਾਨੇ ਹੈਂ॥ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਬੁੱਧ ਹੀਨ ਮੂਢ ਸਮਝੈ ਨ ਕਛੂ ਸ੍ਵਪਨੇ ਮੇਂ ਪੰਡਿਤ ਬਹੁ ਗ੍ਰੰਥਨਿ ਬਖਾਨੇ ਹੈਂ ॥ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਕਾਮੀ ਹੋਯ ਇੰਦ੍ਰਿਨਿ ਕੇ ਵਸ਼ ਪਰ੍ਯੋ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਜਤੀ ਹੋਯ ਅਹੰਕਾਰ ਆਨੇ ਹੈ॥ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਜਾਗ੍ਯੋ ਜਬ ਸਮਝ ਪਰੀ ਹੈ ਤਬ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਸਬ ਮਿਥ੍ਯਾ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ਹੈ॥ ੧੬ ॥ ਵਿਧਿ ਨ ਨਿਖੇਧ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨ ਅਭੇਦ ਪੁਨਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਮੇਂ ਕਰਤ ਦੀਸੈ ਯੋਹੀਂ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਹੈ॥ ਕਾਹੂ ਕੋਂ ਨਿਕਟ ਰਾਖੈ ਕਾਹੂ ਕੋਂ ਤੌ ਦੂਰਿ ਭਾਖੈ ਕਾਹੂ ਸੌ ਨ ਨੇਰੈ ਦੂਰ ਐਸੀ ਜਾਕੀ ਮਤਿ ਹੈ॥

ਰਾਗ ਹੂ ਨ ਦ੍ਵੇਖ ਕੋਊ ਸ਼ੋਕ ਨ ਉਛਾਹ ਦੋਊ ਅਸ ਵਿਧਿ ਰਹੈ
ਕਹੂੰ ਰਤਿ ਨ ਵਿਰਤਿ ਹੈ। ਬਾਹਿਰ ਵ੍ਯੋਹਾਰ ਠਾਨੈ ਮਨ ਮੇਂ
ਸ੍ਵਪਨ ਜਾਨੈ ਸੁੰਦਰ ਗਯਾਨੀ ਕੀ ਕਛੂ ਅਦਭੁਤ ਗਤਿ ਹੈ
॥੧੭॥ ਕਾਮੀ ਹੈ ਨ ਜਤੀ ਹੈ ਨ ਸੂਮ ਹੈ ਨ ਸਤੀ ਹੈ ਨ
ਰਾਜਾ ਹੈ ਨ ਰੰਕ ਹੈ ਨ ਤਨ ਹੈ ਨ ਮਨ ਹੈ॥ ਸੋਵੈ ਹੈ ਨ ਜਾਗੈ
ਹੈ ਨ ਪੀਛੇ ਹੈ ਨ ਆਗੇ ਹੈ ਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੈ ਨ ਤ੍ਯਾਗੀ ਹੈ ਨ ਘਰ
ਹੈ ਨ ਬਨ ਹੈ॥ ਸਥਿਰ ਹੈ ਨ ਡੋਲੈ ਹੈ ਨ ਮੋਨ ਹੈ ਨ ਬੋਲੈ
ਹੈ ਨ ਬੰਧੈ ਹੈ ਨ ਖੋਲੈ ਹੈ ਨ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੈ ਨ ਜਨ ਹੈ॥ ਐਸੋ
ਕੋਊ ਹੋਵੈ ਜਬ ਵਾਕੀ ਗਤਿ ਜਾਨੈ ਤਬ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਗਯਾਨੀ
ਗਯਾਨ ਸੁਧਯਾਨ ਹੈ॥੧੮॥
ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਤ ਮੁਖ ਬੋਲਤ ਬਚਨ ਘ੍ਰਾਣ ਸੂੰਘਤ ਫੂਲਨ ਰੂਪ
ਦੇਖਤ ਦ੍ਰਿਗਨ ਹੈ। ਤ੍ਵਕ ਸਪਰਸ ਰਸ ਰਸਨਾ ਗ੍ਰਸਤ ਕਰ
ਗ੍ਰਹਤ ਅਸਨ ਮੁਖ ਚਲਤ ਪਗਨ ਹੈ। ਕਰਤ ਗਮਨ ਪੁਨਿ
ਬੈਠਤ ਭਵਨ ਸੇਜ ਸੋਵਤ ਰਵਨ ਪੁਨਿ ਬੋਛਤ ਨ ਗਨ ਹੈ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਛੂ ਬ੍ਯਵਹਾਰ ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਭ੍ਰਮ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ
ਗਯਾਨੀ ਗਯਾਨ ਮੇਂ ਮਗਨ ਹੈ॥ ੧੯॥ ਕਰਮ ਨ ਬਿਕਰਮ
ਕਰੈ ਭਾਵ ਨ ਅਭਾਵ ਧਰੈ ਸ਼ੁਭ ਨ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰੈ ਧਾਂਤੇਨ ਧ-
ਰਕ ਹੈ। ਵਸਤਿ ਨ ਸ਼ੂਨਯਾ ਜਾਕੇ ਪਾਪ ਹੂੰ ਨ ਪੁੰਨਿ ਤਾਕੇ
ਅਧਿਕ ਨ ਨ੍ਯੂਨ ਵਾਕੇ ਸ੍ਵਰਗ ਨ ਨਰਕ ਹੈ। ਸੁਖ ਦੁਖ ਸਮ
ਦੋਊ ਨੀਚ ਹੈ ਨ ਊਂਚ ਕੋਊ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਰਹੈ ਸੋਊ ਮਿਲਯੋ
ਨ ਫਰਕ ਹੈ। ਏਕ ਹੀ ਨ ਦ੍ਵੈ ਨ ਜਾਨੈ ਬੰਧ ਮੋਖ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨੇ

ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਗਜਾਨੀ ਗਜਾਨ ਮੇ ਗਰਕ ਹੈ। ੨੦॥ *ਅਗਜਾ-
ਨੀ ਕੂੰ ਦੁਖ ਕੇ ਸਮੂਹ ਜਗ ਜਾਨੀਯਤ ਗਜਾਨੀ ਕੂੰ ਜਗਤ
ਸਬ ਅਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ॥ ਨੈਨ ਹੀਨ ਕੂੰ ਤੌ ਘਰ ਬਾਹਰ ਨ
ਸੂਝੈ ਕਛੁ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਾਯ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਅੰਧਕੂਪ ਹੈ॥ ਜਾਕੇ
ਦੇਖੂ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਧਕਾਰ ਭਯੋ ਨਾਸ਼ ਵਾਕੇ ਜਹਾਂ ਰਹੈ
ਤਹਾਂ ਸੂਰਜ ਕੀ ਧੂਪ ਹੈ॥ ਸੁੰਦਰ ਅਗਜਾਨੀ ਰਜਨੀ
ਅੰਤਰ ਰਹਤ ਆਹਿ ਵਾਕੇ ਸਦਾ ਰਾਤ ਵਕੇ ਦਿਵਸ ਅਨੂਪ
ਹੈ॥ ੨੧॥ ਗਜਾਨੀ ਅਰੁ ਅਗਜਾਨੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਬ ਏਕ
ਸੀ ਹੀ ਅਗਜ਼ ਆਸ਼ਾਵਾਨ ਗਜਾਨੀ ਆਸ਼ ਨ ਨਿਰਾਸ ਹੈ।
*ਅਗਜ ਜੋਈ ਜੋਈ ਕਰੈ ਅਹੰਕਾਰ ਬੁੱਧਿ ਧਰੈ ਗਜਾਨੀ ਅਹੰ
ਕਾਰ ਬਿਨੁ ਕਰਤ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਅਗਜ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੋਊ
ਆਪ ਵਿਖੇ ਮਾਨਿ ਲੇਤ ਗਜਾਨੀ ਸੁਖ ਦੁਖ ਕੌ ਨ ਜਾਨੇ ਮੇਰ
ਪਾਸ ਹੈ॥ ਅਗਜ ਕੋ ਜਗਤ ਯਹ ਸਕਲ ਸੰਤਾਪਕ ਹੈ ਗਜਾਨੀ
ਕੋ ਸੁੰਦਰ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਬਿਲਾਸ ਹੈ॥ ੨੨॥ ਗਜਾਨੀ ਲੋਕ
ਸੰਗ੍ਰਹ ਕੋ ਕਰਤ ਬਜਵਹਾਰ ਬਿਧਿ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਮੇਂ ਤੌ
ਸ੍ਵਪਨ ਕੀ ਸੀ ਦੌਰ ਹੈ। ਦੇਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਬ-
ਚਨ ਕਹਿ ਸਬ ਕੋਊ ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਸ਼ਿਰ ਮੌਰ ਹੈ। ਹਲਨ
ਚਲਨ ਪੁਨਿ ਦੇਹ ਕੇ ਕਰਤ ਨਿਤ ਗਜਾਨ ਮੇਂ ਗਰਕ ਗਤਿ
ਲੀਯੇ ਨਿਜ ਠੌਰ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਜੈਸੇ ਦੰਤ ਗਜ ਰਾਜ
ਮੁਖ ਖਾਨਿ ਵੇਕੋ ਔਰ ਦਿਖਾਇਵੇ ਕੋ ਔਰ ਹੈ॥ ੨੩॥ ਇੰਦ੍ਰਿ-
ਨਿ ਕੋ ਗਜਾਨ ਜਾਕੇ ਸੋਤੋ ਹੈ ਪਸ਼ੂ ਸਮਾਨ ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ

ਖਾਨ ਪਾਨ ਹੀ ਸੂੰ ਛੀਨ ਹੈ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਗ੍ਯਾਨ ਕੜਕਰਿ
ਛਾਰ ਜਾਕੇ ਮਨੁਖ੍ਯ ਬ੍ਯੋਹਾਰ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ॥
ਆਤਮ ਬਿਚਾਰ ਗ੍ਯਾਨ ਜਾਂਕੇ ਨਿਸ਼ਿ ਵਾਸਰ ਹੈ ਸੋਈ ਸਾਧੂ
ਸਕਲ ਹੀ ਬਾਤ ਮੇਂ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ॥ ਏਕ ਪਰਮਾਤਮ ਕੋ ਗ੍ਯਾਨ
ਅਨੁਭਵ ਜਾਂਕੇ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਵਹ ਗ੍ਯਾਨੀ ਭ੍ਰਮ ਛੀਨ ਹੈ॥
੨੪॥ ਜਾਹਿ ਠੌਰ ਰਵਿ ਕੌ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਤਾਹਿ ਠੌਰ ਅੰਧਕਾਰ
ਭਗਿ ਗਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਬਨ ਬਾਸ ਤੇ। ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਬਨਤ ਉਲਟਿ
ਆਵੈ ਘ੍ਰਤ ਮਾਂਹਿ ਨ ਤੋ ਬਨ ਚਲ ਜਾਇ ਕਨਕ ਆਵਾਸ ਤੇਂ।
ਜੈਸੇ ਪੰਛੀ ਪੱਛ ਟੂਟਿ ਜਾਈ ਠੌਰ ਪਰਜੌ ਆਈ ਤਾਹਿ ਠੌਰ
ਗਿਰਿ ਰਹੇ ਜੋ ਉਡਵੇ ਕੀ ਆਸ ਤੇਂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਮਿਟਿ ਜਾਇ
ਸਬ ਰੈਨ ਦੁਖ ਦੇਖੇ ਨ ਰਹਤ ਕੋਊ ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇਂ॥
੨੫॥ ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਦੇਸ਼ ਜਾਇ ਭਾਖਾ ਕਹੈ ਔਰ ਸੀਹੀ ਸਮੁਝੈ
ਨ ਕੋਊ ਬਾਤ ਸੁੰ ਕਹੈ ਕਜਾ ਕਰਤ ਹੈ। ਕੋਊ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕਰਿ
ਬੋਲੀ ਸਖੈ ਉਨ ਹੀ ਕ ਫੇਰ ਸਮਝਾਵੈ ਤਬ ਸਬ ਕੋ ਲਹਤ
ਹੈ। ਤੈਸੇ ਗ੍ਯਾਨ ਕਹੈ ਤੇ ਸੁਨਤ ਬਿਪਰੀਤ ਲਾਗੈ
ਅਪ ਆਪਨੋਂ ਹੀ ਮਤ ਸਬ ਕੋ ਗਹਤ ਹੈ। ਉਨ ਹੀ ਕੇ ਮਤ
ਕਰਿ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਗ੍ਯਾਨ ਤਬਹੀ ਤੇਂ ਗ੍ਯਾਨ ਠਹਰਾਇਕੇ
ਕਹਤ ਹੈ॥ ੨੬॥ ਏਕ ਗ੍ਯਾਨੀ ਕਰਮਨ ਮੇਂ ਤਤ ਪਰ
ਦੇਖੋ ਯਤ ਭਕਤੀ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਂਹਿ ਗ੍ਯਾਨ ਮੇਂ ਗਰਕ ਹੈ॥
ਏਕ ਗ੍ਯਾਨੀ ਭਗਤਿ ਕੇ ਅਤਰੰਗ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲੀਏ ਗ੍ਯਾਨ
ਮਾਂਹਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਿ ਕਰਮ ਸੂੰ ਭਰਕ ਹੈ। ਏਕ ਗ੍ਯਾਨੀ

ਗ੍ਯਾਨਹਿ ਮੇਂ ਗ੍ਯਾਨ ਕ ਉਚਰ ਕਰੇਂ ਭਗਤੀ ਅਰ ਕਰਮ ਇਨ ਦੁਹੁਤੇਂ ਫਰਕ ਹੈ। ਕਰਮ ਭਗਤੀ ਗ੍ਯਾਨ ਤੀਨੂੰ ਵੇਦ ਮੇਂ ਬਖਾਨਿ ਕਹੇ ਸੁੰਦਰ ਬਤਾਯੋ ਗੁਰ ਤਾਹੀ ਮੇਂ ਲਰਕ ਹੈ ॥ ੨੭॥ ਜੈਸੇ ਪੰਛੀ ਪਗਨਹੂੰ ਚਲਤ ਅਵਨਿ ਆਈ ਤੈਸੇ ਗ੍ਯਾਨੀ ਦੇਹ ਕਰਿ ਕਰਮ ਕਰਤ ਹੈ ॥ ਜੈਸ ਪੰਖੀ ਚੁੰਚੂ ਕਰਿ ਚੁਗਤ ਆਹਾਰ ਪੁਨਿ ਤੈਸੇ ਗ੍ਯਾਨੀ ਉਰ ਮੇਂ ਉਪਾਸਨਾ ਧਰਤ ਹੈ। ਜੈਸ ਪੰਛੀ ਪੰਖਨ ਸੂੰ ਉਡਤ ਗਗਨ ਮਾਂਹਿ ਤੈਸੇ ਗ੍ਯਾਨੀ ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇਂ ਚਰਤ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਗ੍ਯਾਨੀ ਤੀਨੂੰ ਭਾਂਤਿ ਦੇਖੀਯਤ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਜਨੈ ਸਬ ਸੰਸ਼ਯ ਸੇ ਰਹਤ ਹੈ ॥ ੨੮ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਏਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਿ ਬਿਰਖ ਨਿਪਾਵਤ ਆਦਿ ਰੁ ਅੰਤ ਅਮਰੂ ਬੰਧਯੋ ਹੈ। ਏਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਿ ਪਾਪ ਕਰੈ ਜਬ ਭੋਜਨ ਕੂੰ ਕਛੁ ਅੰਨ ਰੰਧਯੋ ਹੈ। ਏਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਮਲ ਤ੍ਯਾਗਤ ਹੈ ਲਘੁ ਨੀਤ ਕਰੈ ਕਹੂੰ ਨਾਰਿ ਵੰਧਯੋ ਹੈ। ਤਯੂੰ ਯਹ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਗ੍ਯਾਨਹਿ ਸੁੰਦਰ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਧਯੋ ਹੈ ॥ ੨੯॥

ਦੋਊ ਜਨੇ ਮਿਲ ਚੌਪਰ ਖੇਲਤ ਪਸਾਰਿ ਮਹੋ ਪੁਨਿ ਢਾਰਤ ਪਾਸਾ। ਜੀਤਤ ਹੈ ਸੁ ਖੁਸ਼ੀ ਤਨ ਮੇਂ ਅਤਿ ਹਾਰਤ ਹੈ ਸੁ ਭਰੈ ਹਿ ਉਸਾਸਾ। ਏਕ ਜਾਨੋ ਦੋਊ ਦੋਰਹਿ ਖੇਲਤ ਹਾਰਨ ਜੀਤ ਕਰੈ ਜੁ ਤਮਾਸ਼ਾ। ਤਯੂੰ ਹੀ ਅਗ੍ਯਾਨੀ ਕੋਂ ਦ੍ਵੈਤ ਭਯੋ ਭ੍ਰਮ ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਯਾਨਿ ਕੋਂ ਏਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥ ੩੦ ॥

(ਸਵੈਯਾ ਏਕਤੀਸ ਮਾਤ੍ਰਕ)

ਜੀਵ ਨਰੇਸ਼ ਅਵਿਦਿਆ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਸੁਖ ਸ਼ੱਯਾ ਸੋਯੋ ਕਰਿ ਹੇਤ। ਕਰਮ ਖਵਾਸ ਪੂਟ ਭਰਿ ਲਈ ਤਾਂਤੇਂ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਅਚੇਤ। ਭਕ੍ਤਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਗਾਯੋ ਚਹਤ ਗਹਿ ਆਲਸ ਫਿਰਿ ਜੰਭਾਈ ਲੇਤ। ਸੁੰਦਰ ਅਬ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਵਸ ਨਾਂਹੀ ਗਜਾਨ ਜਾਗਰਣ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ ॥ ੩੧ ॥

(ਸਵੈਯਾ ਬਤੀਸ ਮਾਤ੍ਰਕ)

ਗਜਾਨੀ ਕਰਮ ਕਰੈ ਨਾਨਾ ਵਿਧਿ ਅਹੰਕਾਰ ਯਾਤਨ ਕੋ ਖੋਵੈ। ਕਰਮਨ ਕੋ ਫਲ ਕਛੂ ਨ ਜੋਵੈ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਾਸਨਾ ਧੋਵੈ। ਜ੍ਯੋਂ ਕੋਊ ਖੇਤੀ ਕੂੰ ਜੋਤਤ ਲੈ ਕਰਿ ਬੀਜ ਭੂਮਿ ਕੋ ਬੋਵੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹੈ ਸੁਨੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਹਿ ਨਾਂਗੋ ਨਹਾਇ ਕਹਾ ਕੌ ਨਿਚੋਵੈ ॥ ੩੨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗਜਾਨੀ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਾ ॥ ੨੩ ॥

ਅਥ ਸਾਂਖਜ ਗਜਾਨ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭਹ

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਛਿਤਿ ਜਲ ਪਾਵਕ ਪਵਨ ਨਭ ਮਿਲ ਕਰਿ ਸ਼ਬਦ ਰੁ ਸਪਰਸ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ ਜੂ। ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਤ੍ਵਕ ਚਖੁ ਘ੍ਰਾਣ ਰਸਨਾ ਰਸ ਕੌ ਗਜਾਨ ਵਾਕ ਪਾਣਿ ਪਾਦ ਗੁਦਾ ਉਪਸਥ ਹੈ ਬੰਧ ਜੂ ॥ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਚਿੱਤ ਅਹੰਕਾਰ ਯੇ ਚੌਬੀਸੋਂ ਤਤ੍ਵ ਪਚੀਸਮੋਂ ਜੀਵ ਤਤ੍ਵ ਕਰਤ ਹੈ ਦ੍ਵੰਦ ਜੂ॥ ਖਟ ਬਿੰਸਮੋਂ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁੰਦਰ ਸੁਨਿ ਹ ਕ ਮ ਵਿਆਪਕ ਅਖੰਡ ਏਕ ਰਸ ਨਿਹਸੰਧ ਜੂ ॥ ੧ ॥

ਸ਼੍ਰੋਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿਗ ਤ੍ਵਕ ਵਾਯੁ ਲੋਚਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਵਿ ਨਾਸਿਕਾ ਅਸ਼੍ਵ

ਨਿ ਜਿਹ੍ਵਾ ਵਰੁਨ ਬਖਾਨੀਯੇ ॥ ਵਾਕ ਅਗਨਿ ਹਸ੍ਤ ਇੰਦ੍ਰ ਚਰਨ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਬਲ ਮੇਢੋ ਪ੍ਰਜਾ ਪਤਿ ਗੁਦਾ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ ਹੂ ਕੌ ਠਾਨੀਯੇ ॥ ਮਨ ਚੰਦ੍ਰ ਬੁਧਿ ਵਿਧਿ ਚਿੱਤ ਵ ਸੁਦੇਵ ਆਹਿ ਅਹੰਕਾਰ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਿ ਮਾਨੀਯੇ॥ ਜਾਕੀ ਸੱਤਾ ਪਾਯ ਸਬ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਕਸ਼ਤ ਹੈਂ ਸੁੰਦਰ ਸੋ ਆਤਮਾਹੀ ਨਯਾਰੋ ਕਰਿ ਜਾਨੀਏ ॥ ੨ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਸ਼੍ਰੋਤ੍ਰ ਸੁਨੇ ਦ੍ਰਿਗ ਦੇਖਤ ਹੈਂ ਰਸਨਾ ਰਸ ਘ੍ਰਾਣ ਸੁਗੰਧ ਪਿਯਾਰੋ ॥ ਕੋਮਲਤਾ ਤ੍ਵਕ ਜਾਨਤ ਹੈ ਪੁਨਿ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮੁਖ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ ॥ ਪਾਣਿ ਗ੍ਰਹੈ ਪਦ ਗੌਨ ਕਰੈ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਤਜੈ ਉਪਸਥ ਅਧ ਦ੍ਵਾਰੋਜ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈਂ ਸਬ ਸੁੰਦਰ ਸੋਈ ਰਹੈ ਘਟ ਨਯਾਰੋ ॥ ੩ ॥ ਬੁੱਧਿ ਭ੍ਰਮੈਂ ਮਨ ਚਿੱਤ ਭ੍ਰਮੈ ਅਹੰਕਾਰ ਭ੍ਰਮੈਂ ਕਛੁ ਜਾਨਤ ਨਾਂਹੀਂ ॥ ਸ਼੍ਰੋਤ੍ਰ ਭ੍ਰਮੈਂ ਤ੍ਵਕ ਘ੍ਰਾਣ ਭ੍ਰਮੈਂ ਰਸਨਾ ਦ੍ਰਿਗ ਦੇਖਿ ਦਸੋਂ ਦਿਸਿ ਜਾਹੀਂ ॥ ਵਾਕਯ ਭ੍ਰਮੈਂ ਕਰ ਪਾਦ ਭ੍ਰਮੈਂ ਗੁਦ ਦ੍ਵਾਰ ਉਪਸਥ ਭ੍ਰਮੈਂ ਠਹੁ ਕਾਂਹੀ ॥ ਤੇਰੇ ਭ੍ਰਮਾਯੇ ਭ੍ਰਮੈਂ ਸਬਹੀ ਪੁਨਿ ਸੁੰਦਰ ਤੂ ਕਬੰ ਭ੍ਰਮੈਂ ਇਨ ਮਾਹੀਂ ॥ ੪ ॥ ਬੁਧਿ ਕੋ ਬੁਧਿ ਰੁ ਚਿੱਤ ਕੋ ਚਿੱਤ ਅਹੰ ਕੋ ਅਹੰ ਮਨ ਕੋ ਮਨ ਸੋਈ। ਨੈਨ ਕੋ ਨੈਨ ਹੈ ਬੈਨ ਕੋ ਬੈਨ ਹੈ ਕਾਨ ਕੋ ਕਾਨ ਤੁਚ ਤ੍ਵਕ ਹੋਈ ॥ ਘ੍ਰਾਣ ਕੋ ਘ੍ਰਾਣ ਹੈ ਜੀਵ ਕੋ ਜੀਵ ਹੈ ਹਾਥ ਕੋ ਹਾਥ ਪਗ ਪਗ ਸੋਈ। ਸੀਸ ਕੋ ਸੀਸ ਹ ਪ੍ਰਾਣ ਕੋ ਪ੍ਰਾਣਹਿ ਜੀਵ ਕੋ ਜੀਵਹਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋਈ ॥ ੫ ॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-- ਕੈਸੇ ਕੇ ਜਗਤ ਯਹ ਰਚ੍ਯੋ ਹੈ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਮੋਸੋਂ ਕਹੋ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀਂ ਕੌਨ ਤਤ੍ਵ ਕੀਨੋਂ ਹੈ॥ ਪੁਰਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਕਿ ਮਹੱਤਤ੍ਵ ਅਹੰਕਾਰ ਕਿਧੋਂ ਉਪਜਾਇ ਤਮ ਰਜ ਸਤ੍ਵ ਤੀਨੋਂ ਹੈ॥ ਕਿਧੋਂ ਵਯੋਮ ਵਾਯੂ ਤੇਜ ਆਪ ਕੈਂ ਅਵਨਿ ਕੀਨ ਕਿਧੋਂ ਪੰਚ ਬਿਖਯ ਪਸਾਰਿ ਕਰ ਲੀਨੋ ਹੈ॥ ਕਿਧੋਂ ਦਸ਼ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਿਧੋਂ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਕੀਨ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਕਿਧੋਂ ਸਕਲ ਵਹੀ-ਨੋਂ ਹੈ॥ ੬॥

ਉੱਤਰ-ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਰੁ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਪ੍ਰਕ੍ਰਤੀ ਤੇਂ ਮਹੱਤਤਵ ਪੁਨਿ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ। ਅਹੰਕਾਰ ਹੂੰ ਤੇਂ ਤੀਨ ਗੁਣ ਸਤ੍ਵ ਰਜ ਤਮ ਤਮ ਹੂੰ ਤੇਂ ਮਹਾ ਭੂਤ ਵਿਸ਼ਯ ਪਸਾਰ ਹੈ। ਰਜਹੂ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦਸ਼ ਪ੍ਰਥਕ ਭਈ ਸਤਵ ਹੂੰ ਤੇਂ ਮਨ ਆਦਿ ਦੇਵਤਾ ਵਿਥਾਰ ਹੈ॥ ਐਸੇ ਅਨੁਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਸ਼ਿਖਯ ਸੌਂ ਕਹਤ ਗੁਰੁ ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਯੇਹ ਮਿਥਿਆ ਭ੍ਰਮ ਜਾਰ ਹੈ॥ ੭॥

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਭੂਮਿ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਆਪ ਹੈ ਕੇ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਤੇਜ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਪੌਨ ਹੈ॥ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਬਯੋਮ ਹੈ ਕੈ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦਸ਼ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਹੈ ਕਿ ਬੈਠੋਂ ਹੈ ਕੈ ਗੌਨ ਹੈ॥ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਕੇ ਅਹੰਕਾਰ ਮਹੱਤਤ੍ਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਪੁਰਖ ਕਿਧੌਂ ਬੋਲੇ ਹੈ ਕਿ ਮੌਨ ਹੈ॥ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਸਥੂਲ ਹੈ ਕਿ ਸੂਖਮ ਹੈ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਪੂੰਛਤ ਗੁਰੂ

ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਕੌਨ ਹੈ॥ ੮ ॥ ਉੱਤਰ॥ ਤੂ ਤੌ ਕਛੁ ਭੁਮਿ ਨਾਂਹਿ ਆਪ ਤੇਜ ਵਾਯੂ ਨਾਂਹਿ ਬਜ਼ੋਮ ਪੰਚ ਬਿਖਯ ਨਾਂਹਿ ਸੋ ਤੋ ਭ੍ਰਮ ਰੂਪ ਹੈ। ਤੂ ਤੌ ਕਛੁ ਇੰਦ੍ਰੀ ਅਰੁ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਨਾਂਹਿ ਤੀਨ ਗੁਣ ਤੂ ਤੌ ਨਾਂਹਿ ਨ ਤੌ ਛਾਯ ਧੂਪ ਹੈ। ਤੂ ਤੌ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਂਹਿ ਪੁਨ ਮਹਤੱਤ੍ਵ ਨਾਂਹਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰੁਖ ਨਾਂਹਿ ਤੂ ਤੌ ਸ੍ਵੈ ਅਨੂਪ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਬਿਚਾਰ ਐਸੇ ਸ਼ਿਖਜ ਸੋ ਕਹਤ ਗੁਰੂ ਨਾਂਹਿ ਨਾਹਿ ਕਹਤ ਰਹੈ ਸੋ ਤੋ ਤੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ॥ ੯ ॥ ਤੇਰੋ ਤੌ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਅਨੂਪ ਚਿਦਾਨੰਦ ਘਨ ਦੇਹ ਤੌ ਮਲੀਨ ਜੜ ਯਾ ਬਿਬੇਕ ਕੀਜੀਯੇ। ਤੂ ਤੌ ਨਿਹਸੰਗ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਵਿਨਾਸੀ ਅਜ ਦੇਹ ਤੋ ਬਿਨਾਸ਼ਵੰਤ ਤਾਂਹੀ ਨਹੀਂ ਧੀਜੀਯੇ। ਤੂ ਤੋ ਖਟ ਊਰਮੀ ਰਹਿਤ ਸਦਾ ਇਕਰਸ ਦੇਹ ਕੇ ਬਿਕਾਰਸਬ ਦੇਹਸਿਰ ਦੀਜੀਏ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯੋਂ ਬਿਚਾਰ ਆਪ ਭਿੰਨ ਜਾਨਿ ਪਰ ਕੀ ਉਪਾਧਿ ਕਹਾਂ ਆਪ ਖੈਚਿ ਲੀਜੀਯੇ॥ ੧੦ ॥ ਦੇਹ ਹੀ ਨਰਕ ਰੂਪ ਦੁਖ ਕੋ ਨ ਵਾਰ ਪਾਰ ਦੇਹਹੀ ਸੁਰਗ ਰੂਪ ਝੂਠੋ ਸੁਖ ਮਾਨਜੋ ਹੈ। ਦੇਹ ਹੀ ਕੌ ਬੰਧ ਮੋਛ ਦੇਹ ਹੀ ਅਪੇਖ ਪ੍ਰੇਛ ਦੇਹ ਹੀ ਕੇ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਮ ਸ਼ੁਭਾ ਸ਼ੁਭ ਠਾਨਜੋ ਹੈ। ਦੇਹ ਹੀ ਮੇਂ ਔਰ ਦੇਹ ਸੂਖੀ ਹੋ ਬਿਲਾਸ ਕਰੈ ਤ ਹੀ ਕੋ ਸਮਝ ਬਿਨ ਆਤਮਾ ਬਖਾਨਜੋ ਹੈ॥ ਦੋਊ ਦੇਹਤੇ ਅਲਿਪਤ ਦੋਊ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਚੇਤਨਜ ਰੂਪ ਨਜ਼ਾਰੋ ਕਰਿ ਜਾਨਜੋ ਹੈ ॥੧੧॥ ਦੇਹ ਹਲੇ ਦੇਹ ਚਲੇ ਦੇਹ ਹੀ ਸੋ ਦੇਹ ਮਿਲੈ ਦੇਹ ਖਾਯ ਦੇਹ ਪੀਵੈ ਦੇਹ ਹੀ ਭ੍ਰਤ ਹੈ। ਦੇਹ ਹੀ ਧੁਮਾਲਿ ਗਾਵੈ ਦੇਹ ਹੀ ਪਾਵਕ ਜਲੇ

ਦੇਹ ਰਣ ਮਾਹਿ ਜੂਝੇ ਦੇਹ ਹੀ ਪਰਤ ਹੈ। ਦੇਹ ਹੀ ਅਨੇਕ ਕਰਮ ਕਰਤ ਵਿਵਿਧ ਭਾਂਤਿ ਚਮਕ ਕੀ ਸੱਤਾ ਪਾਯ ਲੋਹ ਜਯੋਂ ਫਿਰਤ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਚੈਤਨਯ ਰੂਪ ਬਯਾਪਕ ਸਭੀ ਅਨੂਪ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਸੋ ਤੋ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ ਹੈ॥ ੧੨॥ ਦੇਹ ਯਹ ਕਿਨ ਸੋਂ ਹੈ ਦੇਹ ਪੰਚ ਭੂਤਨ ਕੋ ਪੰਚਭੂਤ ਕੌਨ ਤੇਂ ਹੈਂ ਤਾਮਸ ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ। ਅਹੰਕਾਰ ਕੌਨ ਤੇ ਹੈ ਜਾ ਸੋਂ ਮਹਤਤ੍ਵ ਕਹੈਂ ਮਹਤਤ੍ਵ ਕੌਨ ਤੇ ਹੈ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਮੰਝਾਰ ਤੇ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਸੋ ਕੌਨ ਤੇ ਹੈ ਪੁਰਖ ਹੈ ਜਾਕੋ ਨਾਮ ਪੁਰਖ ਸੋ ਕੌਨ ਤੇ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਾਧਾਰ ਤੇ। ਬ੍ਰਹਮ ਅਬ ਜਾਨਯੋ ਹਮ ਜਾਨਯੋ ਹੈ ਤੋ ਨਿਸਚਯ ਕਰਿ ਨਿਸਚਯ ਹਮ ਕੀਯੋ ਹੈ ਤੋ ਚੁਪ ਮਾਨ ਧਾਰਤੇ॥ ੧੩॥ ਏਕ ਘਟ ਮਾਂਹੀ ਤੈਂ ਸੁਗੰਧ ਜਲ ਭਰਿ ਰਾਖਯੋ ਏਕ ਘਟ ਮਾਹੀ ਤੌ ਦੁਰਗੰਧ ਜਲ ਭਰਯੋ ਹੈ। ਏਕ ਘਟ ਮਾਂਹੀ ਪੁਨਿ ਗੰਗੋਦਕ ਰਾਖਯੋ ਆਨਿ ਏਕ ਘਟ ਮਾਹੀ ਆਨਿ ਮਦਿਰਾ ਹੂ ਕਰਯੋ ਹੈ। ਏਕ ਘ੍ਰਿਤ ਏਕ ਤੇਲ ਏਕ ਮਾਹੀ ਲਘੁ ਨੀਤਿ ਸਬਹੀ ਮੇਂ ਸਵਿਤਾ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਪਰਯੋ ਹੈ॥ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਊਂਚ ਨੀਚ ਮਧਯ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇਹ ਭੇਦ ਦੇਖ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਨਾਮ ਧਰਯੋ ਹੈ॥ ੧੪॥ ਭੂਮਿ ਪਰ ਅਪ ਅਪਹੂ ਕੇ ਪਰੇ ਪਾਵਕ ਹੈ ਪਾਵਕ ਕੇ ਪਰ ਪੁਨਿ ਬਾਯਹੂ ਬਹਤ ਹੈ। ਬਾਯੂ ਕੇ ਪਰੇ ਬਯੋਮ ਬਯੋਮ ਹੂ ਕੇ ਪਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦਸ਼ ਇੰਦ੍ਰਿਨ ਕੇ ਪਰੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰਹਤ ਹੈ। ਅੰਤਹਕਰਣ ਪਰ ਤੀਨ ਗੁਣ ਅਹੰਕਾਰ ਅਹੰਕਾਰ ਪਰੇ ਮਹਤਤ੍ਵ ਕੋ ਲਹਤ ਹੈ। ਮਹਤਤ੍ਵ

ਪਰ ਮੂਲ ਮਾਯਾ ਮਾਯਾ ਪਤ ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਹੀ ਤੇ ਪਰਾਤ ਪਰ ਸੁੰ
ਦਰ ਕਹਤ ਹੈ॥ ੧੫ ॥ ਭੂਮਿਤੋ ਬਿਲੀਨ ਗੰਧ ਗੰਧਤੋ ਬਿਲੀ
ਨ ਆਪ ਅਪਹੂੰ ਬਿਲੀਨ ਰਸ ਰਸ ਤੇਜ ਧਾਤੁ ਹੈ। ਤਜਰੂਪ
ਰੂਪਵਾਯੁ ਯੋਂਹੀ ਸਪਰਸ ਲੀਣ ਸਪਰਸ ਵਯੋਮ ਸ਼ਬਦ
ਤਬਹੀਂ ਵਿਲਾਤ ਹੈ॥ਇੰਦ੍ਰੀ ਦਸ਼ ਰਜ ਮਨ ਦੇਵਤਾ ਵਿਲੀਨ
ਸਤਜ ਤੀਨ ਗੁਣ ਅਹੰ ਮਹਤਤ੍ਵ ਗਲਿਜਾਤ ਹੈ ॥ ਮਹਤਤ੍ਵ
ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਰੁ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰੁਖਲੀਨਸੁੰਦਰਪੁਰੁਖ ਜਾਯਬ੍ਰਹਮਮੇਂ
ਸਮਾਤ ਹੈ॥ ੧੬॥ ਆਤਮਾ ਅਚਲ ਸ਼ੁਧ ਏਕ ਰਸ ਰਹੈਸਦਾ
ਦੇਹ ਵਿਵਹਾਰ ਮੇਂ ਦੇਹਹੀ ਸੋਂ ਜਾਨੀਯੇ॥ਜੈਸੇ ਸ਼ਸਿ ਮੰਡ
ਲ ਅਭੰਗ ਨਹੀਂ ਭੰਗ ਹੋਯ ਕਲਾ ਆਵੈ ਜਾਯ ਘਟ ਬੜ
ਸੋਂ ਬਖਾਨੀਯੇ॥ਜੈਸੇਂ ਦ੍ਰੁਮ ਅਸਿਤ੍ਰਰ ਨਦੀਕੇ ਤਟ ਦੇਖੀਅਤ
ਨਦੀਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹਮਾਹੀਚੱਲੈ ਤੈਸੇ ਮਾਨੀਏ।ਤੈਸੇਆਤਮਾਅਨੰਤ
ਦੇਹ ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੈ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯੋਂ ਵਿਚਾਰ ਭ੍ਰਮ ਭਾਨੀਯੇ
॥੧੭॥ ਆਤਮਾ ਸ਼ਰੀਰ ਦੋਊ ਏਕ ਮੇਕਦੇਖੀਯਤ ਜਬਲਗ
ਅੰਤਹਕਰਨ ਮੇਂ ਅਗਜਾਨ ਹੈ॥ਜੈਸੇਂ ਅੰਧਿਯਾਰੀ ਰੈਨਿ ਘਰ
ਮੇਂ ਅੰਧੇਰੋ ਹੋਯ ਅਗਨਿ ਕੋ ਤੇਜ ਜਲੋਂ ਕੋ ਤਜੋਂਹੀ ਵਿਦਯ
ਮਾਨ ਹੈ॥ਜਦਯਪਿ ਅੰਧੇਰਮਾਹੀਂ ਨੈਨਕੋ ਨ ਸੂਝੇ ਕਛੂ ਤਦਯ-
ਪਿ ਅੰਧੇਰੇ ਮੇਂ ਅਲੋਪ ਸੋਂ ਬਖਾਨ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ
ਤੈਲੋਂ ਏਕ ਮੇਕ ਜਾਨੀਯਤ ਜੌਲੋਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰ
ਕਾਸ਼ ਗਜਾਨਭਾਨ ਹੈ॥ ੧੮॥ ਦੇਹ ਜੜ ਕੇਵਲ ਮੇਂ ਆ
ਤਮਾ ਚੈਤਨਯ ਦੇਵ ਯਾਹੀ ਕੋ ਸਮਝ ਕਰ ਯਾ ਸੋਂ ਮਨਲਾਈਏ

ਧੇ। ਦੇਵਲ ਕੋਂ ਵਿਨਸ਼ਤ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਲਾਗੇ ਕਛੂ ਦੇਵਤੋ
ਅਭੰਗ ਸਦਾ ਦੇਵਲ ਮੇਂ ਪਾਈਂਧੇ ॥ ਦੇਵ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰ
ਦੇਵਲ ਕੀ ਪੂਜਾ ਹੋਤ ਭੋਜਨ ਵਿਵਿਧ ਭਾਂਤਿ ਭੋਗ ਹੂ ਲਗਾ-
ਈਏ ॥ ਦੇਵਲ ਤੈਂ ਨਿਆਰੋ ਦੇਵ ਦੇਵਲ ਮੈ ਦੇਖੀਯਤ ਸੁੰਦਰ
ਫਿਰ ਜਮਾਨ ਔਰ ਕਹਾਂ ਜਾਈਧੇ॥੧੯॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੀਨਾ ਪਾ-
ਤੀ ਕੋਊ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਨ ਫੂਲ ਔਰ ਚਿੱਤ ਸੋ ਨ ਚੰਦਨ ਸਨੇਹ
ਸੋ ਨ ਸੇਹਰਾ॥ਹ੍ਰਿਦਯ ਸੋ ਨ ਆਸਨ ਸਹਜ ਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸੋ
ਭਾਵਸੀ ਨ ਸਜ ਔਰ ਸੂਨਜ ਸੋ ਨ ਗੇਹਰਾ ॥ ਸੀਲ ਸੋ ਸ੍ਨਾਨ
ਨਾਹਿ ਧ੍ਯਾਨ ਸੋ ਨ ਧੂਪ ਔਰ ਗਯਾਨੀ ਸੋ ਨ ਦੀਪਕ ਅਗਯਾਨ
ਤਮ ਕੇਹਰਾ॥ ਮਨਸੀ ਨ ਮਾਲਾ ਕੋਊ ਸੋਹੰ ਸੋ ਨ ਜਾਪ ਔਰ
ਆਤਮਾ ਸੋ ਨਹੀਂ ਦੇਵ ਦੇਹ ਸੋ ਨਾ ਦੇਹਰਾ॥ ੨੦ ॥ ਸ੍ਵਾਂਸੋ
ਸ੍ਵਾਸ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸੋਹੰ ਸੋਹੰ ਹੋਯ ਜਾਪ ਯਾਹੀ ਮਾਲਾ ਬਾਰ ਬਾਰ
ਦ੍ਰਿਢ ਕੇ ਧਰਤ ਹੈ॥ ਦੇਹ ਪਰੇਂ ਇੰਦ੍ਰੀ ਪਰੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਪਰੇ
ਏਕ ਹੀ ਅਖੰਡ ਜਾਪ ਤਾਪ ਕੂੰ ਹਰਤ ਹੈ ॥ ਕਾਠ ਕੋ ਰੁਦ੍ਰਾਸ
ਕੀਓ ਸੂਤ ਹੂ ਕੀ ਮਾਲਾ ਔਰ ਇਨਕੇ ਫਿਰਾਯੇ ਕਛੂ ਕਾਰਜ
ਸਰਤ ਹੈ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਂਤੇ ਆਤਮਾ ਚੈਤੰਨ ਰੂਪ ਆਪਕੋ
ਭਜਨ ਸੋਂ ਤੌ ਆਪ ਹੀ ਤਰਤ ਹੈ॥ ੨੧ ॥ ਛੀਰ ਨੀਰ ਮਿਲੇ
ਦੋਊ ਏਕਠ ਹੀ ਹੋਯ ਹੈ ਨੀਰ ਜੈਸੇ ਛਾਡ ਹੰਸ ਛੀਰ ਕੋ
ਗਹਤ ਹੈ॥ ਕੰਚਨ ਮੇਂ ਔਰ ਧਾਤੁ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬਨ ਪਰਤੋ
ਸੁਧਕਰ ਕੰਚਨ ਸੁਨਾਰ ਜੈਸੇਂ ਲਹਤ ਹੈ॥ ਪਾਵਕ ਹੂ ਦਾਰ
ਮਧਜ ਦਾਰ ਹੂ ਮੇਂ ਹੋਯ ਰਹਜੇ ਮਥ ਕਰਿ ਕਾਢੇ ਵਹ ਦਾਰ

ਕੋ ਦਹਤ ਹੈ ॥ ਤੈਸੇ ਂਹੀ ਸੁੰਦਰ ਮਿਲ ਯੋ ਆਤਮਾ ਅਨਾਤਮਾ ਜਾਂ ਜੋਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਸੋ ਤੌ ਸਾਂਖਯ ਹੀ ਕਹਤ ਹੈ ॥ ੨੨ ॥ ਅੰਨ ਮਯ ਕੋਸ਼ ਸੋ ਤੌ ਪਿੰਡ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਯਹ ਪ੍ਰਾਣਮਯ ਕੋਸ ਪੰਚ ਵਾਯੁ ਹੀ ਬਖਾਨੀਯੇ ॥ ਮਨੋ ਮਯ ਕੋਸ ਪੰਚ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਚ ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਯ ਵਿਗਯਾਨ ਮਯ ਜਾਨੀਯੇ ॥ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸ੍ਵਪਨ ਵਿਖੈਂ ਕਹੀਯੇ ਚਤ੍ਵਾਰ ਕੋਸ਼ ਸੁਖੋਪਤੀ ਮਾਂਹੀ ਕੋਸ ਆਨੰਦ ਮੇਂ ਮਾਨੀਯੇ ॥ ਪੰਚ ਕੋਸ਼ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਜੀਵ ਨਾਮ ਕਹੀਯਤ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੰਕਰ ਭਾਖਯ ਭਾਖ ਯੇ ਬਖਾਨੀਯੇ ॥ ੨੩ ॥ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਜੈਸੇ ਸਦਨ ਮੇਂ ਬੈਠੀਯਤ ਤਹਾਂ ਕਛੂ ਹੋਯ ਤਾਹਿ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਦੇਖੀਯੇ ॥ ਸ੍ਵਪਨ ਅਵਸਥਾ ਜੈਸੇ ਦੇਹਰੀ ਸੇ ਬੈਠੇ ਜਾਯ ਰਹੈ ਜੇਈ ਵਹਾਂ ਹੂ ਕੀ ਵਸਤੂ ਸਬ ਲੇਖੀਯੇ ॥ ਸੁਖੋਪਤਿ ਭੌਹਰੇ ਮੈ ਬੈਠਤੇ ਨ ਸੂਝ ਪਰੇ ਵਹਾਂ ਘੋਰ ਅੰਧ ਤਹਾਂ ਕਛੂ ਨਹੀਂ ਪੇਖੀਯੇ ॥ ਵ੍ਯੋਮ ਅਨੁਸ੍ਯੂਤ ਘਰ ਦੇਹਰ ਭੌਹਰੇ ਮਾਂਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਾਖੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਤੁਰੀਯਾ ਵਿਸ਼ੇਖੀਯੇ ॥ ੨੪ ॥ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕੇ ਵਿਖੇ ਜੀਵ ਨੈਨਨਿ ਮੇਂ ਦੇਖੀਯਤ ਵਿਵਿਧ ਵ੍ਯੌਹਾਰ ਸਬ ਇੰਦ੍ਰੀਨ ਗਹਤ ਹੈ ॥ ਸ੍ਵਪਨੇ ਹੂ ਮਾਂਹਿ ਪੁਨਿ ਵੈਸੇ ਹੀ ਵ੍ਯੋਹਾਰ ਹੋਤ ਨੈਨਨਿ ਤੇਂ ਆਯ ਕਰਿ ਕੰਠ ਮੇਂ ਰਹਤ ਹੈ ॥ ਸੁਖ ਪਤਿ ਹ੍ਰਿਦਯ ਮੇ ਵਿਲੀਨ ਹੋਯ ਜਾਤ ਸਬ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸ੍ਵਪਨ ਕੀ ਤੌ ਸੁਧਿ ਨ ਲਹਤ ਹੈ ॥ ਤੀਨਹੂੰ ਅਵ-ਸਥਾ ਕੋ ਹੀ ਸਾਖੀ ਜਬ ਜਾਨੇ ਆਪ ਤੁਰੀਯਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਯਹ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਹੈ ॥ ੨੫ ॥

(ਇੰਦ੍ਵ ਛੰਦ)

ਭੂਮਿ ਤੇਂ ਸੂਛਮ ਆਪ ਕੋ ਜਾਨਹੁ ਆਪਤੇ ਸੂਛਮ ਤੇਜ ਕੋ ਅੰਗਾ ॥ ਤੇਜ ਤੇ ਸੂਛਮ ਵਾਯੁ ਵਹੈ ਨਿਤ ਵਾਯੁ ਤੇ ਸੂਛਮ ਵ੍ਯੋਮ ਉਤੰਗਾ। ਬ੍ਯੋਮ ਤੇ ਸੂਛਮਹੈ ਗੁਣਤੀਨ ਤਿਹੂੰਤੇ ਅਹੰਮਮਤ੍ਵ ਸੰਪੂਰਗਾ। ਤਾਹੂ ਤੇਂ ਸੂਖਮ ਮੂਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਸੂ ਮੂਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਭੰਗਾ ॥ ੨੬ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰੰਤਰ ਵ੍ਯਾਪਕ ਅਗਨਿ ਅਰੂਪ ਅਖੰਡਿਤ ਹੈ ਸਬ ਮਾਹੀਂ। ਈਸ਼੍ਵਰ ਪਾਵਕ ਰਾਖਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋ ਸੰਗ ਉਪਾਧਿ ਲੀਏ ਵਰਤਾਹੀ ॥ ਜੀਵ ਅਨੰਤ ਮਸਾਲ ਚਿਰਾਗ ਸੋ ਦੀਪ ਪਤੰਗ ਅਨੇਕ ਲਖਾਹੀਂ ॥ ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਵੈਤ ਉਪਾਧਿ ਮਿਟੈ ਜਬ ਈਸ਼੍ਵਰ ਜੀਵ ਜੁਦੇ ਕਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ੨੭ ॥ ਜ੍ਯੋਂ ਨਰ ਪਾਵਕ ਲੋਹ ਤਪਾਵਤ ਪਾਵਕ ਲੋਹ ਮਿਲੇ ਸੁ ਦਿਖਾਹੀਂ। ਚੋਟ ਅਨੇਕ ਪਰੈ ਘਨ ਕੀ ਸਿਰ ਲੋਹ ਬਧੇ ਕਛੁ ਪਾਵਕ ਨਾਹੀਂ। ਪਾਵਕ ਲੀਨ ਭਯੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਸ਼ੀਤਲ ਲੋਹ ਭਯੋ ਤਬ ਤਾਹੀਂ। ਤ੍ਯੋਂ ਯਹ ਆਤਮ ਦੇਹ ਨਿਰੰਤਰ ਸੁੰਦਰ ਭਿੰਨ ਰਹੈ ਮਿਲ ਮਾਹੀ ॥ ੨੮ ॥ ਆਤਮ ਚੇਤਨ ਸ਼ੁਧ ਨਿਰੰਤਰ ਭਿੰਨ ਰਹੈ ਕਹੂੰ ਲਿਪਤ ਨ ਹੋਈ। ਹੈ ਜੜ ਚੇਤਨ ਅੰਤਰ ਕਰਨ ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਅਸ਼ੁੱਧ ਲੀਏ ਗੁਣ ਦੋਈ। ਦੇਹ ਅਸ਼ੁਧ ਮਲੀਨ ਮਹਾਂ ਜੜ ਹਾਲ ਨ ਚਾਲ ਸਕੈ ਪੁਨਿ ਜੋਈ। ਸੁੰਦਰ ਤੀਨ ਵਿਭਾਗ ਕੀਏ ਬਿਨ ਮੂਲ ਪਰੈ ਭ੍ਰਮ ਤੇ ਸਬ ਕੋਈ ॥ ੨੯ ॥ ਛੰਦ ਸਵੈਯਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਅਨੂਪ ਅਰੂਪੀ ਪਾਵਕ ਬ੍ਯਾਪਕ ਯੁਗਲ ਨ ਦੀਸਤ ਰੰਗ ॥

58

ਦੇਹ ਦਾਰ ਤੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਦੇਖਿਯਤ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਅਗਨਿ ਦ੍ਰਯ ਅੰਗ। ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਲਪਨਾ ਤੈ ਲਗਿ ਜੌ ਲਗ ਰਹੈ ਉਪਾਧਿ ਪ੍ਰਸੰਗ। ਜਹਾਂ ਕੇ ਤਹਾਂ ਲੀਨ ਪੁਨਿ ਹੋਤੀ ਸੁੰਦਰ ਦੋਈ ਸਦਾ ਅਭੰਗ ॥੩੦॥ ਦੇਹ ਸਰਾਵ ਤੇਲ ਪੁਨਿ ਮਰੁਤ ਬਾਤੀ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਵਿਚਾਰ। ਪ੍ਰਗਟ ਜੋਤਿ ਯਹ ਚੇਤਨ ਦੀਸੇ ਜਾਤੇਂ ਭਯੋ ਸਕਲ ਉਜਿਯਾਰ। ਬਜ ਪਕ ਅਗਿਨ ਮਥਨ ਕਰ ਜੋਇ ਦੀਪਕ ਬਹੁਤ ਭਾਂਤਿ ਬਿਸਤਾਰ। ਸੁੰਦਰ ਅਦਭੁਤ ਰਚਨਾ ਤੇਰੀ ਤੂਹੀ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥੩੧॥ ਤਿਲ ਮੇਂ ਤੇਲ ਦੂਧ ਮੇਂ ਘ੍ਰਿਤ ਹੈ ਦਾਰ ਮਾਂਹਿ ਪਾਵਕ ਪਹਿਚਾਨ। ਪੁਹਪ ਮਾਂਹਿ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਗਟ ਵਸਨਾ ਈਖ ਮਾਂਹਿ ਰਸ ਕਹਤ ਬਖਾਨ। ਪੋਤਸ ਮਾਂਹਿ ਅਫ਼ੀਮ ਨਿਰੰਤਰ ਬਨਸਪਤੀ ਮੇਂ ਸ਼ਹਤ ਪ੍ਰਮਾਨ। ਸੁੰਦਰ ਭਿੰਨ ਮਿਲਿਉ ਪੁਨਿ ਦੀਸਤ ਦੇਹ ਮਾਂਹਿ ਯੋਂ ਆਤਮ ਜਾਨ ॥੩੨॥

(ਸਵੈਯਾ ਬੱਤੀਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਾ)

ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਸਖੋਪਤਿ ਤੀਨੰ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਅਵਸਥਾ ਪਾਵੈ। ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਗਤ ਅਰੁ ਸੁਪਨ ਸਖੋਪਤਿ ਮੇਂ ਕਛੁ ਵੇ ਨ ਰਹਾਵੈ। ਪ੍ਰਾਣ ਗਯੋ ਤੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਊ ਸਕਲ ਦੇਖਤਾ ਖਾਟ ਬਿਲਾਵੈ। ਸੁੰਦਰ ਆਤਮ ਤਤ੍ਵ ਨਿਰੰਤਰ ਸੋ ਤੋ ਕਿਤਹੂੰ ਜਾਇ ਨ ਆਵੈ ॥੩੩॥ ਪੰਦ੍ਰਹ ਤਤ੍ਵ ਸਥੂਲ ਕੁੰਭ ਮੇਂ ਸੂਖਮ ਲਿੰਗ ਭਰਿਉ ਜਿਉਂ ਤੋਯਾ। ਯਹਾਂ ਜੀਵ ਆਭਾ ਸਜਾਨ ਉਤ ਬ੍ਰਹਮ ਇੰਦੁ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਮਹਿ ਹੋਯਾ। ਘਟ ਫੂਟੇ ਜਲ ਗਯੋ ਵਿਲੈ ਹੈ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਕਹੋ ਨਹਿ ਕੋਯਾ। ਤਬ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਮਿਲੇ ਸ਼ਸਿ ਹੀ ਮੇਂ ਸੁੰਦਰ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਮਯ ਹੋਇ ॥੩੪॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਜੈਸੇ ਬ੍ਯੋਮ ਕੁੰਭ ਕੇ ਬਾਹਰ ਔਰ ਭੀਤਰ ਹੈ ਕੋਊ ਨਰ ਕੁੰਭ ਕੂੰ ਹਜ਼ਾਰਕੋਸਲੈ ਗਯੋ।ਜਯੋਂਹੀ ਵ੍ਯੋਮ ਈਹਾਂ ਤ੍ਯੋਂਹੀ ਊਹਾਂ ਪੁਨਿ ਹੈ ਅਖੰਡ ਇਹਾਂ ਨ ਵਿਛੋਹ ਨ ਵਹਾਂ ਮਿਲਾਪ ਹੈ ਭਯੋ। ਕੁੰਭ ਤੌ ਭਯੋ ਪੁਰਾਨੋ ਹੋਇ ਕੈ ਵਿਨਸਿ ਜਾਇ ਵ੍ਯੋਮ ਤੌ ਨਹੈਪੁਰਾਨੋ ਨ ਤੋ ਕਛੂ ਹ੍ਵੈ ਨਯੋ।ਤੈਸੇਂ ਹੀਸੁੰਦਰਦੇਹ ਆਵੈ ਹੈ ਨਾਸ਼ ਹੋਇ ਆਤਮਾ ਅਚਲ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ ਆ ਨਾ-ਅਯੌ ॥ ੩੫ ॥ ਦੇਹ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਹੀ ਤੇ ਸੀਤ ਲਗੇ ਘਾਮ ਲਗੇ ਦੇਹ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਹੀ ਤੇ ਖੁਦਧਾ ਤ੍ਰਿਖ ਪੌਨ ਕੋ। ਦੇਹਕੇ ਸੰਜੋਗ ਹੀਤੇਂ ਕਟੁਕ ਮਧੁਰ ਸ੍ਵਾਦ ਦੇਹਕੇ ਸੰਜੋਗ ਹੀ ਤੇਂ ਖਾਟੋ ਖਾਰੋ ਲੋਨ ਕੋ ਦੇਹ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇਂ ਅਨੇਕ ਬਾਤ ਦੇਹ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਹੀ ਪਕਰਿ ਰਹੈ ਮੌਨ ਕੌ। ਦੇਹਕੇ ਸੰਜੋਗ ਸੁੰਦਰ ਦੂਖ ਮਾਨੈ ਸੁਖ ਮਾਨੈ ਦੇਹਕੇ ਸੰਜੋਗ ਗਯੋ ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੌਨ ਕੋ ॥ ੩੬ ॥ ਆਪਹੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਸੁਨਿ ਆਪਹੀ ਖੁਸ਼ਯਾਲ ਹੋਇ ਆਪਹੀ ਕੀ ਨਿੰਦਾਸੁਨਿ ਆਪ ਮੁਰਝਾਇ ਹੈ।।ਆਪਹੀਕੋਸੁਖ ਮਾਨਿ ਆਪ ਸੁਖ ਮਾਣਤ ਹੈਆਪਹੀਕੋ ਦੁਖ ਮਾਨਿਆਪਦੁਖ ਪਾਇ ਹੈ। ਆਪਹੀ ਕੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਿ ਆਪਹੀਕੀ ਘਾਤ ਕਰੈ ਆਪਹੀ ਹਤ੍ਯਾਰੋ ਹੋਇ ਰੰਗਾ ਜਾਇਨਹਾਇ ਹੈ ਸੁੰਦਰਕਹਤ ਐਸੇ ਦੇਹਹੀ ਕੌ ਆਪ ਮਾਨਿਨਿਜ ਰੂਪ ਭੂਲਿਕੇਂ ਕਰਤਹਾਇ ਹਾਇ ਹੈ॥ ੩੭ ॥

ਇਤਿ ਸਾਂਖ੍ਯ ਗ੍ਯਾਨ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਾ ॥ ੨੯ ॥

ਅਬ ਅਪਨੇ ਭਾਵ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭ

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਇਕਹਿ ਆਪਨਭਾਵ ਜ ਜਾਂਤਹਿ ਬੁਧਿਕੇਜੋਗਤੇਂ ਵਿਭ੍ਰਮ ਭਾਸੈ। ਜੋ ਯਹ ਕ੍ਰੂਰ ਤੁ ਕ੍ਰੂਰ ਵਹਾਂ ਪੁਨਿ ਯਾਕੇਂ ਖਸੇ ਤੇਂ ਵਹਾਂ ਪੁਨਿ ਖਾਸੇ। ਜੋ ਯਹ ਸਾਧੁ ਤੋ ਸਾਧੁ ਵਹੈ ਪੁਨਿ ਯਾ ਕੇ ਹੰਸੇ ਤੇਂ ਵਹਾਂ ਪੁਨਿ ਹਾਂਸ। ਜੈਸਾ ਹੀ ਆਪ ਕਰੈ ਸੁਖਸੁੰਦਰ ਤੈਸਾ ਹੀ ਦਰਪਣ ਮਾਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸੈ ॥ ੧ ॥

(ਮਨ ਹਰ ਛੰਦ)

ਜੈਸੇ ਸ੍ਵਾਨ ਕਾਂਚਕੇ ਸਦਨ ਮਧਜ ਦੇਖਿਔਰ ਭੂੰਕਿਭੂੰਕਮਰਤ ਕਰਤ ਅਭਿਮ ਨ ਜੂ। ਜੈਸੇ ਗਜ ਫਟਿਕ ਸ਼ਿਲਾ ਸੋਂ ਲਰਿ ਤੋਰੈ ਦੰਤ ਜੈਸੇ ਸਿੰਘ ਕੂਪ ਮਾਂਹਿ ਉਝਕਿ ਭੁਲਾਨ ਜੂ। ਜੈਸੇਂ ਕੋਊ ਫ [illegible] ੀ ਖਾਤ ਫਿਰਤ ਸੁ ਦੇਖੈ ਜਗ ਤੈਸ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਬ ਤੇਰੋ ਹੀ ਅਗਜਾਨਜੂ। ਅਪਨੇ ਹੀ ਮ ਸੋ ਤੇ ਦੂਸਰੋ ਦਿਖਾਇ ਦੇਤ ਅਪ ਕੋ ਬਿਚਾਰੇਂ ਕੋਊ ਦੇਖੀਏ ਨ ਆਨਜੂ॥੨॥ ਨੀਰ ਊ [illegible] ਭਲੌ ਬੁਰੌ ਸਜਨ ਦੁਰਜਨ ਪੁਨਿ ਪੰਡਤ ਮੂਰਖ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਮਿਤ੍ਰੁ ਰੰਕ ਰਾਵ ਹੈ॥ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ ਪੁਨ ਪਾਪ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੋਊ ਸ੍ਵਰਗ ਨਰਕ ਬੰਧ ਮੋਖਹੂੰ ਕੋ ਭਾਵ ਹੈ। ਦੇਵਤਾ ਅਸੁਰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕੀਟਕੂੰ ਨਰ ਹੂ ਪਸ਼ੁ ਔਰ ਪੰਖੀ ਯਾਨਸੂ ਕਰ ਬਿਲਾਵ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯਹ ਏਕ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਜੋਈ ਕਛੁ ਦੇਖੀਏ ਸੋ ਆਪਨੋਂ ਹੀ ਭਾਵ ਹੈ॥ ੩ ॥ ਯਾਹੀ ਕੇ ਜਾਗਤ ਕਾਮ ਯਾਹੀ ਕੇ ਜਾਗਤ ਕ੍ਰੋਧ ਯਾਹੀ ਕੇ ਜਾਗਤ ਲੋਭ ਯਾਹੀ ਮੋਹ ਮਾਤ੍ਰ

ਹੈ। ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੇਂ ਯਾਹੀ ਵੈਰੀ ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੇ ਯਾਹੀ ਮਿਤ੍ਰ ਯਾਕੋ ਯਾਹੀ ਸੁਖ ਦੇਤ ਯਾਹੀ ਦੁਖ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਯਾਹੀ ਰੁਦ੍ਰ ਯਾਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੇਖੀਯਤ ਯਾਹੀ ਦੇਵ ਦੈਤ੍ਯ ਯਖ੍ਯ ਸਕਲ ਸੰਘਾਤਾ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੋ ਤੋ ਯਾ ਹੀ ਕੋ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯਾਹੀ ਆਤਮਾ ਵਿਖ੍ਯਾਤਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੋ ਭਾਵ ਯਾਕੋ ਸੰਕ ਉਪਜਾਵਤ ਹੈ ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੋ ਭਾਵ ਯਾਹਿ ਨਿਸੰਕ ਕਰਤ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੋ ਭਾਵ ਯਾਹਿ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਹੋਇ ਲਗੇ ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੋ ਭਾਵ ਯਾਕੀ ਕੁਮਤਿ ਹਰਤ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੋ ਭਾਵ ਯਾਕੀ ਬਾਯੁ ਕੋ ਵਘੂਰ ਕਰੈ ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੋ ਭਾਵ ਯਾਹਿ ਥਿਰ ਮੇਂ ਧਰਤ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਕੋ ਤੋ ਭਾਵ ਯਾਕੋ ਧਾਰ ਮੇਂ ਬਹਾਇ ਦੇਤ ਸੁੰਦਰ ਯਾਹੀ ਕੋ ਭਾਵ ਯਾਹਿ ਲੈ ਤਰਤ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਆਪਹੀ ਕੋ ਭਾਵ ਸੋਤੋ ਆਪ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਤ ਆਪ ਹੀ ਅਰੋਪ ਕਰਿ ਆਪ ਮਨ ਲਾਯੋ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਅਨ ਦੇਵ ਕੋਊ ਭਾਵ ਕੋਂ ਉਪਾਸੇ ਤਾਹਿ ਕਹੈ ਮੈ ਤੋ ਪੁਤ੍ਰ ਧਨ ਇਨਹੀਂ ਤੇ ਪਾਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਸ੍ਵਾਨ ਹਾੜ ਕੋ ਚਬੋਰ ਕਰ ਮਾਨੈ ਮੋਦ ਆਪ ਹੀ ਕੋ ਮੁਖ ਫੋਰ ਲੋਹੂ ਚਾਟ ਖਾਯੋ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਆਪਹੀ ਚੇਤਨ ਜਾਹਿ ਆਪਨੇ ਅਗਯਾਨ ਕਰਿ ਔਰ ਸੋ ਵੰਧਾਯੋ ਹੈ ॥ ੬ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਨੀਚੇ ਤੇ ਨੀਚੇ ਔਰ ਊਪਰ ਤੇਂ ਊਂਚੇ ਆਗੇ ਤੇਂ ਆਗੇ ਹੈ ਪੀਛੇ ਤੇਂ ਪੀਛੇ ਦੂਰ ਤੇਂ ਦੂਰ ਨਜੀਕ ਤੇਂ ਨੇਰੇ ਹੀ ਆੜੇ ਤੇ

ਅ ਡ਼ੋਹੀ ਜੀਭ ਤੇ ਤੀਛੋ। ਬ ਹਿਰ ਭੀਤਰ ਭੀਤਰ ਬਾਹਿਰ ਜਿਉਂ ਕੋਉ ਜਾਨਤ ਤਿਉਂ ਕਰ ਈਛੋ। ਜੈਸੋ ਹੀ ਆਪਨ ਭਾਵ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਤੈਸੋ ਹੀ ਹੈ ਦ੍ਰਿਗ ਖੋਲ ਕੇ ਪੇਖੋ ॥ ੭ ॥ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਸੂਰ ਸੋ ਦੀਸਤ ਆਪ ਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਚੰਦ ਸੋ ਭਾਸੇ। ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਤਾਰੇ ਅਨੰਤ ਜੋ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਬੀਜ ਚਕਾਸੇ। ਅ ਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਹੂਤ ਹੇ ਤੇਜ ਹੇ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ। ਤੈਸੋ ਹੀ ਤਾਹਿ ਦਿਖਾਵਤ ਸੁੰਦਰ ਜੈਸੇ ਹੀ ਹੋਵਹੈ ਜਾਂਹਿ ਕੋ ਆਸੇ ॥ ੮ ॥ ਅ ਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਸੇਵਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਸਬੈ ਕੋਊ ਧਿਆਵੈ। ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਅਨਜ ਉਪਾਸਤ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਭਕਤੂ ਗਾਵੈ। ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਦਸ਼ ਸੰਘਾਰਤ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਬਾਹਿਰ ਆਵੈ। ਜੈਸੋ ਹੀ ਆਪਨ ਹੈ ਭਾਵ ਸੁੰਦਰ ਤਾਹੀ ਕੋ ਤੈਸੋਈ ਹੋਇ ਦਿਸਾਵੈ ॥ ੯ ॥ ਅ ਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਦੂਰ ਬਤਾਵਤ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਨਜ਼ੀਕ ਬਖਾਨਿਓ। ਆਪਨ ਭਾਵ ਤੇਂ ਦੂਧ ਪਿਵਾਵਤ ਅ ਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਖਿਠੁਲਜਾਨਜੋ। ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਚਾਰਿ ਭੁਜਾ ਪੁਨਿ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਸਿੰਘ ਸੇ ਮਾਨਜੋ। ਸੁੰਦਰ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਕੇ ਕਾਰਣ ਅਪ ਹੀ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਨਜੋ ॥ ੧੦ ।

ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਹੋਇ ਉਦਾਸ ਜੋ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋਂ ਰੋਵੈ। ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਮਿਲਿਓ ਪੁਨਿ ਜਾਨਤ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੇ ਅੰਤਰ ਜੋਵੈ। ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਰਹੈ ਨਿਤ ਜਾਗਤ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਸਮਾਧਿ ਮੇਂ ਸੋਵੈ। ਸੁੰਦਰ ਜੈਸੇ ਹੀ ਭਾਵ ਹੈ ਆਪਨੇ ਤੈਸੋ ਹੀ

ਆਪ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਹਵੈ ॥ ੧੧ ॥
ਆਪਨੇ ਭਾਵਤੇ ਭੂਲਿ ਪਰਯੋ ਭ੍ਰਮ ਦੇਹ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਯੋ ਅਭਿ-
ਮਾਨੀ। ਅਪਨੇ ਭਾਵਤੇਂ ਚੰਚਲਤਾ ਅਤਿ ਆਪਨੇ ਭਾਵ ਤੈਂ
ਬੱਧਿ ਬਿਰਾਨੀ । ਆਪਨੇ ਭਾਵਤੇਂ ਆਪ ਵਿਸਾਰਤ ਆਪਨੈਂ
ਭਾਵਤੇਂ ਆਤਮ ਗਯਾਨੀ । ਸੁੰਦਰ ਜੈਸੋਹੀ ਭਾਵ ਹੈ ਆਪਨੌਂ
ਤੈਸੋਹੀ ਹੋਇ ਗਯੋ ਯਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥ ੧੨ ॥
ਇਤੀ ਅਪਨੇ ਭਾਵ ਕੋ ਅੰਗ ਸੰਪੂਰਣੰ ॥ ੨੫ ॥

ਅਥ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿਸਿਮ੍ਰਿਣ ਕੋ ਅੰਗ

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਜਾ ਘਟ ਕੀ ਉਨਹਾਰ ਹੈ ਜੈਸਿ ਹੀ ਤਾਘਟ ਚੇਤਨ ਤੈਸੋਈ ਦੀਸੈ । ਹਾਥੀ ਕੀ ਦੇਹ ਮੇਂ ਹਾਥੀ ਸੋ ਮਾਨਤ ਚੇਟੀ ਕੀ ਦੇਹ ਮੇਂ ਚੇਟੀ ਕਰੀ ਸੈ। ਸਿੰਘ ਕੀ ਦੇਹ ਮੇਂ ਸਿੰਘ ਸੁ ਮਾਨਤ ਕੀਸਕੀਦੇਹਮੇਂ ਮਾਨਤਕੀਸੈ।ਜੈਸੀਉਪਾਧਿ ਭਈਜਹਾਂਸੁੰਦਰ ਤੈਸੋਈ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਨਖ ਸੀਸੈ॥ ੧ ॥ ਜੈਸੇ ਹੀ ਪਾਵਕ ਕਾਠ ਤੇ ਜੋਗਤੇ ਕਾਠਸੋਹਇਰਹਿਓਇਕਠੌਰਾ।ਦੀਰਘ ਕਾਠ ਮੇਂ ਦੀਰਘ ਲਾਗਤ ਚੌਰਸ ਕਾਠ ਮੇਂ ਲਾਗਤ ਚੋਰਾ। ਆਪਨੋਂ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੈ ਜਬ ਜਾਰਕਰੈ ਤਬ ਔਰਕੋ ਔਰਾ। ਤੈਸੇਹੀ ਸੁੰਦਰ ਚੇਤਨ ਆਪਹੀ ਆਪਕੋਂ ਜਾਨਤਨਾਹਿ ਨ ਬੌਰਾ॥ ੨ ॥

(ਛੰਦ ਮਨ ਹਰਨ)

ਅਥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

(ਆਪ ਹੀਕੋ ਆਪ ਭੂਲਿ ਗਯੋ ਸੋ ਤੋ ਕਾਹੇਤੇ)

ਅਜਰ ਅਮਰ ਅਬਿਗਤਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਅਜ ਕਹਤ ਸਕਲ ਜਨ ਸ਼੍ਰੁਤਿ ਅਵਗਾਹੇ ਤੇ । ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰਮਲ ਅਤਿ ਸ਼ੁੱਧਿ ਨਿਰਬੰਧ ਨਿਤ ਐਸ ਹੀ ਕਹਤ ਔਰ ਗ੍ਰੰਥਨਿ ਕੇ ਥਾਹੇ ਤੇ । ਬ੍ਯਾਪਕ ਅਖੰਡ ਏਕ ਰਸ ਪਰਿ ਪੂਰਣ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਰਮ ਰਹ੍ਯੌ ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਂਹਿ ਤੇ।ਸਹਜ ਸਦਾ ਉਦਯੋਗ ਯਾਹੀ ਤੇ ਅਹੰਤਾ ਹੋਤ ਆਪਹੀ ਕੋ ਆਪ ਭੂਲ ਗਯੋ ਸੋਤੋ ਕਾਹੇਤੇ॥੩॥

ਉੱਤਰ

(ਆਪ ਹੀ ਕੋ ਆਪ ਭੂਲ ਗਯੋ ਸੁਖ ਚਾਹੇ ਤੇ)

ਜੈਸੇ ਮੀਨ ਮਾਂਸਕੋ ਨਿਗਲ ਜਾਤ ਲੋਭ ਲਗਿ ਲੋਭਕੋ ਕਟੰਕ ਨਹੀਂ ਜਾਨਤ ਉਮਾਹੇ ਤੇ। ਜੈਸੇ ਕਪ ਗਾਗਰਿ ਮੇਂ ਮੂਠ ਬਾਂਧਿ ਰਾਖੇ ਸ਼ਠ ਕਾਢ ਨਹੀਂ ਦੇਤ ਸੋਤੋ ਸ੍ਵਾਦਹੀ ਕੇ ਬਾਹੇ ਤੇ । ਜੈਸੇ ਸ਼ੁਕ ਨਾਰਿਯਰ ਚੋਂਚ ਮਾਰ ਲਟਕਤ ਸੁੰਦਰ ਸਹਤ ਦੁਖ ਏਤ ਯਾਹੀ ਲਾਹੇ ਤੇ। ਦੇਹ ਕੋ ਸੰਜੋਗ ਪਾਯ ਇੰਦ੍ਰਿਨ ਕੇ ਬਸ ਪਰਯੋ ਆਪਹੀ ਕੋ ਆਪ ਭੂਲ ਗਯੋ ਸੁਖ ਚਾਹੇਤੇ ॥ ੪ ॥

ਇੰਦਵ ਛੰਦ

(ਦੇਖਹੁ ਚੇਤਨ ਮਾਨਤ ਕੈਸੇ)

ਜਿਉਂ ਕੋਈ ਮਦਰ ਪੀਯੇ ਅਤਿ ਛਾਕਤ ਨਾਚੀ ਕਛੂ ਸੁਧਿ ਹੈ ਭ੍ਰਮ ਐਸੋ । ਜਿਉਂ ਕੋਈ ਖਾਯ ਰਹੇ ਠਗਮੂਰੀ ਹੀ ਜਾਨੈ ਨਹੀਂ ਕਛੂ ਕਾਰਣ ਤੈਸੋ।ਜਿਉਂ ਕੋਈ ਬਾਲਕ ਸੰਕਉ ਪਾਵਤ

ਕੰਪਿ ਉਠੇ ਉਰ ਮਾਨਤ ਭੈ ਸੋ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਆਪ ਕੌ ਭੂਲ ਸੋ ਦੇਹੁ ਚੇਤਨ ਮਾਨਤ ਐਸੋ ॥ ੫ ॥

(ਭੂਲਿਗਯੋ ਭ੍ਰਮ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪੇ)

ਜ੍ਯੋਂ ਕੋਈ ਕੂਪ ਮੇਂ ਝਾਂਕਿ ਅਲਾਪਤ ਐਸੇ ਹੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਕੂਪ ਅਲਾਪੇ। ਜ੍ਯੋਂ ਜਲ ਹਾਲਤ ਹੈ ਲਗ ਪੌਨ ਕਹੂ ਕਹੈ ਭ੍ਰਮਤੇ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿੰਬਹਿ ਕਾਂਪੇ। ਦੇਹ ਕੌ ਪ੍ਰਾਣ ਔ ਕੇ ਮਨ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤ ਮਾਨਤ ਹੈ ਸਬ ਮੋਹੀ ਕੋ ਬ੍ਯਾਪੇ। ਸੁੰਦਰ ਪੇਂਚ ਪਰ੍ਯੋ ਅਤਿਸ਼ਯ ਕਰ ਭੂਲ ਗਯੋ ਭ੍ਰਮ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪੇ ॥ ੬ ॥ ਜ੍ਯੋਂ ਦ੍ਵਿਜ ਕੋਉਕ ਛਾਡਿ ਮਹਾਤਮ੍ਯ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਭਯੋ ਕਰਿ ਆਪ ਕੋ ਮਾਨ੍ਯੋ। ਜ੍ਯੋਂ ਕੋਉ ਭੂਪਤਿ ਸੋਵਤ ਸੇਜ ਸੋ ਰੰਕ ਭਯੋ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਜਾਨ੍ਯੋ। ਜ੍ਯੋਂ ਕੋਉ ਰੂਪ ਕੋ ਰਾਖਿ *ਤਜੰਤ ਕੁਰੂਪ ਕਹੈ ਭ੍ਰਮ ਭੌਚਕ ਆਨ੍ਯੋ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਦੇਹ ਸੋ ਹੋਯ ਕੈ ਯਾ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪਹੀ ਆਪ ਭੁਲਾਨ੍ਯੋ ॥ ੭ ॥ ਏਕ ਹਿ ਬਿਆਪਕ ਵਸਤੁ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਸ਼੍ਵ ਨ ਹੀ ਯਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਲਾਸੇ। ਜ੍ਯੋਂ ਨਟ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਸੋ ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਂਧਤ ਹੈ ਕਛੁ ਔਰਹੀ ਰ ਭਾਸੇ। ਜ੍ਯੋਂ ਰਜਨੀ ਮੇਂ ਸੂਝ ਪਰੈ ਨਹੀਂ ਜੌ ਲਗ ਸੂਰਜ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ। ਤ੍ਯੋਂ ਯਹ ਆਪਹਿ ਆਪ ਨ ਜਾਨਤ ਸੁੰਦਰ ਹੋਯ ਰਹ੍ਯੋ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸੇ ॥ ੮ ॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

(ਭੂਤਨ ਮੇਂ ਭੂਤ ਮਿਲ ਭੂਤ ਹੋਯ ਰਹ੍ਯੋ ਹੈ)

ਇੰਦ੍ਰਿਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰਿ ਪੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰਿਨਿ ਕੇ ਪੀਛੇ ਪਰ੍ਯੋ ਆਪਨੀ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਕਰਿ ਆਪਤ ਨ ਗਹ੍ਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਦੇਹ ਕੋ

ਸੰਕਟ ਆਯ ਪਰੇ ਕਛੁ ਸੋਈ ਸੋਈ ਮਾਨੈ ਆਪ ਯਾਤੇ ਦੁਖ
ਸਹਯੋ ਹੈ। ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਤ ਕਹੂੰ ਭ੍ਰਮ ਕੌ ਨ ਆਵੈ ਅੰਤ ਚਿਰ
ਕਾਲ ਬੀਤ ਗਯੋ ਪੈ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੌ ਨ ਲਹਯੋ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਦੇਖੋ
ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਪ੍ਰਬਲ ਤਾਈ ਭੂਤਨਿ ਮੈਂ ਭੂਤ ਮਿਲ ਭੂਤ ਹੋਯ
ਰਹਯੋ ਹੈ॥ ੯॥

(ਆਪਹੀ ਕੋਂ ਭੂਲ ਕਰਿ ਆਪਹੀ ਬੰਧਾਯੋ ਹੈ)

ਜੈਸੇ ਸੁਕ ਨਲਕਾ ਨ ਛਾਡਤ ਪਗਨ ਤੇ ਜਾਨੇ ਕਾਹੂੰ
ਔਰ ਮੋਹਿ ਬਾਂਧਿ ਲਟਕਾਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕਪਿ ਗੁੰਜਨਿ ਕੋ ਢੇਰ
ਕਰ ਮਾਨੈ ਆਗ ਆਗ ਧਰਿ ਤਾਪੇ ਕਛੁ ਸੀਤ ਨ ਗਵਾਯੋ
ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਕਾਰਜ ਕੋ ਜਾਤ ਹੁਤੋ ਪੂਰਬ ਕੋ ਭ੍ਰਮ
ਤੇ ਉਲਟਿ ਫਿਰ ਪਛਮ ਕੋ ਆਯੋ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਬ
ਆਪਹੀ ਕੋ ਭ੍ਰਮ ਭਯੋ ਆਪਹੀ ਕੋ ਭੂਲ ਕਰਿ ਆਪਹੀ
ਬੰਧਾਯੋ ਹੈ॥ ੧੦॥

(ਐਸੋ ਭ੍ਰਮ ਆਪਹੀ ਕੋ ਆਪ ਕਰਿ ਲਯੋ ਹੈ)

ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਕਾਮਨੀ ਕੇ ਹਿਯੇ ਪਰ ਸੁਤ ਬਾਲ ਸੁਪਨ ਮੇਂ
ਕਹੈ ਮੇਰੋ ਪੁਤ੍ਰ ਕਹਾਂ ਗਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਪੁਰਖ ਕੇ ਕੰਠ
ਬਿਖੈ ਹੁਤੀ ਮਣਿ ਢੂੰਢਤ ਫਿਰਤ ਕਛੁ ਐਸ ਭ੍ਰਮ ਭਯੋ ਹੈ।
ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਵਾਯੁ ਕਰਿ ਬਾਵਰੋ ਬਕਤ ਡੋਲੈ ਔਰਹੀ ਕੀ
ਔਰ ਕਹ ਸੁਧਿ ਭੂਲ ਗਯੋ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਨਿਜ ਰੂਪ
ਕੋ ਬਿਸਾਰ ਦੇਤ ਐਸੇ ਭ੍ਰਮ ਆਪਹੀ ਕੋ ਆਪ ਕਰਿ
ਲਯੋ ਹੈ॥ ੧੧॥

[ਭੂਲਿ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋ ਅਨਾਥ ਸੋ ਕਹਤ ਹੈ]

ਦਿਨ ਦਿਨ ਛਿਨ ਛਿਨ ਹੋਯ ਜਾਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੇਹ ਕੇ ਸੰਯੋਗ ਪਰਾਧੀਨ ਸੋ ਰਹਤ ਹੈ। ਸ਼ੀਤ ਲਗੇ ਘਾਮ ਲਗੇ ਭੂਖ ਲਗੇ ਪਯਾਸ ਲਗੇ ਸ਼ੋਕ ਮੋਹ ਮਨਿ ਅਤਿ ਖੇਦ ਕੋ ਲਹਤ ਹੈ। ਅੰਧ ਭਯੋ ਪੰਗੁ ਭਯ ਮੂਕਹੂੰ ਬਧਿਰ ਭਯੋ ਐਸੇ ਮਾਨਿ ਮਾਨਿ ਭ੍ਰਮ ਨਦੀ ਮੇਂ ਵਹਤ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਅਧਿਕ ਮੋਹਿ ਯਾਹੀ ਤੇਂ ਅਚੰਭਾ ਆਹੇ ਭੂਲਿ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋ ਅਨਾਥ ਸੋਂ ਕਹਤ ਹੈ॥ ੧੨॥ ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਕਹੈ ਮੈਂ ਤੋ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਊਟ ਭਯੋ ਜਾਗਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਵਹੀ ਮਨੁਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਰਾਜਾ ਪੁਨਿ ਸੋਵਤ ਭਿਖਾਰੀ ਹੋਇ ਆਂਖਿ ਉਘਰੇ ਤੇ ਮਹਾਂ ਭੂਪਨ ਕੋ ਭੂਪ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਭ੍ਰਮ ਹੂ ਤੇਂ ਕਹੈ ਮੇਰੋ ਸਿਰ ਕਹਾਂ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਗਏ ਤੇਂ ਜਾਨੈ ਸਿਰ ਤਦ੍ਰੂਪ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਭ੍ਰਮ ਕਰਿ ਭੂਲਯੋ ਆਪ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਗਏ ਤੇਂ ਯਹ ਆਤਮਾ ਅਨੂਪ ਹੈ॥ ੧੩॥ ਜੈਸੇ ਕਾਹੂ ਪੋਸਤੀ ਕੀ ਪਾਗ ਪੜੀ ਭੂਮੀ ਪਰ ਹਾਥ ਲੇ ਕੈ ਕਹੈ ਏਕ ਪਾਗ ਮੈਂ ਤੋ ਪਾਈ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਸੇਖ ਚਿਲੀ ਕੇ ਮਨੋਰਥਨ ਕਿਯੋ ਘਰ ਕਹੈ ਮੇਰੋ ਘਰ ਗਯੋ ਗਾਰ ਰੀ ਗਿਰਾਈ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕਾਹੂ ਭੂਤ ਲਗਯੋ ਦੇਖਤ ਹੈ ਆਕ ਵਾਕ ਬੁਧਿ ਸਬ ਦੂਰ ਭਈ ਔਰ ਮਤਿ ਆਈ ਹੈ। ਤੈਸੇਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਭ੍ਰਮ ਕਰਿ ਭੂਲਯੋ ਆਪ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਗਯੋ ਤੇਂ ਏਕ ਆਤਮਾ ਸਦਾਈ ਹੈ। ੧੪॥ ਆਪ ਹੀ ਚੈਤਨਯ ਯਹ ਇੰਦ੍ਰਨਿ ਚੇਤਨਯ ਕਰਿ ਆਪ ਹੀ ਮਗਨ ਹੋਇ ਆਨੰਦ ਬਢਾਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਨਰ ਸ਼ੀਤ ਕਾਲ

ਸੋਵਤ ਨਿਹਾਲੀ ਓਢ਼ ਆਪਹੀ ਤ੍ਰਪਤ ਹਏ ਆਪ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਬਾਲ ਲਕਰੀ ਕੋ ਘੋੜਾ ਕਰਿਡਾਂਕ ਚੜ੍ਹੇ ਆਪ ਅਸਵਾਰ ਹੋਏ ਆਪ ਹੀ ਕੁਦਾਯੋ ਹੈ। ਤੈਸੇਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਜਗ ਕੋ ਸੰਜੋਗ ਪਾਇ ਆਪਸੁਖਮਾਨਿ ੨ ਆਪਹੀ ਭੁਲਾਯੋ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥ ਕਹੂੰ ਭੂਲਿਓ ਕਾਮ ਰਤ ਕਹੂੰ ਭੂਲਿਓ ਸਾਧ ਜਤ ਕਹੂੰ ਭੂਲਿਓ ਗੇਹ ਮਧਯ ਕਹੂੰ ਬਨਵਾਸੀ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਭੂਲਿਓ ਨੀਚ ਜ ਨਿਕਹੂੰਭੂਲਿਓਊਰਮਾਨਿ ਕਹੂ ਭੂਲਿਓ ਮੋਹ ਬਾਂਧਿ ਕਹੂੰ ਤੋ ਉਦਾਸੀ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਭੂਲਿਓਮੌਨ ਧਰਿ ਕਹੂੰਬਕਬਾਦ ਕਰ ਕਹੂ ਭੂਲਯੋ ਮਕੇ ਜਾਇ ਕਹੂੰ ਭੂਲਿਓ ਕਾਸ਼ੀ ਹੈ। ਕਹਤ ਸੁੰਦਰ ਅਹੰਕਾਰਹੂੰਤੇਭੂਲਿਓ ਆਪਏਕਆਵੈ ਰੋਨ ਅਰੁ ਜੇ ਆਵੈ ਹਾਂਸੀ ਹੈ ॥੧੬॥ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਯੋ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ਮੈ ਅਨੰਤ ਪੁੰਨਿ ਕੀਏਮੇਰੇਅਤਿ ਪਾਪਹੈਂ। ਮੈਂ ਕੁਲੀਨ ਬਿਦਿਆ ਵੰਤ ਪੰਡਿਤਪ੍ਰਬੀਣ ਮਹਾਂ ਮੈਤੋਮੂੜ੍ਹ ਅਕੁਲੀਨ ਮੇਰੋ ਨੀਚ ਬਾਪ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੂੰਰਾਜਾ ਮੇਰੀ ਆਨਿ ਫਿਰੇ ਚਹੂੰਓਰ ਮਾਹਿ ਮੈ ਤੌ ਰੰਕ ਦ੍ਰਿਵਿਅ ਹੀਨ ਮੋਹੀ ਤੋ ਸੰਤਾਪ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਅਹੰਕਾਰ ਹੀ ਤੇ ਜੀਵ ਭਯੋ ਅਹੰਕਾਰ ਗਯੋ ਯਹ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਹੈ ॥ ੧੭ ॥ ਦੇਹ ਹੀ ਸੁਪੁਸ੍ਰਿ ਲਗੇ ਦੇਹ ਹੀ ਦੂਬਰੀ ਲਗੇ ਦੇਹਹੀ ਕੋ ਸ਼ੀਤ ਲਗੇ ਦੇਹਹੀ ਕੋ ਤਾਵਰੋ॥ ਦੇਹ ਹੀ ਕੋ ਤੀਰ ਲਗੇਦੇਹ ਹੀ ਕੋ ਤੋਪ ਲਗੇ ਦੇਹ ਕੋ ਕ੍ਰਿ-ਪਾਨ ਬਗੇ ਦੇਹ ਹੀ ਕੋਘਾਵਰੋ। ਦੇਹ ਹੀ ਸਰੂਪ ਲਗੇ ਦੇਹਹੀ ਕੁਰੂਪ ਲਗੇ ਦੇਹ ਹੀ ਜੋਬਨ ਲਗੇ ਦੇਹ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਵਰੋ।

ਦੇਹਹੀ ਸੋਂ ਬਾਂਧਿ ਹੇਤ ਆਪ ਵਿਖੈਂ ਮਾਨਿ ਲੇਤ ਸੁੰਦਰ
ਕਹਤ ਐਸੇ ਬੁਧਿ ਹੀਨ ਬਾਵਰੇ ॥ ੧੮ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਆਪਹੀ ਚੇਤਨ ਬ੍ਰਹਮ ਅਖੰਡਿਤ ਸੋ ਭ੍ਰਮ ਤੈਂ ਕਛੁ ਔਰ
ਪਰੇਖੈ ॥ ਢੂੰਡਤ ਤਾਹਿ ਫਿਰੇ ਜਿਤਹੀ ਤਿਤ ਸਾਧਨ ਜੋਗ ਬ-
ਨਾਵਤ ਭੇਖੈ। ਔਰ ਹੂ ਕਸ਼੍ਟ ਕਰੇ ਅਤਿਸ਼ਯ ਕਰਿ ਪ੍ਰਤੱਖਿ
ਆਤਮ ਤਤ੍ਵ ਨ ਪੇਖੈ। ਸੁੰਦਰ ਭੂਲਿ ਗਯੋ ਨਿਜ ਰੂਪ ਹਿ ਹੈ ਕਰ
ਕੰਕਣ ਦਰਪਣ ਦੇਖੈ ॥ ੧੯ ॥

ਸੂਤ ਗਲੇ ਮੇਂ ਮੇਲਿ ਭਯੋ ਦ੍ਵਿਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਇ
ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨ ਜਾਨਯੋ। ਛਤ੍ਰੀਯ ਹੋਯ ਕੇ ਛਤ੍ਰ ਧਰਿਔ ਸਿਰ
ਹਯ ਗਜ ਪੈਦਲ ਸੋ ਮਨ ਮਾਨਯੋ ॥ ਵੈਸ਼੍ਯ ਭਯੋ ਵਪੁ ਕੋ
ਵਯ ਦੇਖਤ ਝੂਠ ਪ੍ਰਪੰਚ ਬਨਿਜ ਹੀ ਠਾਨਯੋ। ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਭਯੋ ਮਿਲਿ
ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਸ਼ਰੀਰਹਿ ਸੁੰਦਰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਨਯੋ ॥ ੨੦ ॥
ਜ੍ਯੋਂ ਰਵਿ ਕੋ ਰਵਿ ਢੂੰਡਤ ਹੈ ਕਹੂੰ ਤਪਤ ਮਿਲੈ ਤਨ ਸੀਤ
ਗਵਾਊਂ। ਜਯੋਂ ਸ਼ਸ਼ਿ ਕੋਂ ਸ਼ਸ਼ਿ ਚਾਹਤ ਹੈ ਪੁਨਿ ਸ਼ੀਤਲ ਹ੍ਵੈ
ਕਰਿ ਤਪਤ ਬੁਝਾਊਂ ॥ ਜਯੋਂ ਕੋਊ ਸਾਂਝ ਭਏ ਨਰ ਟੇਰਤ ਹੈ
ਘਰ ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਘਰ ਜਾਊਂ। ਤਯੋਂ ਯਹ ਸੁੰਦਰ ਭੂਲਿ ਸ੍ਵਰੂ-
ਪਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹੈ ਕਬ ਬ੍ਰਹਮਹਿ ਪਾਊਂ ॥੨੧॥

ਆਪਨੋ ਦੇਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਮੁਖ ਦਰਪਣ ਕਾਟਿ ਲਗਯੋ
ਅਤਿ ਧੂਜਾ। ਜਯੋਂ ਦ੍ਰਿਗ ਦੇਖਤ ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਤ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ
ਪੁਤਰੀ ਪਰਿ ਫੂਲਾ। ਤ੍ਯਾਗ ਅਗਯਾਨ ਰਹਯੋ ਅਤਿ ਅੰਤਰ

ਜਾਣਿ ਸਕੇ ਨਹੀ ਆਤਮ ਮਲਾ। ਸੁੰਦਰ. ਯ ਉਪਜਯੋਂ ਮਨ ਕੇ ਮਲ ਗਜਾਨ ਬਿਨਾ ਨਿਜ ਰੂਪ ਹੀ ਭੂਲਾ॥ ੨੨॥

(ਦੇਹ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਯੋ ਮੁਖ ਬੋਲੈ)

ਦੀਨ ਹੁਵੇਂ ਬਿਲਲਾਤ ਫਿਰੇ ਨਿਤ ਇੰਦ੍ਰਨ ਕੇ ਵਸ਼ ਛਿੱਲਕ ਛੋਲੈ। ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਅਪਨੋਂ ਬਲ ਜਾਨਤ ਜੰਬੁਕ ਜਿਉਂ ਜਿਤ ਹੀ ਤਿਤ ਡੋਲੈ। ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਸਰਾਯ ਨਿਰੰਤਰ ਲੈ ਜੜਤਾ ਭ੍ਰਮ ਗਾਂਠਨਿ ਖੋਲੈ। ਸੁੰਦਰ ਭੂਲਿ ਗਯੋ ਨਿਜ ਰੂਪਹਿ ਦੇਹ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਯੋ ਮੁਖ ਬੋਲੈ॥ ੨੩॥

(ਦੇਹ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਯੋ ਅਭਿਮਾਨੀ)

ਮੈਂ ਸੁਖਿਯਾ ਸੁਖ ਸੇਜ ਸੁਖਾਸਨ ਹਯ ਗਜ ਭੂਮਿ ਮਹਾ ਤਜ ਧਾਨੀ। ਹੈ ਦੁਖਿਯਾ ਦਿਨ ਰੈਨ ਭਰੌਂ ਦੁਖ ਮੋਹਿ ਬਿਪੱਤਿ ਪਰੀ ਨਹਿ ਛਾਨੀ॥ ਹੌਂ ਅਤਿ ਉਤਮ ਜਾਤਿ ਬਡੋ ਕੁਲ ਹੌਂ ਅਤਿ ਨੀਚ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕੁਲ ਹਾਨੀ। ਸੁੰਦਰ ਚੇਤਨਤਾ ਨ ਸਮ੍ਹਾਰਤ ਦੇਹ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਯੋ ਅਭਿਮਾਨੀ॥ ੨੪॥

ਗਰਭ ਵਿਖੇ ਉਤਪਤਿ ਭਈ ਜਬ ਜਨਮ ਲੀਯੋ ਕਿਸੁ ਸੁਧ ਨ ਜਾਨੀ। ਬਾਲ ਕੁਮਾਰ ਕਿਸ਼ੋਰ ਯੁਬਾਦਿਕ ਬ੍ਰਿਧ ਭਯੋ ਅਤਿ ਬੁੱਧ ਨਸਾਨੀ। ਜੈਸੇ ਹੀ ਭਾਂਤਿ ਭਈ ਵਪੁ ਕੀ ਗਤਿ ਤੈਸੋਈ ਹੋਯ ਹਟਨੋ ਯਹ ਪ੍ਰਾਣੀ। ਸੁੰਦਰ ਚੇਤਨਤਾ ਨ ਸਮ੍ਹਾਰਤ ਦੇਹ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਯੋ ਅਭਿਮਾਨੀ॥ ੨੫॥ ਜਯੋਂ ਕੋਉ ਤਯਾਗ ਕਰੈ ਅਪਨੋ ਘਰ ਬਾਹਰ ਜਾਯ ਕੇ ਭੇਖ ਬਨਾਵੈ। ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯ ਕੇ ਕਾਨ ਫਰਾਯ ਵਿਭੂਤਿ ਲਗਾਯ ਜਟਾ ਹੂ ਬਢਾਵੈ। ਜੈਸੇਈ ਸ੍ਵਾਂਗ ਕਰੈ ਬਪੁ ਕੋ ਪੁਨਿ ਤੈਸੋ

ਹੀ ਮਾਨਤ ਤਿਉ ਹਇ ਜਵੈ। ਤਜੰ ਯਹ ਮੁੰਦਰ ਆਪ ਨ ਜਾਨਤ ਭੂਲਿ ਸ੍ਵਰੂਪਹਿ ਔਰ ਕਹਾਵੈ ॥ ੨੯ ॥

ਇਤੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬਿਸਮਰਣ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤ ॥ ੨੯ ॥

ਅਥ ਬਿਚਾਰ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਰੰਭ:

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਪ੍ਰਥਮ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਿ ਚਿੱਤ ਏਕਾਗ੍ਰਹਿ ਧਰਿ ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਅਗਮ ਕਹੈ ਸੁ ਉਰ ਧਾਰਿਯੇ। ਦੁਤਿਯ ਮਨਨ ਬਾਰਬਾਰ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇਖੈ ਜੋਈ ਕਛੁ ਸੁਨੈ ਤਾਹਿ ਫੇਰਿਕੈਸਮਹਾਰਿਯੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਧਯਾਸ ਹੀ ਜੋ ਨੀਕੇ ਕਰਿ ਨਿਹ ਸੰਗ ਵਿਚਾਰਤਆਪਨਪੋਸੁਟਾਰਿਯੇ।ਤੈਸੇਹੀ ਸਾਖ੍ਯਾਤ੍ਯਾਹੀਸਾਧਨ ਕਰਤ ਹੋਏ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਦ੍ਵੈਤ ਬੁਧਿ ਕੋ ਨਿਵਾਰਿਯੇ ॥ ੧॥

ਦੇਖੈਂ ਤੌ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਸੁਨ ਤੋ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਬੋਲੇ ਤੌ ਬਿ... ਕਰਿਕਹੈ ਤੌਬਿਚਾਰ ਹੈ।ਖਾਵੈ ਤੌ ਬਿਚਾਰਕਰਿਪੀਵੈ ਤੌ ...ਵੈ ਤੌ ਬਿਚਾਰਕਰਿਜਾਗੈ ਤੌ ਨ ਟਰਹੈ।ਬੈਠੇ ...ਰ ਉਠੇ ਤੌ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਚਲੇ ਤੌ ਬਿਚਾਰ ...ਈ ਮਤਸਾਰ ਹੈ। ਦੇਇ ਤੌ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਲੇਯ ਤੌ ...ਚਾਰ ਕਹਿ ਸੁੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਯਾਹੀ ਨਿਰਧਾਰ ਹੈ ॥੨॥

ਏਕਹੀ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਸੁਖਦੁਖ ਸਮਜਾਨੇ ਏਕਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਮਲ ਸਬ ਧੋਈ ਹੈ। ਏਕਹੀਵਿਚਾਰਸੰਸਾਰਸਮੁਦ੍ਰਤਰੈ ਏਕਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਈ ਹੈ। ਏਕਹੀਵਿਚਾਰ

ਕਰਿ ਬੁਧਿ ਮਾਨ ਭਾਵ ਤਜੇ ਏਕਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਦੂਸਰੋ ਠ
ਕੋਈ ਹੈ। ਏਕਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਸੁੰਦਰ ਸੰਦੇਹ ਮਿਟੈ ਏਕਹੀ
ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਇ ਹੈ ॥ ੩ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਰੂਪ ਕੋ ਨਾਸ਼ ਭਯੋ ਕਛੂ ਦੇਖਿਯੇ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਹੀ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵੈ।
ਰੂਪਕ ਮਧਯ ਅਰੂਪ ਅਖੰਡਤ ਸੋ ਤੋ ਕਹੂੰ ਕਛੁ ਜਾਇ ਨ ਆਵੈ।
ਬੀਜ ਅਗਿਆਨ ਭਯੋ ਨਵ ਤਤ੍ਵ ਕੇ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਬੈ ਕੋਉ ਗਾਵੈ।
ਸੋਈ ਬਿਚਾਰ ਕਰੈ ਜਬ ਸੁੰਦਰ ਸੋਧਤ ਤਾਹਿ ਕਹੂੰ ਨਹਿ
ਪਾਵੈ॥ ੪ ॥ ਭੂਮਿ ਸੋ ਤੋ ਨਹਿ ਗੰਧ ਕੋ ਛੂਤ ਨੀਰ ਸੋ ਤੋ
ਰਸ ਤੇਂ ਨਹੀਂ ਨਯਾਰੋ। ਤੇਜ ਸੁ ਤੋ ਮਿਲ ਰੂਪ ਰਹਯੋ ਪੁਨਿ ਬਾਯੂ
ਸਪਰਸ਼ ਸਦਾ ਸੋ ਪਿਆਰੋ। ਵਯੋਮ ਅਰ ਸ਼ਬਦ ਜੁਦੇ ਨਹਿ
ਹੋਵਤ ਐਸੇਹ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਦਾਰੋ। ਯੇ ਨਵ ਤਤ੍ਵ ਮਿਲੇ
ਇਨ ਤਤ੍ਵਨ ਸੁੰਦਰ ਭਿੰਨ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹਮਾਰ ॥ ੫ ॥ ਖੀਨ ਔਰ
ਪੁਸ਼੍ਟ ਸਰੀਰ ਕੋ ਧਰਮ ਜੋ ਸੀਤਹੁ ਉਸ਼ਨ ਕ
ਭੂਖ ਤ੍ਰਿਖਾ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਣਕੋ ਵਯਾਪਤ ਸ਼ੋਕ ਅ
ਆਨੇ। ਬੁਧਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰੈ ਨਿਸਿ ਵਾਸਰ ਚਿਤ।
ਅਭਿਮਾਨੇ। ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰਕ ਸਰਵ ਕੋ ਸਾਖੀ
ਆਪ ਕ ਨਯਾਰੋ ਹੀ ਜਾਨੇ॥ ੬ ॥ ਏਕ ਹੀ ਕੂਪ ਤੇਂ ਨੀਰ,
ਸੀਂਚਤ ਈਖ ਅਫੀਮਹਿ ਅੰਬ ਅਨਾਰਾ। ਹੋਤ ਵਹੀ ਜਲ
ਸ੍ਵਾਦ ਅਨੇਕਨਿ ਮਿਸ਼੍ਟ ਕਟੂਕ ਖਟਾ ਅਰੁ ਖਾਰਾ। ਤਯੋਂ ਹੀ ਉ-
ਪਾਧਿ ਸੰਯੋਗ ਤੇਂ ਆਤਮ ਦੀਸਤ ਆਯ ਮਿਲਯੋ ਸਵਿਕਾਰਾ।

ਕਾਹਿਲੌਂ ਯੋਸੁਵਿਵੇਕਵਿਚਾਰਸੁਸੁੰਦਰਸ਼ੁਧਸ੍ਵਰੂਪਹੀਨਜਾਨ੍ਹਾ
॥੭॥ ਰੂਪ ਪਰਾ ਕੋ ਨ ਜਾਨਿਪਰੈ ਕਛੁ ਊਠ ਕਹੈ ਜਹਿਮੂਲ
ਤੇਂ ਛਾਨੀ। ਨਾਭਿ ਵਿਖੇ ਮਿਲਿ ਸ੍ਵਪੁ ਕਿਯੋ ਸ੍ਵਰ ਪੁਰੁਖ
ਸੰਯੋਗ ਪਸ਼ਯੰਤਿ ਬਖਾਨੀ। ਨ ਉਸੰਜੋਗ ਹ੍ਰਿਦਯਪੁਨਿਕੰਠਜੋ
ਮਧਮ ਯਾਹਿ ਵਿਚਰ ਰਤੇਂ ਜ ਨੀ। ਅਛਰਭੇਦ ਮਿਲੈ ਮੁਖ
ਦ੍ਵਾਰ ਸੌਂ ਬੋਲਤ ਸੁੰਦਰ ਵੈਖਰਿਬਾਨੀ ॥੮॥ ਜਯੋਂ ਕੋਈਰੋਗ
ਭਯੋ ਨਰ ਕੇਂ ਘਟ ਵੈਦ ਕਹੈ ਯਹ ਵਾਯੁ ਵਿਕਾਰਾ। ਕੋਊਕਹੈ
ਗ੍ਰਹ ਆਇ ਲਗੇ ਤਾਤੇਂ ਪੂਜਨ ਕਿਯੋ ਕਛ ਹਯ ਉਚਾਰਾ।
ਕੋਊਕਹੈ ਯਹ ਚੂਕ ਪਰੀ ਕਛੁ ਦੇਵਨਿਦੋਖ ਕਿਯੋਨਿਰਧਾਰਾ।
ਤੈਸਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੰਤ੍ਰਨਿਕੇਮਤਭਿੰਨਹੀ ਭਿੰਨ ਕਹੈਂਜੋ ਵਿਚਾਰਾ
॥ ੯॥ ਜੋ ਵਿਖ੍ਯਾਤਮ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਤਿਨ ਕੋਂ ਰਜਨੀ ਮਹਿ
ਬਾਦਰ ਛਾਯੋ। ਕੋਊ ਮੁਮੁਛ ਕਿਯੋ ਗੁਰੁਦੇਵਤੁਨਿਰਭਯਪੂਰ੍ਹ
ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਸਨਾਯੋ। ਬਾਦਰ ਦੂਰਿ ਭਯੋ ਉਨਕੇ ਪੁਨਿਤਾਰਨਿ
ਸੁ ਰਜੁ ਸਰਪ ਦਿਖਾਯੋ। ਸੁੰਦਰ ਸੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੀ ਭ੍ਰਮਦੂਰਿ
ਭਯੋ ਰਜੁ ਕੋ ਰਜੁ ਪਾਯੋ ॥੧੦॥ ਰਵਿ ਅਸ੍ਤ੍ਰਤਾ ਸ਼ੁਭਕੀਰਜਨੀ
ਪੁਨਿ ਅਰਧ ਭਯੇ ਮਧ ਅਰਧ ਉਜਾਰੀ। ਭਕ੍ਰਿ ਸੂ ਤੌ ਯਹ ਹੈ
ਅਰੁਣੋਦਯ ਹੈ ਅੰਤ ਨਿਸ਼ਾ ਦਿਨ ਸੰਧਿ ਵਿਚਾਰੀ। ਗਯਾਨ
ਸੁ ਭਾਨ ਉਦਯ ਨਿਸ ਵਾਸਰ ਵੇਦ ਪੁਰ ਣ ਕਹਸੁਪੁਕਾਰੀ।
ਸੁੰਦਰ ਤੀਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਖਾਨਤ ਯੌਂ ਨਿਸ਼ਚਯ ਸਮਝੋ ਵਿਧਿ
ਸਾਰੀ ॥ ੧੧ ॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਦੇਹ ਹੀ ਸੋ ਆਪ ਮਾਨਿ ਦੇਹ ਹੀ ਸੋ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਜੜਤਾ
ਅਗਿਆਨ ਤਮ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਸੋਈ ਜਾਨਿਯੇ। ਇੰਦ੍ਰਿਨ ਕੋ ਵਸ਼ ਪਾਰਨ
ਅਤਯੰਤ ਨਿਪੁਣ ਬੁਧਿ ਤਮ ਰਜ ਦੁਹੂੰ ਕਰਿ ਵੈਸ਼ਹੁ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੇ
। ਅੰਤਹਕਰਨ ਮਾਹਿ ਅਹੰਕਾਰ ਬੁਧਿ ਜਾਕੇ ਰਜ ਗੁਣ ਵਰਤਮਾਨ
ਛੱਤ੍ਰੀ ਪਹਿਚਾਨਿਯੇ। ਸਤ੍ਰ ਗੁਣ ਬੁਧਿ ਏਕ ਆਤਮਾ ਵਿਚਾਰ
ਜਾਕੇ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਵਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਖਾਨਿਯੇ ॥ ੧੨ ॥
ਆਤਮਾ ਕੇ ਵਿਖਯ ਦੇਹ ਆਇ ਕਰਿ ਨਾਸ਼ ਹੋਇ ਆਤਮਾ
ਅਖੰਡ ਸਦਾ ਏਕ ਹੀ ਰਹਤ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਸਾਪ ਕੰਜ ਕੀ ਕੋ
ਲਿਯੇ ਰਹੇ ਕੋਊ ਦਿਨ ਜੀਰਣ ਉਤਾਰਿ ਕਰਿ ਨਵਤਨ
ਗਹਤ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਦ੍ਰੁਮ ਹੂੰ ਕੇ ਪਤ੍ਰ ਫੂਲ ਫਲ ਆਜ ਹੋਤ ਤਿਨ
ਕੋ ਗਯੇ ਤੇ ਦ੍ਰੁਮ ਐਂਹੂ ਲਹਤ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਵਯੋਮ ਮਾਂਹਿ
ਅਭ੍ਰ ਹੋਇ ਕੇ ਵਿਲਾਯ ਜਾਤ ਤੈਸੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਸੁੰਦਰ
ਕਹਤ ਹੈ॥ ੧੩ ॥ ਖਰਿ ਕੀ ਡਰੀ ਸੋਂ ਅੰਕ ਲਿਖਤ ਵਿਚਾ
ਰਯਤ ਲਿਖਤ ਲਿਖਤ ਵਹੀ ਡਰੀ ਘਿਸ ਜਾਤ ਹੈ। ਲੇਖੋ ਸਮਝਾਯੋ
ਜਬ ਸਮਝ ਪਰੀ ਹੈ ਤਬ ਜੋਈ ਕਛੂ ਸਹੀ ਭਯੋ ਸੋਈ
ਠਹਰਾਤ ਹੈ। ਦਾਰਹੀ ਸੋਂ ਦਾਰ ਮਥਿ ਪ੍ਰਗਟ ਪਾਵਕ
ਭਯੋ ਵਹੀ ਦਾਰ ਜਾਰੀ ਪੁਨ ਪਾਵਕ ਸਮਾਤ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ
ਸੁੰਦਰ ਬੁਧਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਕਰਤ ਕਰਤ ਵਹੁ ਬੁਧਿਹੂ
ਵਿਲਾਤ ਹੈ॥ ੧੪ ॥ ਆਪ ਕੋ ਸਮਝ ਦੇਖੇ ਆਪ ਹੀ
ਸਕਲ ਮਾਹਿ ਆਪ ਹੀ ਮੇਂ ਸਕਲ ਜਗਤ ਦੇਖਿਯਤ ਹੈ। ਜੈਸੇ

ਵਿਓਮ ਵਯਾਪਕ ਅਖੰਡ ਪਰਿ ਪੂਰਣ ਹੈ ਬਾਦਲ ਅਨੇਕ ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਲੇਖਿਯਤ ਹ। ਜੈਸੇ ਭੂਮਿਘਟਜਲਤਰੰਗਪਾਵਕ ਦਿਪ ਵਾਯੁ ਮਾਂ ਬੰਘੂਰਾ ਸੋਈ ਵਿਸ਼੍ਵ ਰੇਖਿਯਤ ਹੈ। ਐਸੇ ਹੀਂ ਵਿਚਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹੂ ਬਲੀਨਹੋਇ ਸੁੰਦਰ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਰਹਿਤ ਪੇਖਿਯਤ ਹੈ॥੧੫॥ਦੇਹ ਕੋ ਸੰਯੋਗ ਪਾਯ ਜੀਵ ਐਸੋ ਨ ਮਭਯੋ ਘਟਕੇ ਸੰਯੋਗ ਘਟਾਕਾਸ਼ਹੀ ਕਹਾਯੋ ਹੈ। ਈਸ਼੍ਵਰ ਹੂੰ ਸਕਲ ਵਿਰਾਟ ਮੇਂ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਮਨ ਕੈ ਸੰਯੋਗ ਮਠਾਕਾਸ਼ ਨਾਮ ਪਾਯੋ। ਮਹਾਕਾਸ਼ ਮਾਂਹਿ ਸਬ ਘਟ ਮਠ ਦੇਖਿਯਤ ਬਾਹਿਰ ਭੀਤਰ ਏਕ ਗਗਨ ਸਮਾਯੋ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਈਸ਼੍ਵਰ ਅਨੇਕ ਜੀਵ ਵਿਵਿਧਿ ਉਪਾਧਿ ਭੇਦ ਗ੍ਰੰਥਨਿ ਮੇਂ ਗਾਯੋ ਹੈ।੧੬॥ ਅਥ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ॥ ਦੇਹ ਦੁਖ ਪਾਵੇ ਕਿਧੌ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੌ ਪ੍ਰਾਨ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੌ ਲਹਨ ਅਹਾਰ ਕੋ। ਮਨ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੌਂ ਬੁਧਿ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੌ ਚਿਤ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੌ ਦੁਖ ਅਹੰਕਾਰ ਕੋ। ਗੁਣ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੌ ਸੂਤ੍ਰੋ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੌਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਕਿਧੋ ਪੁਰੁਖ ਆਧਾਰ ਕੋ॥ ਸੁੰਦਰ ਪੂਛਤ ਕਛੂ ਜਾਨ ਨ ਪਰਤ ਤਾਤੇਂ ਕੌਨ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਗੁਰੁ ਕਹੋ ਯਾ ਵਿਚਾਰ ਕੋ।।੧੭॥ ਉੱਤਰ

। ਦੇਹ ਕੋ ਤੌ ਦੁਖ ਨਾਹੇ ਦੇਹ ਪੰਚ ਭੂਤਨਿ ਕੀ ਇੰਦ੍ਰਨਿ ਕੋ ਦੁਖ ਨਾਹਿ ਦੁਖ ਨਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਣ ਕੂ। ਮਨ ਹੂ ਕੋ ਦੁਖਿ ਨਾਂਹਿ ਬੁਧਿ ਹੂ ਕੋ ਦੁਖ ਨਾਹਿੰ ਚਿਤ ਹੂ ਕੋ ਦੁਖ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਅਭਿਮਾਨ ਕੂ। ਗੁਣਿਨ ਕੋ ਦੁਖ ਨਾਹਿ ਸੂਤ੍ਰ ਹੂ ਕੋ ਦੁਖ ਨਾਹੀ

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਕ ਦੁਖ ਨਾਹਿ ਦੁਖ ਨ ਪੁਮਾਨ ਕੂੰਹੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਿਚਾਰ ਐਸੇ ਸ਼ਿਖ੍ਯ ਕੋ ਕਹਤ ਗੁਰੂ ਦੁਖ ਏਕ ਦੇਖਿਯਤ ਬੀਚ ਕੇ ਅਗ੍ਯਾਨ ਕੂੰ ॥ ੧੮॥ ਪ੍ਰਿਥ੍ਵੀ ਜ੍ਯੋਂ ਭਾਂਜਨ ਅੰਗ ਕਨਕ ਕੁੰਡਲ ਪੁਨਿ ਜਲ ਹੀ ਤਰੰਗ ਦੋਊ ਦੇਖ ਕਰਿ ਮਾਨਿਯੇ। ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਐਸੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਸ੍ਥੂਲ ਰੂਪ ਤਾਹੀਤੇਂ ਨਜ਼ਰ ਮਾਹਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਆਨਿਯੇ। ਪਾਵਕ ਪਵਨ ਵ੍ਯੋਮ ਐਸੇ ਤੋ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਯਤ ਦੀਪਕ ਜ੍ਯੋਂ ਧੂਰਾ ਅਭ੍ਰ ਪ੍ਰਤਖ੍ਯ ਬਖਾਨਿਯੇ ॥ ਆਤਮਾ ਅਨੂਪ ਅਤਿ ਸੂਛਮ ਤੇ ਸੂਛਮ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਕਾਰਣ ਤਾਤੇਂ ਦੇਹ ਮੇਂ ਨ ਜਾਨਿਯੇ ॥੧੯॥ ਜੈਨ ਮਤ ਵਹੀ ਜਿਨ ਰਾਜ ਕੋ ਨ ਭੂਲਿ ਜਾਇ ਦਾਨ ਤਪ ਸ਼ੀਲ ਸਤ ਭਾਵਨਾਂ ਤੇ ਤਰਿਯੇ ॥ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਸ਼ੁੱਧ ਸਬ ਸੋਂ ਦਯਾਲ ਰਹੈ ਦੇਖ ਬੁੱਧ ਦੂਰ ਕਰ ਦਯਾ ਉਰ ਧਰਿਯੇ। ਬੋਧ ਨਾਮ ਤਬ ਜਬ ਮਨ ਕੋ ਨਿਰੋਧ ਹੋਇ ਬੋਧ ਕੈ ਬਿਚਾਰ ਸੋਧ ਆਤਮਾ ਕੋ ਕਰਿਯੇ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਐਸੇ ਜੀਵਤ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋਯ ਮੂਏ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਕਹੈ ਤਾਕੋ ਪਰਿਹਰਿਯੇ ॥ ੨੦ ॥ ਦੇਹਓਰ ਦੇਖਿਯੇ ਤੋ ਦੇਹ ਪੰਚਭੂਤਨਿ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਔਰ ਕੀਟਲਗ ਦੇਹ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਾਣਓਰ ਦੇਖਿਯੇ ਤੋ ਪ੍ਰਾਣ ਸਬ ਹੀ ਕੇ ਏਕ ਖੁਧਾ ਪੁਨਿ ਤ੍ਰਿਖਾ ਦੋਊ ਬ੍ਯਾਪਤ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਮਨ ਓਰ ਦੇਖਿਯੇ ਤੋ ਮਨ ਕੋ ਸੁਭਾਵ ਏਕ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਕਰ ਸਦਾ ਹੀ ਅਗਿਆਨ ਹੈ ॥ ਆਤਮਾ ਬਿਚਾਰ ਕਿਯੇ ਆਤਮ ਹੀ ਦੀਸ ਏਕ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਕੋਊ ਦੇਖਿਯੇ ਨ ਆਨ ਹੈ ॥ ੨੧ ॥ ਇਤਿ

ਬਿਚਾਰ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤ ॥ ੨੭ ॥

ਅਥ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ਼ਕਲੰਕ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭ:

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਏਕ ਕੋਊ ਦਾਤਾ ਗਾਯ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੋ ਦੇਤ ਦਾਨ ਏਕ ਕੋਊ ਦਯਾ ਹੀਨ ਮਾਰਤ ਨਿਸੰਕ ਹੈ। ਏਕ ਕੋਊ ਤਪਸ੍ਵੀ ਤਪਸਿਆ ਮਾਂਹਿ ਸਾਵਧਾਨ ਏਕ ਕੋਊ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਿਨ ਕੋ ਅੰਕ ਹੈ। ਏਕ ਕੋਊ ਰੂਪ ਵੰਤ ਅਧਿਕ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਏਕ ਕੋਊ ਕੋੜੀ ਕੋੜੀ ਚੂਵਤ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਆਰਸੀ ਮੇਂ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਸਬਹੀ ਕੋ ਦੇਖਯਤ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ਼ਕਲੰਕ ਹੈ॥੧॥ ਰਵਿ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਤ ਨੇਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਸਬ ਕੋਊ ਸ਼ੁਭਾਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈ। ਕੋਊ ਜਗਯ ਦਾਨ ਤਪ ਜਪ ਨੇਮ ਬ੍ਰਤ ਕੋਊ ਇੰਦ੍ਰੀ ਵਸ ਕਰ ਕੋਊ ਧ੍ਯਾਨ ਕੋ ਧਰਤ ਹੈ॥ ਕੋਊ ਪਰ ਦਾਰਾ ਪਰ ਧਨ ਕੋ ਤਕਤ ਜਾਯ ਕੋਊ ਹਿੰਸਾ ਕਰ ਕਰਿ ਉਦਰ ਭਰਤ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਏਕਰਸ ਵਾਹੀ ਮੇਂ ਉਪਜ ਕਰ ਵਾਹੀ ਮੇਂ ਮਰਤ ਹੈ॥ ੨ ॥ ਜੈਸੇ ਜਲ ਜੰਤੁ ਜਲ ਹੀ ਮੇਂ ਉਤਪਨ ਹੋਯ ਜਲ ਹੀ ਮੇਂ ਬਿਚਰਤ ਜਲ ਕੇ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਜਲ ਹੀ ਮੇਂ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਬਿਬਿਧ ਬਿਹਾਰ ਹੋਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਜਲ ਮੇਂ ਸੰਘਾਰ ਹੈ। ਜਲ ਕੋ ਨ ਲਾਗੇ ਕਛੂ ਜੀਵਨ ਕੇ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਉਨਹੀ ਕੇ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਮ ਉਨ ਹੀ ਕੇ ਲਾਰ ਹੈ। ਐਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇਂ ਜਗਤ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਕੂੰ ਨ ਲਾਗੇ ਕਛੂ ਜਗਤ ਬਿਕਾਰ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜਰਾਜੁ ਅੰਡਜ ਉਦਭਿਜ ਪੁਨਿ ਚਾਰ ਖਾਨਿ ਤਿਨਕੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੰਤੁ ਹੈਂ। ਜਲਚਰ ਥਲਚਰ ਬ੍ਯੋਮਚਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੇਹ ਪੰਚ ਭੂਤਨਿ ਕੀ ਉਪਜਿਅਤੁ ਹੈ। ਸੀਤ ਘਾਮ ਪਵਨ ਗਗਨ ਮੈਂ ਚਲਤ ਆਈ ਗਗਨ ਅਲਿਪਤ ਜਮੋਂ ਮੇਘ ਹੂੰ ਅਨੰਤ ਹੈਂ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਂਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ਼ਕਲੰਕ ਸਦਾ ਜਾਨਤ ਮਹੰਤ ਹੈਂ ॥

ਇਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ਼ਕਲੰਕ ਕੋ ਅੰਗ ਸੰਪੂਰਨ ॥ ੨੯ ॥

ਅਥ ਆਤਮਾ ਅਨਭਵ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਹੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਦਿਲਦਾਰ ਸਹੀ ਅਖਿਯਾਂ ਉਲਟੀ ਕਰ ਤਾਹਿ ਚਿਤਇਯੇ। ਆਬ ਮੇਂ ਖਾਕ ਮੇਂ ਬਾਦ ਮੇਂ ਆਤਿਸ਼ ਜਾਨ ਮੇਂ ਸੁੰਦਰ ਜਾਨਿ ਜਨਾਇਯੇ। ਨੂਰ ਮੇਂ ਨੂਰ ਹੈ ਤੇਜ ਮੇਂ ਤੇਜ ਹੈ ਜੋਤਿ ਮੇਂ ਜੋਤਿ ਮਿਲੈ ਮਿਲ ਜਾਇਯੇ। ਕਿਆ ਕਹਿਯੇ ਕਹ- ਤੇ ਨ ਬਨੇ ਕਛੁ ਜੋ ਕਹਿਯੇ ਕਹਿਤੇ ਹੀ ਲਜਾਇਯੇ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਕਹੂੰ ਹੈ ਸਬ ਮੇਂ ਵਹ ਏਕ ਤੁ ਸੋ ਕਹਿਕੇ ਮੋਹਿ ਆਂਖ ਦਿਖ ਇਯੇ। ਸੋ ਕਹੋ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਦਿਖੈ ਕਛੁ ਤੋ ਸਬ ਝੂਠ ਕੈ ਮਾਨਹਿ ਕਹਿਯੇ ॥ ਜੋ ਕਹੁ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨਨਿ ਮਾਝਤ ਨੈਨ ਅਰੁ ਬੈਨ ਗਯੇ ਪੁਨਿ ਹਇਯੇ। ਕਯਾ ਕਹਿਯੇ ਕਹਤੇ ਨ ਬਨੈ ਕਛੁ ਜੋ ਕਹਿਯੇ ਕਹਤੇ ਹੀ ਲਜਿਯੇ ॥ ੨ ॥ ਹੋਤ ਬਿਨੋਦ ਜਿਤੋ ਅਭਯੰ- ਤਰ ਸੋ ਸੁਖ ਆਪ ਮੇਂ ਆਪਹੀ ਪਇਯੇ ॥ ਬਾਹਰ ਕੂੰ ਉਮ- ਗੇਂ ਪੁਨਿ ਆਵਤ ਕੰਠ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਫੇਰ ਕਠਾਇਯੇ। ਸ੍ਵਾਦਨਿ

ਝੇਰ ਨਿਰੰਤਰਨੇ ਜਾਤ ਸ ਮਾਨਹੁ ਗੁੜ ਗੂੰਗੇ ਨਿਤ ਖਇਯੋ। ਕਿਆ ਕਹਿਯੇ ਕਹਤੇ ਨ ਬਨੈ ਕਛੁ ਜੋ ਕਹਿਯੇ ਕਹਤੇ ਹੀ ਲਜਾਇਯੇ ॥ ੩ ॥ ਬਯੋਮ ਕੋ ਬਯੋਮ ਅਨੰਤ ਅਖੰਡਿਤ ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਸੋ ਮਧਯ ਕਹਾਂ ਹੈ। ਕੋ ਪਰਮਾਨ ਕਰੈ ਪਰਿਪੂਰਨ ਦ੍ਵੈਤ ਅਦ੍ਵੈਤ ਕਹੂ ਨ ਜਹਾਂ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕੁਛ ਆਪ ਮੈਂ ਆਪਹੀ ਆਪ ਤਹਾਂ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਦੀਸਤ ਸੁੰਦਰ ਮਾਂਹਿ ਸੋ ਸੁੰਦਰ ਤਾਂ ਕਹਿ ਕੌਨ ਕਹਾਂ ਹੈ ॥ ੪ ॥

ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰ

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਏਕ ਕੇ ਦੋਯ ਨ ਏਕ ਨ ਦੋਯ ਕਹੀ ਕਿ ਯਹੀ ਨ ਕਹੀ ਕਿ ਇਹੀ ਹੈ। ਸ਼ੂਨਯ ਕਿ ਸ੍ਥੂਲ ਨ ਸ਼ੂਨਯ ਨ ਸ੍ਥੂਲ ਜਹੀ ਕਿ ਤਹੀ ਨ ਜਹੀ ਨ ਤਹੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਕਿ ਡਾਲ ਨ ਮੂਲ ਨ ਡਾਲ ਵਹੀ ਕਿ ਮਹੀ ਨ ਵਹੀ ਨ ਮਹੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਨ ਜੀਵ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਤੌ ਹੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਹੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਏਕ ਕਹੂੰ ਤੋ ਅਨੇਕ ਸੋ ਦੀਸਤ ਏਕ ਅਨੇਕ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਐਸੋ। ਆਦਿ ਕਹੂੰ ਤਹਾਂ ਅੰਤਹੁ ਆਵਤ ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਨ ਮਧ ਸੋ ਕੈਸੋ॥ ਗੋਪਯ ਕਹੂੰ ਤੋ ਅਗੋਪਯ ਕਹਾਂ ਯਹ ਗੋਪਯ ਅਗੋਪਯ ਨ ਊਭੈ ਨ ਵੈਸੋ। ਜੋਈ ਕਹੂੰ ਸੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੋ ਸਹੀ ਪਰ ਜੈਸੇ ਕੋ ਤੈਸੋ ॥ ੬ ॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਏਕ ਕੋ ਕਹੇ ਸੋ ਕਹੂੰ ਏਕ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ ...

ਕਹੈ ਜੋ ਕੋਊ ਦੂਸਰੋਹੂ ਦੇਖਿਯੇ । ਅਨੇਕ ਕਹੈ ਤੋ ਕੋਊ ਅਨੇਕ ਅਭਾਸੈ ਤਾਹਿ ਜਾਕੇ ਜੈਸੋ ਭਾਵ ਤੈਸੋ ਤਾਕੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਖਿਯੇ ॥ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਊ ਕੈਸਹੀ ਬਖਾਨ ਕਰੋ ਬਯੋਮ ਮਾਂਹਿ ਚਿਤ੍ਰ ਕਹੋ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਲਖਿਯੇ । ਅਨਭਵ ਕੀਯੇ ਇਕ ਦੋਊ ਨ ਅਨੇਕ ਕਛੂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਜਯੋਂ ਕੋ ਤਯੋਂ ਹੀ ਤਾਹਿ ਪੇਖਿਯੇ ॥੭॥ ਬਚਨ ਹੀ ਬੇਦ ਵਿਧਿ ਬਚਨ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਬਚਨ ਸਮ੍ਰਿਤਿ ਅਰੁ ਬਚਨ ਪੁਰਾਣ ਜੂ । ਬਚਨ ਹੀ ਔਰ ਗ੍ਰੰਥ ਬਚਨ ਹੀ ਬਯਾਕਰਣ ਬਚਨ ਹੀ ਕਥਨ ਛੰਦ ਨਾਟਕ ਬਖਾਨ ਜੂ । ਬਚਨ ਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹੀਂ ਪਰਾਕ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹੀ ਭਾਖਾ ਸਬ ਜਗਤ ਮੇਂ ਜਾਨ ਜੂ । ਬਚਨ ਕੇ ਪਰੇ ਹੈ ਸੋ ਬਚਨ ਮੇਂ ਆਵੈ ਨਹੀਂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਵਹੀ ਅਨਭਵ ਧਾਮ ਣਜੂ ॥੮॥ ਇੰਦ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਅਲਪ ਅਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰਿ ਪ੍ਰਾਣਹੂੰ ਨ ਜਾਨ ਸਕੈ ਸ੍ਵਾਸ ਆਵੈ ਜਾਯ ਹੈ । ਮਨਹੂੰ ਨ ਜਾਨ ਸਕੈ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਕਰੈ ਬੁੱਧਿਹੂ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਸਨੋ ਸਨੈ ਤ ਯਾ ਹੈ । ਚਿਤ ਅਹੰਕਾਰ ਪੁਨਿ ਇਕਹੂ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਸ਼ਬਦ ਹੂ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਅਨੁਮਾਨ ਪਾਯ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਤਾਹਿ ਕੋਊ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਦੀਵਾ ਕਰਿ ਦੇਖਿਯੇ ਸੋ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਲਾਯ ਹੈ ॥ ੯ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨਤ ਚਖ੍ਯੂ ਨ ਜਾਨਤ ਜਾਨਤ ਨਾਹੀ ਜੋ ਸੁੰਘ੍ਯ ਘ੍ਰਾਨੋ ।
ਜਾਨ ਸਪਰਸ਼ ਤ੍ਵਚਾ ਨ ਸਕੈ ਪੁਨਿ ਜਾਨਤ ਨਾਹਿ ਨ ਜੀਭ

ਬਖਾਨੈ। ਮਨ ਨ ਜਾਨਤ ਬੁੱਧਿ ਨ ਜਾਨਤ ਚਿੱਤ ਅਹੰਕਾਰ
ਕਹੌਂ ਪਹਿਚਾਨੈ। ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਹੂ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਨਹਿ ਆਤਮ
ਆਪਕੋ ਆਪਹੀ ਜਾਨੈ ॥ ੧੦ ॥ ਸੂਰਜ ਕੇ ਤੇਜ ਤੇ ਸੂਰਜਹੀ
ਦੀਸਤ ਚੰਦ੍ਰਕ ਤੇਜਸੇ ਚੰਦ੍ਰ ਉਜਾਸੈ। ਤਾਰੇਕੇ ਤੇਜਸੇ ਤਾਰੇਹੀ
ਦੀਸਤ ਬੀਜੁਲ ਤੇਜ ਸੇ ਬਿਜੁ ਚਕਾਸੈ। ਦੀਪ ਕੇ ਤੇਜ ਤੇ
ਦੀਪਕ ਦੀਸਤ ਹੀਰੇ ਕੇ ਤੇਜ ਸੇ ਹੀਰਾ ਹੀ ਭਾਸੈ। ਤੈਸੇ
ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਆਤਮ ਜਾਨਹੁ ਆਪਕੇ ਗਿਆਨਤੇਂ ਆਪਪ੍ਰਕਾਸ਼ੈ
॥ ੧੧ ॥ ਕੋਊ ਕਹੈ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੁਭਾਵ ਤੇਂ ਕੋਊ ਕਹੈ ਯਹ
ਕਰਮ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸਟੀ। ਕੋਊ ਕਹੈ ਯਹ ਕਾਲ ਉਪਾਵਤ ਕੋਊ
ਕਹੈ ਯਹ ਈਸ੍ਵਰ ਤਿਸ਼ਟੀ। ਕੋਊ ਕਹੈ ਯਹ ਐਸੀ ਹੀ ਹੋਵਤ
ਕਹੌਂ ਕਰ ਮਾਨਿਯੇ ਬਾਤ ਅਨਿਸ਼ਟੀ। ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਕਿਯੇ
ਅਨੁਭਵ ਬਿਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਨਹੀਂ ਝੂਠੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ॥ ੧੨ ॥
ਕੋਊ ਤ ਮੋਛ ਅਕਾਸ਼ ਬਤਾਵਤ ਕੋਊ ਤੌ ਮੋਛ ਪਤਾਲ ਕੇ
ਮਾਹੀਂ। ਕੋਊ ਤੌ ਮੋਛ ਕਹੈ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਰ ਕੋਊ ਕਹੈ ਕਹੂੰ ਔਰ
ਕਹਾਹੀਂ। ਕੋਊ ਬਤਾਵਤ ਮੋਛ ਸਿਲਾ ਪਰ ਕੋਊਕ ਮੋਛ
ਸਿਟੈ ਪਰ ਜਾਹੀਂ। ਸੁੰਦਰ ਆਤਮ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਬਿਨੁ ਔਰ
ਕਹੂੰ ਕੋਊ ਮੋਛ ਹੀ ਨਾਹੀਂ ॥ ੧੩ ॥ ਮੁਏ ਤੇ ਮੋਛ ਕਹੈਂ ਸਬ
ਪੰਡਤ ਮੁਏ ਤੇਂ ਮੋਛ ਕਹੈ ਪੁਨਿ ਜੈਨਾ। ਮੁਏ ਤੇਂ ਮੋਖ ਕਹੈ
ਰਿਖਿ ਤਾਪਸ ਮੁਏ ਤੌਂ ਮੋਛ ਕਹੈਂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ। ਮੂਏ ਤੇ ਮੋਛ
ਮਲੇਛ ਕਹੈਂ ਪੁਨ ਦੇਖੇਹੀ ਧੰਧ ਬਖਾਨਤ ਬੈਨਾ। ਸੁੰਦਰ ਆਤਮ
ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਸੇਤੀ ਜੀਵਤ ਮੋਛ ਸਦਾ ਸੁਖ ਚੈਨਾ ॥ ੧੪ ॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਕੋਊ ਤੋ ਕਹਤੁ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਭਿ ਕੇ ਕਮਲ ਮਧਜ ਕੋਊ ਤੋ
ਕਹਤਬ੍ਰਹਮ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਕੋਊ ਤੋ ਕਹਤ ਕੰਠ ਨਾ-
ਸਿਕਾ ਕੈ ਅਗ੍ਰ ਭਾਗ ਕੋਊ ਤੋ ਕਹਤ ਬ੍ਰਹਮ ਭ੍ਰਿਕੁਟੀਮੇਂ ਵਾਸ
ਹੈ। ਕੋਊ ਤੋ ਕਹਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦਸ਼ਮੇਂ ਦ੍ਵਾਰ ਬੀਚ ਕੋਊ ਤੋ ਕ
ਹਤ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਫਾ ਮੇਂ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੇ ਨਿਰੰ
ਤਰ ਫਿਰ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁੰਦਰ ਅਖੰਡ ਜੈਸੇ ਵ੍ਯਾਪਕ ਆਕਾਸ਼
ਹੈ। ੧੫॥

(ਆਂਧਰੇ ਨੇ ਹਾਥੀ ਦੇਖਿ ਝਗਰੋ ਮਚਾਯੋ ਹੈ)

ਪਾਂਵ ਜਿਨਿ ਗ੍ਰਹਿਓ ਸੋ ਤੋ ਕਹਤ ਹੈ ਖੰਭ ਸੋ ਪੂੰਛ ਜਿਨ ਗ੍ਰਹਿਓ
ਤਿਨ ਵ੍ਰਸੇ ਸੁਨਾਯੋ ਹੈ। ਸੂੰਡ ਜਿਨ ਗ੍ਰਹੀ ਤਿਨ ਡੰਡ ਲੈ ਕੀਬਾਹ
ਕਹੀ ਦੰਤ ਜਿਨ ਗ੍ਰਹਿਓ ਤਿਨ ਮੂਸਰ ਦਿਖਾਯੋ ਹੈ। ਕਾਨ ਜਿਨ
ਗ੍ਰਹਯੋ ਤਿਨ ਸੂਪ ਸੋ ਬਨਾਯ ਕਹਯੋ ਪੀਠ ਜਿਨ ਗ੍ਰਹੀ ਤਿਨ
ਵਿਟੋਰਾ ਬਤਾਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਹੈ ਤੈਸੋ ਹੀ ਤਾਹਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋ ਅਖੀ
ਜਾਨੇ ਆਂਧਰੇ ਨੇ ਹਾਥੀ ਦੇਖਿ ਝਗਰੋ ਮਚਾਯੋ ਹੈ॥ ੧੬॥
ਨਿਆਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਹਤ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਈਸ਼੍ਵਰ ਵਾਦ ਮੀਮਾਂਸਾ ਹੀ
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮਾਹਿ ਕਰਮ ਵਾਦ ਕਹਿਓ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਖਿਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ
ਪੁਨਿ ਕਾਲ ਵਾਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਸਿਧ ਪਾਤੰਜਲਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮਾਹਿ
ਜੋਗ ਵਾਦ ਲਹਯੋ ਹੈ। ਸਾਂਖਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮਾਹਿਂ ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ
ਪੁਰੁਖ ਵਾਦ ਵੇਦਾਂਤ ਜੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤਿਨ ਬ੍ਰਹਮ ਵਾਦ ਗ੍ਰਹਿਓ ਹੈ।
ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮਾਹਿ ਭਯੋ ਵਾਦ ਜਾਕੇਂ ਅਨੁਭਵ
ਗਿਆਨ ਵਾਦ ਮੇਂ ਨ ਵਹਿਓ ਹੈ। ੧੭। 'ਪ੍ਰਗਯਾਨਮਾਨੰਦੰ ਬ੍ਰਹਮ'

ਐਸੇ ਰਿੰਗਵੇਦ ਕਹੈ "ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਮਿ" ਇਤਿ ਯਜੁਰਵੇਦ ਯੋਂ ਕਹੈ। 'ਤਤ੍ਵਮਸਿ ਇਤਿ' ਸਾਮਵੇਦ ਯੋਂ ਵਖਾਨਨ ਹੈ "ਅਯੰ ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ" ਕਹਿ ਅਥ੍ਰਵਣ ਯੋਂ ਲਹੈ। ਏਕ ਏਕ ਵਚਨ ਮੇਂ ਤੀਨ ਪਦ ਹੈਂ ਪ੍ਰਸਿਧਿ ਤਿਨ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਹਿ ਅਰਥ ਤਤ੍ਵ ਕੋ ਗ੍ਰਹੈ। ਚਾਰ ਵੇਦ ਤਿਨ ਤਿਨ ਸਬ ਕੋ ਸਿੱਧਾਂਤ ਏਕ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝਿ ਕਰਿ ਚੁਪ ਚਾਪ ਹੋ ਰਹੈ ॥੧੮॥ ਇੰਦ੍ਰਨਿ ਕੇ ਭੋਗ ਜਬ ਚਾਹ ਤਬ ਆਯ ਰਹੈ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਤਾਤੇਂ ਤੁਛ ਨੰਦ ਯੋਂ ਸੁਨਾਯੋ ਹੈ। ਦੇਵਲੋਕ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਬੈਕੁੰਠ ਕੇ ਸੁਖ ਲੋਂਗ ਟੁਕਾਨੰਦ ਗਾਯੋ ਹੈ। ਅਖਯ ਅਖੰਡ ਏਕਰਾਸ ਪਰਿਪੂਰਣ ਹੈ ਤਾਹਿ ਤੇ ਪੂਰਣਾਨੰਦ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਪਾਯੋ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਕੇ ਅੰਤਰ ਭੂਤਆਨੰਦ ਜਹਾਂ ਲੌਂ ਔਰ ਸੁੰਦਰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਮਾਹਿੰ ਸਰਬ ਜਲ ਆਯੋ ਹੈ ॥੧੯॥ ਏਕ ਤੋ ਮਾਯਾ ਵਿਲਾਸ ਜਗਤ ਪ੍ਰਪੰਚ ਯਹ ਚਾਰ ਖਾਨਿ ਭੇਦ ਪਾਯ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਸ ਰਹਿਓ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਵਿਖੇ ਵਿਲਾਸ ਇੰਦ੍ਰਨਿ ਕੀ ਵਿਖੇ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ ਰਹਿਓ ਹੈ। ਤੀਸਰੋ ਵਾਕ ਜ ਵਿਲਾਸ ਸੋ ਤੋ ਸਬ ਵੇਦ ਮਾਹਿੰ ਵਰਨਿ ਕੇ ਜਹਾਂ ਲਗਿ ਬਚਨ ਤੇਂ ਕਹਿਓ ਹੈ। ਚੌਥੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਵਿਲਾਸ ਤਿਹੂੰ ਕੋ ਅਭਾਵ ਜਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਵਹੁ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਲਹਿਓ ਹੈ ॥੨੦॥ ਜੀਵਤ ਹੀ ਦੇਵ ਲੋਕ ਜੀਵਤ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਜੀਵਤ ਹੀ ਜਨ ਤਪ ਸਤ ਲੋਕ ਆਯੋ ਹੈ। ਜੀਵਤ ਹੀ ਵਿਧਿ ਲੋਕ ਜੀਵਤ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਜੀਵਤ ਬੈਕੁੰਠ ਲੋਕ ਜੋ ਅਖੰਡ ਗਾਯੋ ਹੈ। ਜੀਵਤ ਹੀ ਮੋਖ

ਬਿਲਾ ਜੀਵਤਹੀ ਹੈਸੂ ਮਾਹਿਂ ਜੀਵਤਹੀ ਨਿਕਟ ਪਰਮ ਪਦ
ਪਾਯੋ ਹੈ ਆਤਮਾ ਕੋ ਅਨੁਭਵ ਜਿਨਕੋ ਜੀਵਤ ਭਯੋ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ
ਤਿਨ ਸੰਸ਼ਯ ਮਿਟਾਯੋ ਹੈ। ੨੧॥ ਖਿਤਿ ਭ੍ਰਮ ਜਲ ਭ੍ਰਮ ਪਾਵਕ
ਪਵਨ ਭ੍ਰਮ ਵ੍ਯੋਮ ਭ੍ਰਮ ਤਿਨਕੋ ਸ਼ਰੀਰ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਿਯੋ। ਇੰਦ੍ਰੀ
ਦਸ਼ਹੂ ਭ੍ਰਮ ਅੰਤਹਕਰਣ ਭ੍ਰਮ ਤਿਨਹੀਂ ਕੇ ਦੇਵਤਾ ਸੋਂ ਭ੍ਰਮ
ਸੇਂ ਵਖਾਨਿਯੋ। ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਭ੍ਰਮ ਪੁਨਿ ਅਹੰਕਾਰ ਭ੍ਰਮ ਮਹ
ਤਤ੍ਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਖ ਭ੍ਰਮ ਆਨਯੋ। ਜੋਈ ਕਛੂ ਰਹਿਯੋ ਸੋ ਸੁੰਦਰ
ਸਕਲ ਭ੍ਰਮ ਅਨੁਭਵ ਕਿਯੇ ਏਕ ਆਤਮਾ ਹੀ ਜਾਨਿਯੋ॥੨੨।
ਭੂਮੀ ਹੂ ਵਿਲੀਨ ਹੋਯ ਆਪ ਹੂ ਬਲੀਨ ਹੋਏ ਤੇਜ ਹੂ ਬਿਲੀਨ
ਯ ਵਾਯੁ ਜੋ ਵ ਤ ਹੈ। ਵ੍ਯੋਮ ਹੂ ਵਿਲੀਨ ਹੋਏ ਤ੍ਰਿਗੁਣ
ਵਿਲੀਨ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਹੂ ਖਿਲੀਨ ਹੋਯ ਅਹੰ ਜੋ ਕਹਤ ਹੈ॥
ਮਹਤਤ੍ਵ ਹੂ ਬਿਲੀਨ ਹੋਏ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਵਿਲੀਨ ਹੋਯ ਪੁਰਖ
ਬਿਲੀਨ ਹੋਯ ਦੇਹ ਜੋ ਗਹਤ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਲੋਕ ਕਹਿਯੇ
ਵਿਲੀਨ ਹੋਏ ਆਤਮਾ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਆਤਮਾ ਰਹਤ ਹੈ ॥੨੩॥
ਇਛਾ ਹੀਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਨ ਮਹਤਤ੍ਵ ਅਹੰਕਾਰ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਨ ਵ੍ਯੋਮ
ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਕੋਈ ਹੈ। ਸ੍ਰਵਣਾਦਿ ਵਚਨਾਦਿ
ਦੇਵਤਾ ਨ ਮਨ ਆਦਿ ਸੂਖਮ ਨ ਸ੍ਥੂਲ ਪੁਨਿ ਏਕ ਹੀ ਨ ਦੋਈ
ਹੈ॥ ਸ੍ਵੇਦਜ ਨ ਅੰਡਜ ਜਰਾਯੁਜ ਨ ਉਦਭਿਜ ਪਸ਼ੂ ਹੀਨ ਪੰਖੀ
ਹੀਨ ਪੁਰਖ ਹੂ ਨ ਜੋਈ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਬ੍ਰਹਮ ਜੈਸੋਂ ਕੋ
ਤਿਉਂ ਹੀ ਦੇਖਿਯਤ ਨ ਤੋ ਕਛੂ ਭਯੋ ਅਰੁ ਨ ਤੋ ਕਛੂ ਹੋਈ ਹੈ॥
੨੪॥ ਮਾਯਾ ਕੀ ਅਪੇਖ੍ਯਾ ਰਾਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਅਪੇਖ੍ਯਾ ਦਿਨ

ਗਜ਼ਕੀ ਅਪੇਖਯਾਕਰਿ ਰਤਨ ਵਖਾਨਿਯੇ। ਅਗਿਆਨਅਪੇ
ਖਿਆ ਗਿਆਨ ਬੰਧਕੀ ਅਪੇਖਯਾ ਮੋਖਯ ਦ੍ਵੈਤਕੀਅਪੇਖਯਾ
ਸੋਤੋ ਅਦ੍ਵੈਤ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੇ । ਦੁਖ ਕੀ ਅਪੇਖਯਾ ਸੁਖ ਪਾਪ ਕੀ
ਅਪੇਖਯ ਪੁਨਿ ਝੂਠਕੀਅਪੇਖਯਾਤਾਹਿਸਤ੍ਯਕਰਿਮਾਨਿਯੇ॥
ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਯਹ ਬਚਨ ਵਿਲਾਸ ਭ੍ਰਮ ਬਚਨ ਰਹਿਤ
ਅਵਰਨ ਸੋਈ ਜਾਨਿਯੇ ॥ ੨੫॥ ਆਤਮਾ ਕਹਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਧ
ਨਿਰਬੰਧਨਿਤ ਸਤ੍ਯ ਕਰਿ ਮਾਨੇਂ ਸੋਤੋ ਸ਼ਬਦ ਹੂੰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਹੈ।
ਜੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਆਪਕਅਖੰਡਪਰਿ ਪੂਰਣਹੈਵਯਮ ਉਪਮਾ
ਤੇ ਉਪਮਾਨ ਸੋ ਪ੍ਰਮਾਨ ਹੈ। ਜਾਕੀ ਸਤਾ ਪਾਯ ਸਬ ਇੰਦ੍ਰੇ
ਚੇਤਨਯ ਹੋਏ ਯਾਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਮਾਨ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨ ਹੈ॥
ਅਨੁਭਵ ਜਾਨੇ ਤਬ ਸਕਲ ਸਨੇਹ ਮਿਟੈਂ ਸੁੰਦਰਕਹਤ ਯਹ
ਪ੍ਰਤ੍ਯਖ੍ਯਪ੍ਰਮਾਨਹੈ॥ ੨੬॥ ਏਕ ਘਰ ਦੋਯ ਘਰਤੀਨਘਰ
ਚਾਰਘਰ ਪੰਚ ਘਰ ਤਜੈ ਤਬ ਛਠੇ ਘਰ ਪਾਯਹੈ। ਏਕ ਏਕ
ਘਰਕੇ ਅਧਾਰ ਏਕ ਏਕ ਘਰ ਏਕ ਘਰ ਨਿਰਾਧਰ ਆਪ
ਹੀ ਦਿਖਾਯ ਹੈ। ਸੋਤੋ ਘਰ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਘਰ ਘਰ ਮੈਂ ਅਨੂਪ
ਤਾਸੁ ਘਰ ਮਧ੍ਯ ਕੋਊ ਦਿਨ ਠਹਰਾਯਹੈ । ਤ੍ਯਾਕਪਰੇ ਸਾਖੀ
ਨ ਅਸਾਖੀ ਨ ਸੁੰਦਰ ਕਛੁ ਬਚਨ ਅਤੀਤ ਕਹੂੰ ਆਯਹੈ ਨ
ਜਾਯਹੈ॥ ੨੭ ॥ ਏਕ ਤੋ ਸ੍ਰਵਣ ਗਜੈਨ ਪਾਵਕ ਜਯੋਂ
ਦੇਖਿਯਤ ਮਾਯਾ ਜਲ ਪਸਰਤ ਬੇਗ ਬੁਝਿ ਜਾਤਹੈ॥ ਏਕਹੈ
ਮਨਨਗਜਾਨਬਿਜੁਲੀਜਯੋਂ ਘਨਮਧ੍ਯਮਾਯਾਜਲਵਰਖਤ
ਤਾਮੈਂ ਨ ਬੁਝਾਤਹੈ । ਏਕ ਨਿਦਧਿਆਸ ਗਿਆਨ ਬੜਵਾ-

ਅਨਲ ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਗਟ ਸਮੁਦ੍ਰ ਮਾਹਿ ਮਾਯਾ ਜਲ ਖਾਤ ਹੈ ॥ ਅਨੁ-
ਭਵ ਸਾਖਯਾਤ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਲਯ ਕੀ ਅਗਨਿ ਯਮ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ
ਦ੍ਵੈਤ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿਲਾਤ ਹੈ ॥ ੨੮ ॥ ਭੋਜਨ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨਿ
ਮਨ ਮੇਂ ਮੁਦਿਤ ਹੋਯ ਮੁਖ ਮੇਂ ਨ ਪਰੈ ਜੌ ਲੌਂ ਮੇਲਿਯੇ ਨ
ਗ੍ਰਾਸ ਹੈ। ਸਕਲ ਸਾਮਿਗ੍ਰੀ ਆਨਿ ਪਾਪਕੋਂ ਕਰਣ ਲਾਗ ਜੋ
ਮਨ ਨ ਕਰਤ ਕਬ ਜੀਵ ਹੂੰ ਯਹ ਆਸ ਹੈ। ਪਾਕ ਜਬ ਭਈ
ਤਬ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਬੈਠਿਓ ਮੁਖ ਮੇਂ ਮੇਲਤ ਜਾਯ ਯਹੀ
ਨਿਦਧ੍ਯਾਸ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਪੂਰਣ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਯੋ ਹੈ ਜਬ
ਸੁੰਦਰ ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਕਾਰ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ॥ ੨੯॥ ਸ੍ਰਵਣ
ਕਰਤ ਜਬ ਸਬ ਸੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਯ ਚਿਤ ਏਕਾਗ੍ਰ ਆਨਿ
ਗੁਰੂ ਮੁਖ ਸੁਨਿਯੇ। ਬੈਠਕੇ ਇਕਾਂਤ ਠੌਰ ਅੰਤਾਹਕਰਣ ਮਾਹਿ
ਮਨਨ ਕਰਤ ਫੇਰ ਵਹੀ ਗਯਾਨ ਗੁਨਿਯੇ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਅਪ-
ਰੋਖਯ ਜਾਨਿ ਕਹਤ ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸੋਹੰ ਸੋਹੰ ਹੋਯ ਸਦਾ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾ-
ਸ ਧੁਨਿਯੇ। ਸੁੰਦਰ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਕੀਟ ਹੀ ਤੇ ਹੋਯ ਭ੍ਰਿੰਗ ਯਹ
ਅਨੁਭਵ ਯਹ ਸ੍ਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਨਿਯੇ ॥ ੩੦॥ ਜਬਹੀਂ ਜਗਯਾਸੂ
ਹੋਯ ਚਿਤ ਏਕ ਠੌਰ ਆਨਿ ਮ੍ਰਿਗ ਜੈਸੇਂ ਸੁਨਤ ਨਾਦਿ ਸ੍ਰਵਣ
ਸੋ ਕਹਿਯੇ॥ ਜੈਸੇ ਸ੍ਵਾਂਤ ਬੂੰਦ ਹੂੰ ਕੋ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਰਟਤ ਪੁਨਿ ਐਸੇ
ਹੀਂ ਮਨਨ ਕਰੈ ਕਬ ਬੂੰਦ ਲਹਿਯੇ। ਰਾਤ੍ਰਿ ਕੋ ਚਕੋਰ ਜੈਸੇਂ
ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਕੋ ਧਰੇ ਧਯਾਨ ਤੈਸੇ ਜਾਨਿ ਨਿਦਧਯਾਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ
ਕਰਿ ਗ੍ਰਹਿਯੇ। ਯਹ ਅਨੁਭਵ ਯਹੀ ਕਹਿਯੇ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ
ਸੁੰਦਰ ਪਾਰੇ ਤੇਂ ਗਲ ਪਾਨੀ ਹੋਯ ਰਹਿਯੇ ॥ ੩੧ ॥ ਕਾਹੂ ਕੇ

ਪੂੰਛਤ ਰੰਕ ਧਨ ਕੈਸੇ ਪਾਇਯਤ ਕਾਨ ਦੈ ਕੇ ਸੁਨਤ ਸ਼੍ਰਵਣ ਐਸੀ ਜਾਨਿਯੇ ॥ ਉਨ ਕਹਨੋ ਧਨ ਹਮ ਦੇਖਿਓ ਫਲਾਨੀ ਠੌਰ ਮਨਨ ਕਰਤ ਭਯੋ ਕਬ ਘਰ ਆਨਿਯੇ। ਫੇਰਿ ਜਬ ਕਹਿਓ ਧਨ ਗਡਿਓ ਤੇਰੇ ਘਰ ਮਾਹਿੰ ਖੋਦਨ ਲਾਗਿਓ ਹੈ ਜਬ ਨਿਦਧ੍ਯਾਸਨ ਨਿਯੇ। ਧਨ ਨਿਕਸਿਓ ਹੈ ਜਬ ਗਯੋ ਹੈ ਦਰਿ-ਦ੍ਰ ਤਬ ਸੁੰਦਰ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਖਾਨਿਯੇ॥ ੩੨ ॥

ਰਤਮਤ ਠੇਕੇਤੇ ਉਮ ਤ੍ਰਕਾਰ ਹੋਤ ਕਛੂ ਐਸੇ ਹੀ ਸ੍ਰਵਨ ਗਿਆਨ ਤਬਹੀਂ ਲੌਂ ਜਾਨਿਯੇ। ਕਛੂ ਮਾਹਿ ਲਾਗੇ ਜਬ ਪੂਰਨ ਟੈਪ ਵਰ ਗਿਆਨ ਸਿਲਗਤ ਜਬ ਵਹ ਮਨਨ ਵਖਾਨਿਯੇਂ। ਵਰਧਮਾਨ ਭਯੇ ਕਠਕਰ ਮਕੂੰ ਜਰਾਵਤ ਹੈ ਯਹੀ ਨਿਦਿਧਿਆਸ ਗਿਆਨ ਗੰਥਿਕਿ ਮੇਂ ਗਾਨਿਯੇ। ਸਕਲ ਪ੍ਰਪੰਚ ਯਹ ਝਰਿਕੇ ਸਮਾਯ ਜਾਤ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯਹ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੇ ॥ ੩੩ ॥

ਇਤਿ ਆਤਮਾ ਅਨੁਭਵ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਾ ॥ ੨੯ ॥

ਅਥ ਨਿਰਸੰਸ਼ਯ ਗਿਆਨੀ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭ:

[ਮਨਹਰ ਛੰਦ]

ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛਟ ਜਾਇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਮਾਹਿ ਗੰਗਾ ਤਟ ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛੂਟ ਜਾਇ ਛੇਤਰ ਮਘਹਰ ਮੇਂ। ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛੂਟ ਜਾਯੇ ਵਿਪ੍ਰ ਕੇ ਸਦਨ ਮਧਜ ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛੂਟ ਜਾਇ ਸ੍ਵਪਚ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ। ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛੂਟੇ ਦੇਸ਼ ਆਰਯਾ ਅਨਾਰਯ ਮੇਂ ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛੂਟ ਜਾਯੇ ਬਨ ਮੇਂ ਨਗਰ ਮੇਂ। ਸੁੰਦਰ ਗਿਆਨੀ ਕੇ ਕਛੂ ਸੰਸ਼ਯ ਰਹਤ ਨਾਂਹਿ ਸ੍ਵਰਗ ਨਰਕ ਸਬ ਭਾਗਿ ਗਯੇ ਭਰਮੇਂ ॥ ੧ ॥

ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛੂਟ ਜਾਇ ਆਜਹੀ ਪਲਕ ਮਾਂਹਿ ਭਾਂਵੇ ਦੇਹਰਹ ਚਿਰਕਾਲ ਧੁਗ ਅੰ ਜੁ।ਭਾਂਵੇ ਦੇਹ ਛੂਟਜਾਇਗ੍ਰੀਖਮਪਾਵਸ ਸ਼ਿਤੁਸ਼ਰਦ ਸ਼ਿਸ਼ਿਰਸ਼ੀ ਛੂਟਤਏਸੰਤਜੁ।ਭਾਂਵੇਦੱਛਿਣਾਯਨਹੂ ਭਾਂਵੇ ਉੱਤਰਾਯਨਹੂ ਭਾਂਵੇਦੇਹਸਰਪ ਸਿੰਘ ਬਿਜਲੀ ਹਨੰਤ ਜੂ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਏਕ ਅਤਮਾ ਅਖੰਡ ਜਾਨਿ ਯਾਹੀ ਭਾਂਤਿ ਨਿਰਸੰਸ਼ਯ ਭਯੋ ਸਬ ਸੰਤ ਜੂ ॥ ੨ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਗਿਰੋ ਬਨ ਪਰਬਤ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਨਦੀ ਮੇਂ ਬਹੋ ਜੂ। ਕੈ ਯਹਦੇਹ ਧਰੋ ਧਰਤੀ ਮਾਂਹਿ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨਦਹੋਜੂ। ਕੈਯਹ ਦੇਹ ਨਿਰਾਦਰ ਨਿੰਦਹੁ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਸਰਾਹ ਕਹੋ ਜੂ। ਸੁੰਦਰ ਸੰਸ਼ਯ ਦੂਰ ਭਯੋ ਸਭ ਕੇ ਯਹ ਦੇਹ ਚਲੇ ਕੈ ਰਹੋ ਜੂ ॥ ੩॥ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਸਦਾ ਸੁਖ ਸੰਪਤ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਬਿਪਤਿ ਪਰੋ ਜੂ। ਕੈ ਯਹਦੇਹ ਨਿਰੋਗ ਰਹੋ ਨਿਤ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਹੀ ਰੋਗ ਭਰੋ ਜੂ। ਕੈਯਹਦੇਹਹੁਤਾਸਨ ਪੈਠਹੁ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਹਿਮਾਲਯ ਗਰੋ ਜੂ। ਸੁੰਦਰ ਸੰਸ਼ਯ ਦੂਰ ਭਯੋ ਸਬ ਕੈ ਯਹ ਦੇਹ ਜਵੋ ਕਿ ਮਰ ਜੂ ॥੪॥

ਇਤਿ ਨਿਰਸੰਸ਼ਯ ਗਜਾਨੀ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤ ॥ ੩੦ ॥

ਅਥ ਪਰੇਮ ਗਜਾਨੀਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭ:

[ਇੰਦਵ ਛੰਦ]

ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਰੀਤਿਕਛੂ ਨਹੀ ਰਾਖਤ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਿ ਨਹੀ ਕੁਲ ਗਾਰੋ। ਪਰੇਮ ਕੇ ਨੇਮ ਕਹੂਨਹਿ ਦੀਸਤਲਾਜਨ ਕਾਨਿ

ਲਗਯੋ ਸਬਖਾਰੋ। ਲੀਨ ਭਯੋ ਹਰਿ ਸੋਂ ਅਭਅੰਤਰ ਅਠਹੂ ਜਾਮ ਰਹੈ ਮਤਵਾਰੋ। ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਯਹ ਗੋਕੁਲ ਗਾਂਵ ਕੋ ਪੈਂਡੋ ਹੀ ਨਯਾਰੋ ॥ ੧ ॥ ਗਯਾਨ ਦਿਯੋ ਗੁਰੁ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਯੋ ਭ੍ਰਮ ਖੋਲਿ ਕਿਵਾਰੋ। ਔਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਹ ਕੌਨ ਕਰੈ ਅਬ ਚਿੱਤ ਲਗਯੋ ਪਰਬ੍ਰਹਮ ਪਿਆਰੋ। ਪਾਂਵ ਬਿਨਾ ਚਲਿਬੋ ਕਹ ਠੌਰ ਰਹੂ ਪੰਗੁ ਭਯੋ ਮਨ ਮਿਤ ਹਮਾਰੋ। ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਯਹ ਗੋਕੁਲ ਗਾਂਵ ਕੋ ਪੈਂਡੋ ਹੀ ਨਯਾਰੋ ॥ ੨ ॥ ਏਕ ਅਖੰਡਿਤ ਜਿਉਂ ਨਭ ਬਯਾਪਕ ਬਾਹਰ ਭੀਤਰ ਹੈ ਇਕਸਾਰੋ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਮੁਸ਼ਟਿ ਨ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਸ੍ਵੇਤ ਨ ਪੀਤ ਨ ਰਕਤ ਨ ਕਾਰੋ। ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋਯ ਰਹੈ ਅਨੁਭਵ ਬਿਨ ਜੌ ਲਗ ਨਾਹਿਨ ਗਯਾਨ ਉਜਾਰੋ। ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਯਹ ਗੋਕੁਲ ਗਾਂਵ ਕੋ ਪੈਂਡੋ ਹੀ ਨਯਾਰੋ ॥ ੩ ॥

ਦ੍ਵੰਦ ਬਿਨਾ ਬਿਚਰੈ ਬਸੁਧਾ ਪਰਿ ਜਾ ਘਟ ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਅਪਾਰੋ। ਕਾਮ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਲੋਭ ਨ ਮੋਹ ਨ ਰਾਗ ਨ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਨ ਮਾਰੋ ਨ ਥਾਰੋ। ਜੋਗ ਨ ਭੋਗ ਨ ਤਯਾਗ ਨ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੇਹ ਅਸ਼ਾਨ ਢਕਯੋ ਨ ਉਘਾਰੋ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੈ ਯਹ ਗੋਕੁਲ ਗਾਂਵ ਕੋ ਪੈਂਡੋ ਹੀ ਨਯਾਰੋ॥ ੪ ॥ ਲਖ ਅਲਖ ਅਦੇਖ ਨ ਦੇਖ ਨ ਪਖ ਅਪਖ ਨ ਤੂਲ ਨ ਭਾਰੋ॥ ਝੂਠ ਨ ਸਾਚ ਅਬਾਚ ਨ ਬਾਚ ਨ ਕੰਚਨ ਨ ਕਾਂਚ ਨਾ ਦੀਨ ਉਦਾਰੋ। ਜਾਨ ਅਜਾਨ ਨ ਮਾਨ ਅਮਾਨ ਨ ਸਾਨ ਗੁਮਾਨ ਨ ਜੀਤ ਨ ਹਾਰੋ। ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਨ ਜਾਨ ਸਕੈ ਯਹ ਗੋਕੁਲ ਗਾਂਵ ਕੋ ਪੈਂਡੋ ਹੀ

ਨਿਆਰੇ ॥ ੫ ॥ ਇਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗਿਆਨ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤ ॥ ੩੧ ॥

ਅਥ ਅਦ੍ਵੈਤ ਗਿਆਨ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭ:

[ਇੰਦਵ ਛੰਦ] ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ

ਹੇ ਤੁਮ ਕੌਨ ਹੌਂ ਬ੍ਰਹਮ ਅਖੰਡਿਤ ਦੇਹ ਮੈਂ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਹ ਕੇ ਨੇਰੇ । ਬੋਲਤ ਕੈਸੇ ਕਹੌਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਤ ਜਾਨਿਯੇ ਕੈਸੇ ਅਗਯਾਨ ਹੈ ਤੇਰੇ । ਦੂਰ ਕਰੋ ਭ੍ਰਮ ਨਿਸ਼ਚਯ ਧਾਰਿ ਕਹੋ ਗੁਰੁ ਦੇਵ ਕਹੋ ਨਿਤ ਟੇਰੇ । ਹੇ ਤੁਮ ਅੰਸ ਤੁ ਹੂੰ ਪੁਨਿ ਐਸੇ ਹੀ ਦ੍ਵੈਯ ਨਹੀਂ ਨਹਂ ਦ੍ਵੈਤ ਹੀ ਮੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਹੂੰ ਕਛੁ ਔਰ ਕਿ ਤੂੰ ਕਛੁ ਔਰ ਕਿ ਯਹ ਕਛੁ ਔਰ ਕਿ ਸੋ ਕਛੁ ਔਰੇ । ਹੂੰ ਔਰ ਤੂੰ ਤੂ ਯਹ ਹੈ ਕਛੁ ਸੋ ਪੁਨਿ ਬੁੱਧ ਬਿਲਾਸ ਭਯੋ ਝਕਝੋਰੇ । ਹੂੰ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਛੁ ਸੋ ਨਹਾਂ ਬੂਝੇ ਬਿਨਾ ਜਿਤ ਹੀ ਤਿਤ ਦੌਰੇ । ਹੂੰ ਪੁਨਿ ਤੂੰ ਪੁਨਿ ਹੈ ਕਛੁ ਸੋ ਪੁਨਿ ਸੁੰਦਰ ਬਯਾਪ ਰਹਯੋ ਸਬ ਠੌਰੇ ॥ ੨ ॥ ਉੱਤਮ ਮਧਯਮ ਔਰ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਸੁਭ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜਹਾ ਲਗ ਜੋ ਹੈ । ਦੀਸਤ ਭਿੰਨ ਤੁ ਔਰ ਦਰਪਨ ਵਸਤੁ ਬਿਚਾਰਤ ਏਕ ਹੀ ਲੋਹੈ । ਜੋ ਸੁਨਿਯੇ ਅਰੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰੇ ਕਛੁ ਤਾ ਬਿਨ ਔਰ ਕਹੋ ਅਬ ਕੋ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਬਯਾਪ ਰਹਯੋ ਸਬ ਸੁੰਦਰ ਮੈਂ ਪੁਨਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹੈ ॥ ੩ ॥ ਜਯੋਂ ਬਨ ਏਕ ਅਨੇਕ ਭਏ ਦ੍ਰੁਮ ਨਾਮ ਅਨੰਤ ਨ ਜਾਤਿ ਹੂ ਨਯਾਰੀ । ਵਾਪਿ ਤੜਾਗ ਰੁ ਕੂਪ ਨਦੀ ਸਭ ਹੈ ਜਲ ਏਕ ਸੁ ਦੇਖਜੋ ਨਯਾਰੀ । ਪਾਵਕ ਏਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਹੂ ਬਿਧਿ ਦੀਪ ਚਿਰਾਗ ਮਸਾਲਹੁ ਬਾਰੀ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਲਾਸ ਅਖੰਡਿਤ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬੁਧਿ

ਸੁ ਫਾਨੀ ॥੪॥ ਏਕ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਅੰਗ ਭਏ ਬਹੁ ਏਕ
ਧਰਾ ਪਰ ਧਾਮ ਅਨੇਕਾ। ਏਕ ਸਿਲਾ ਮਹਿ ਕੋਰ ਕੀਏ
ਸਬ ਚਿਤ੍ਰ ਬਨਾਇ ਧਰੇ ਇਕ ਠੇਕਾ। ਏਕ ਸਮੁਦ੍ਰ ਤਰੰਗ
ਅਨੇਕਹੁ ਕੈਸੇ ਜੁ ਕੀਜੀਏ ਭਿੰਨ ਬਿਬੇਕਾ। ਦ੍ਵੈਤ ਕਛੂ ਨਹਿ
ਦੇਖਿਏ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਖੰਡਤ ਏਕ ਕੋ ਏਕਾ ॥੫॥ ਜ੍ਯੋਂ
ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਘਟ ਨੀਰ ਤਰੰਗਹਿ ਤੇਜ ਮਸ਼ਾਲ ਕੀਏ ਜੁ ਬਹੂਤਾ॥
ਵਾਯੁ ਬਘੂਰਨਿ ਗਾਂਠ ਪਰੀ ਬਹੁ ਬਾਦਲ ਬਜੋ ਸੁਵਰਨੋ ਮਜੂ ਭੂਤਾ
। ਬ੍ਰਿਛੇ ਸੁ ਬੀਜ ਹੈ ਬੀਜ ਸੋ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ ਪੂਤ ਸੁ ਬਾਪ ਹੈ ਬਾਪ
ਸੋ ਪੂਤਾ। ਵਸਤੁ ਬਿਚਾਰਤ ਏਕਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤਾਨ ਅਰੁ ਬਾਨਹੁ
ਦੇਖਿਯ ਸੂਤਾ ॥੬॥ ਭੂਮਿਹੁ ਚੇਤਨ ਆਪਹੁ ਚੇਤਨ ਤੇਜ ਹੂ
ਚੇਤਨ ਹੈ ਜੁ ਪ੍ਰਚੰਡਾ। ਵਾਯੂ ਹੁ ਚੇਤਨ ਬ੍ਯੋਮ ਹੂ ਚੇਤਨ ਸ਼ਬਦ
ਹੁ ਚੇਤਨ ਪਿੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ। ਹੈ ਮਨ ਚੇਤਨ ਬੁਧਿ ਹੈ ਚੇਤਨ
ਚਿਤ ਹੂ ਚੇਤਨ ਅਹਿ ਉਦੰਡਾ। ਜੋ ਕਛੁ ਨਾਮ ਧਰੇ ਜੋ ਸੋਈ
ਚੇਤਨ ਚੇਤਨ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਖੰਡਾ ॥੭॥ ਏਕ ਅਖੰਡਿਤ
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਰਾਜਤ ਨਾਮ ਜੁਦੇ ਕਰਿ ਵਿਸ੍ਵ ਕਹਾਵੈ। ਏਕਹੀ
ਗ੍ਰੰਥ ਪੁਰਾਣ ਬਖਾਨਤ ਏਕਹਿ ਵੇਦ ਬਸਿਸ੍ਟ ਸੁਨਾਵੈ। ਏਕਹਿ
ਅਰਜੁਨ ਊਧਵ ਸੋਂ ਕਹਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿਕੈ ਸਮਝਾਵੈ
। ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਵੈਤ ਕਛੂ ਮਤ ਜਾਨਹੁ ਏਕ ਹੀ ਵ੍ਯਾਪਕ ਬੇਦ
ਬਤਾਵੈ ॥੮॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ॥

ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ ਪੂਛੇ ਗੁਰਦੇਵ ਗੁਰੂ ਕਹੈ ਸੁਨ ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ ਮੇਰੇ ਏਕ

ਸੰਸ਼ਯ ਹੈ ਕਹੋ ਨ ਪੂਛੋ ਅਬਹੀ। ਭ੍ਰਮ ਕਹੋ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਅਜਹੂੰ ਕਹੂੰ ਏਕ ਏਕਤਾ ਅਨੇਕਤਾ ਯਹਕੋ ਭ੍ਰਮ ਸਬਹੀ॥ ਭ੍ਰਮ ਯਹ ਕੌਨ ਕੋ ਹੈ ਭ੍ਰਮਹੀ ਕੋ ਭ੍ਰਮ ਭਯੋ ਭ੍ਰਮ ਹੀ ਕੋ ਭ੍ਰਮ ਕੈਸੇ ਤੂ ਨ ਜਾਨੈ ਕਬਹੀ। ਕੈਸੇ ਕਰ ਜਾਨੌਂ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੂ ਕਹੈ ਨਿਸ਼ਚਯ ਧਰ ਨਿਸ਼ਚਯ ਐਸੋ ਜਾਨਿਓ ਅਬ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਤੁਬਹੀ॥ ੯॥ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਠੌਰ ਕਠੌਰ ਦੂਸਰੋ ਨ ਕੋਊ ਔਰ ਵਸਤੁ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੇ ਵਸਤੁ ਪਹਿਚਾਨੀਏ। ਪੰਚਤਤ੍ਵ ਤੀਨ ਗੁਣ ਬਿਸਤਰ ਵਿਵਿਧ ਭਾਂਤਿ ਨਾਮ ਰੂਪ ਜਹਾਂ ਲਗਿ ਮਿਥਯਾ ਮਾਯਾ ਮਾਨੀਏ। ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿਦੇਕੇ ਬੈਕੁੰਠ ਲੋ ਲੋਕ ਪੁਨਿ ਬਦਨ ਬਿਲਾਸ ਸਬ ਭੇਦ ਭ੍ਰਮ ਭਾਨੀਯੇ। ਨ ਤੋ ਕੋਊ ਉਰਝੋ ਨ ਸੁਰਝੋ ਕਹੂੰ ਸੋ ਕੌਨ ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਯਹ ਉਆਬਾਣੀ ਜਾਨਿਯੇ॥ ੧੦॥ ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਦੇਹ ਮੇਂ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੂਕ ਦੂਕ ਪਰਯੋ ਇੰਦ੍ਰਿਯਾ ਬਿਉਹਾਰ ਸੁਖ ਸੰਤ ਕਰ ਜਾਨਯੋ ਹੈ। ਕੌਨ ਹੂ ਸੰਜੋਗ ਪਾਯ ਸਤਗੁਰ ਸੋਂ ਭੇਟ ਭਈ ਉਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਕੇਂ ਭੀਤਰ ਕੋ ਆਨਯੋ ਹੈ। ਭੀਤਰ ਕੋ ਅਵਤ ਹੀ ਕੰਧਿ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਕੌਨ ਦੇਹਕੌਨ ਮੇਂ ਜਗਤ ਕਿਨ ਮਾਨਯੋ। ਸੁੰਦਰ ਬਿਚਰਤ ਯੋਂ ਉਪਜਯੋ ਅਦ੍ਵੈਤ ਗਿਆਨ ਆਪਕੋ ਅਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮ ਏਕ ਪਹਿਚਾਨਯੋ ਹੈ॥ ੧੧॥

(ਹੁਲਾਸ ਛੰਦ)

ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰ ਬਰਨਿਯੋਂ ਸ੍ਵਰਗ ਪਤਾਲ ਮ੍ਰਿਤੁ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ। ਏਕ ਤੇ ਗਿਨਤ ਹੀ ਗਿਨਾਇ ਜੌ ਸੋ

ਲਗ ਫੇਰ ਕਰ ਏਕ ਕੌਂ ਏਕ ਹੀ ਹੈ। ਯਹ ਨਹੀਂ ਯਹ ਨਹੀਂ ਰਹੈ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਸੋ ਅੰਤ ਹੂ ਬੇਦ ਨੇ ਯਉਂ ਕਹੀ ਹੈ। ਕਹਤ ਸੁੰਦਰ ਸਹੀ ਆਪ ਨਾਪੈ ਜਾਨ ਜਬ ਆਪਨੇ ਆਪ ਮੇਂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ॥ ੧੨ ॥ ਏਕ ਤੂ ਦੋਯ ਤੂ ਤੀਨ ਤੂ ਚਾਰ ਤੂ ਪੰਚ ਤੂ ਤਤ੍ਵ ਤੇ ਜਗਤ ਕਿਯੋ। ਨਾਮ ਔਰ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਬਿਸਤਰਯੌ ਤੁਮ ਬਿਨਾ ਔਰ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ਬੀਯੋ। ਰਾਵ ਤੂ ਰੰਕ ਤੂ ਦੀਨ ਤੂ ਦਾਨਿ ਤੂ ਦੋਯ ਕਰ ਮੇਲ ਤੈਂ ਲੀ ਯਏ ਯੋ। ਸਕਲ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਤੁ ਮਾਂਹਿ ਉਪਜੈ ਖਪੈ ਕਹਤ ਸੁੰਦਰ ਬੜੋ ਬਿਪ੍ਰ ਲਹੀਯੋ ॥ ੧੩ ॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਤੋ ਹੋ ਮੇਂ ਜਗਤ ਯਹ ਤੂਹੀ ਹੈ ਜਗਤ ਮਾਂਹਿ ਤੋਮੇਂ ਔਰ ਜਗਤ ਮੇਂ ਭਿੰਨਤਾ ਕਹਾਂ ਰਹੀ। ਭੂਮਿ ਹੀ ਤੇ ਭਾਂਜਨ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਨਮਰੂਪ ਭਾਂਜਨ ਬਿਚਾਰ ਦੇਖੇ ਯਹ ਏਕ ਹੈ ਮਹੀ। ਜਲ ਤੇਂ ਤਰੰਗ ਫੇਨ ਬੁਦਬੁਦਾ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਤੋ ਬਿਚਾਰੇ ਏਕ ਵਹੈ ਜਲ ਹੈ ਸਹੀ ॥ ਜੇਤੇ ਹੈਂ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਸਬ ਕੋ ਸਿੱਧਾਂਤ ਏਕ ਸੁੰਦਰ ਅਖਿਲ ਬ੍ਰਹਮ ਅੰਤ ਵੇਦ ਯਹ ਕਹੀ॥ ੧੪ ॥ ਜੈਸ ਈਖ ਰਸ ਕੀ ਮਿਠਾਈ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਈ ਫੇਰ ਕਰ ਗਾਰੇ ਈਖ ਰਸ ਹੀ ਲਹਤ ਹੈ। ਜੈਸ ਘ੍ਰਿਤ ਥੀਜ ਕੇ ਡਰਾ ਸੋ ਬੰਧਿ ਜਾਤ ਪੁਨਿ ਫੇਰਿ ਪਿਘਰੇ ਤੇਂ ਵਹ ਘ੍ਰਿਤ ਹੀ ਰਹਤ ਹੈ॥ ਜੈਸੇਂ ਪਾਨੀ ਜਮਿਕੇਂ ਪਖਾਨ ਹੂ ਸੁ ਦੇਖਿਯਤ ਸੋ ਪਖਾਨ ਫੇਰਿ ਗਰਿ ਪਾਨੀ ਹ੍ਵੈ ਵਹਤ ਹੈ ॥ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ

ਯਹ ਜਗਤ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਮਧ੍ਯ ਬ੍ਰਹ· ਸੋ ਜਗਤ ਮਧ੍ਯੇਵ ਯੌਂ ਕਹਤ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥ ਜੈਸੇ ਕਾਠ ਕੈਂ ਹੀ ਤਾ ਮੇਂ ਪੂਤਰੀ ਬਨਾਯ ਰਾਖੀ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਦੇਖਿਯੇ ਤੋ ਵਹੀ ਏਕ ਦਾਰੁ ਹੈ ॥ ਜੈਸੇ ਮਾਲਾ ਸੂਤ ਹੂ ਕੀ ਮਨਿਕਾ ਹੂ ਸੂਤ ਹੀ ਕੇ ਭੀਤਰ ਹੁ ਪੋਯੇ ਪੁਨਿ ਸੂਤ ਹੀ ਕੇ ਤਾਰ ਹੈ ॥ ਜੈਸੇ ਏਕ ਸਮੁਦ੍ਰ ਕੇ ਜਲ ਹੀ ਕ ਲੌਨ ਭਯੇ ਸੋਊ ਤੋ ਵਿਚਾਰ ਪੁਨਿ ਵਹੀ ਜਲ ਖਾਰ ਹੈ ॥ ਤੈਸੇ ਹੀਂ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਜਗਤ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਮਧ੍ਯ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇਂ ਜਗਤ ਮਧ੍ਯ ਯਹੀ ਨਿਰਧਾਰ ਹੈ ॥ ੧੬ ॥ ਜੈਸੇ ਏਕ ਲੋਹ ਕੇ ਹਥਯਾਰ ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਕਿਯੇ ਆਦਿ ਅੰਤ ਮਧ੍ਯ ਏਕ ਲੋਹ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੇ ॥ ਜੈਸੇ ਏਕ ਕੰਚਨ ਕੇ ਭੂਖਣ ਅਨੇਕ ਭਯੇ ਆਦਿ ਅੰਤ ਮਧ੍ਯ ਏਕ ਕੰਚਨ ਹੀ ਜਾਨਿਯੇ ॥ ਜੈਸੇ ਏਕ ਮੈਨ ਕੇ ਸਮ੍ਹਾਰੇ ਨਰ ਹਾਥੀ ਯਹ ਆਦਿ ਅੰਤ ਮਧ੍ਯ ਏਕ ਮੈਨ ਹੀ ਬਖਾਨਿਯੇ ॥ ਤੈਸੇਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਹ ਜਗਤ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਮਧ੍ਯ ਬ੍ਰਹਮ ਸੋਂ ਜਗਤ ਮਧ੍ਯ ਨਿਸਚਯ ਕਰਿ ਮਾਨਿਯੇ ॥ ੧੭ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇਂ ਜਗਤ ਯਹ ਐਸੀ ਵਿਧਿ ਦੇਖਿਯਤ ਜੈਸੇ ਵਿਧਿ ਦੇਖਿਯਤ ਫੂਲਝੀ ਸਮੀਰ ਮੇਂ ॥ ਜੈਸੀ ਵਿਧਿ ਗਲੀਮ ਦੂਲੀਚੇ ਮੇਂ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਜੈਸੀ ਵਿਧਿ ਦੇਖਿਯਤ ਚੂਨਰੀ ਹੂ ਚੀਰ ਮੇਂ ॥ ਜੈਸੀ ਵਿਧਿ ਕਾਗਦ ਹੂ ਕੋਟ ਪਟੀ ਦੇਖਿਯਤ ਜੈਸੀ ਵਿਧਿ ਦੇਖਿਯਤ ਬੁਦਬੁਦਾ ਨੀਰ ਮੇਂ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਲੀਕ ਹਾਥ ਪਰ ਦੇਖਿਯਤ ਜੈਸੀ ਵਿਧਿ ਦੇਖਿਯਤ ਸੀਤਲਾ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ॥ ੧੮ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਔਰ ਮਾਯਾ ਜੈਸੀ ਸ਼ਿਵ ਔਰ ਸ਼ਕਤਿ ਪੁਨਿ ਪੁਰੁਖ

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਦੋਊ ਕਹਿ ਕੈਂ ਸੁਨਾਏ ਹੈਂ ॥ ਪਤਿ ਅਰ ਪਤਿਨੀ ਈਸ਼੍ਵਰ ਔਰ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਹੂ ਨਾਰਾਯਣ ਲਛਮੀ ਦ੍ਵੈ ਵਰਨ ਕਰਾਏ ਹੈਂ॥ ਜੈਸੇ ਕੋਈ ਅਰਧ ਨਾਰੀ ਨਟੇਸ਼੍ਵਰੀ ਰੂਪ ਧਰੇ ਇਕ ਬੀਜ ਹੀ ਤੇ ਦੋਯ ਡਾਲੀ ਨਾਮ ਪਾਏ ਹੈਂ॥ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਵਸਤੁ ਜੈਸੇਂ ਹੈ ਤਿਤ੍ਰੈਂ ਹੀ ਏਕ ਰਸ ਉਭਯ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਯ ਆਪ ਹੀ ਦਿਖਾਏ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰੀਹ ਨਿਰਾਮਯ ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਤ੍ਯ ਨਿਰੰਜਨ ਔਰ ਨ ਭਾਸੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਅਖੰਡਿਤ ਹੈ ਅਧ ਊਰਧ ਬਾਹਰ ਭੀਤਰ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੈ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸੂਛਮ ਸਥੂਲ ਜਹਾਂ ਲਗ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਦਾਸੈ। ਸੁੰਦਰ ਔਰ ਕਛੂ ਮਤਿ ਜਾਨਹੁ ਬ੍ਰਹਮਹਿ ਦੇਖਤ ਬ੍ਰਹਮ ਤਮਾਸੈ ॥ ੨੦ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਮਾਹਿ ਵਿਰਾਜਤ ਬ੍ਰਹਮਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨਾ ਜਿਨਿ ਔਰ ਹੀ ਜਾਨੈ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਕੁੰਜਰ ਕੀਟ ਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਰੰਕ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਰਾਨੈ ॥ ਕਲਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਭਾਵਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਕਰਮਹੁ ਜੀਵ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਖਾਨੈ॥ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨਾ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਜਾਨ ਸਬੈ ਭ੍ਰਮ ਭਾਨੈ॥ ੨੧ ॥ ਆਦਿ ਹੂ ਤੈ ਸੋਈ ਅੰਤ ਹੀ ਹੈ ਪੁਨਿ ਮਧ੍ਯ ਕਹਾਂ ਕਛੁ ਔਰ ਕਹਾਵੈ ॥ ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਨਾਮ ਧਰੈ ਪੁਨ ਕਾਰਜੁ ਕਾਰਣ ਮਾਹੀਂ ਸਮਾਵੈ॥ ਕਾਰਜ ਦੇਖਿ ਭਯੋ ਵਿਭ੍ਰਮ ਕਾਰਣ ਦੇਖਿ ਵਿਭ੍ਰਮ ਵਿਲਾਵੈ॥ ਸੁੰਦਰ ਨਿਸਚਯ ਏਹ ਅਖੰਡਿਤ ਦ੍ਵੈਤ ਗਯੋ ਫਿਰ ਦ੍ਵੈਤ ਨ ਆਵੈ॥੨੨॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

[ਬ੍ਰਹਮ ਅਰੁ ਮਾਯਾ ਕੋ ਤੌ ਮਾਥੇ ਨਹੀਂ ਸ੍ਰਿੰਗ ਹੈ]

ਦ੍ਵੈਤ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਜਬ ਦ੍ਵੈਤ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ ਏਕ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਬ ਵਹੀ ਏਕ ਅੰਗ ਹੈ ॥ ਸੂਰਜ ਕੋ ਦੇਖੈ ਜਬ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹ੍ਯੋ ਕਿਰਣ ਕੋ ਦੇਖੈ ਤੌ ਕਿਰਣ ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਹੈ ॥ ਭ੍ਰਮ ਜਬ ਭਯੋ ਤਬ ਮਾਯਾ ਐਸੋ ਨਾਮ ਧਰ੍ਯੋ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਗਯੇ ਤੇ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਬੰਗ ਹੈ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯਾਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਹੂ ਕੋ ਫੇਰ ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਔਰ ਮਾਯਾ ਕੈ ਤੌ ਮਾਥੇ ਨਹੀ ਸ੍ਰਿੰਗ ਹੈ।੨੩॥ ਸ਼੍ਰੋਤ੍ਰ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹੀਂ ਨੇਤ੍ਰ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹੀਂ ਨਾਸਕਾ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹਿ ਰਸਨਾ ਨ ਔਰ ਹੈ। ਤ੍ਵਕ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹੀ ਵਾਕ੍ਯ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹੀਂ ਹਾਥ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹੀਂ ਪਾਵਨ ਕੀ ਦੌਰ ਹੈ ॥ ਮਨ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹਿ ਬੁਧਿ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹਿ ਚਿਤ ਕਛੂ ਔਰ ਨਾਹਿ ਅਹੰਕਾਰ ਤੌ ਰਹੰ।ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨ ਔਰ ਨਾਹਿ ਆਪਹੀ ਮੇਂ ਆਪ ਵ੍ਯਾਪ ਰਹ੍ਯੌ ਸਬ ਠੌਰ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਇਤਿ ਅਦ੍ਵੈਤ ਗਿਆਨ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਾ ॥ ੩੨ ॥

ਅਥ ਜਗਤ ਮਿਥਿਆ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭਹ

[ਮਨਹਰ ਛੰਦ]

[ਜਗਤ ਕੋ ਨਾਮ ਸੁਨਿ ਜਗਤ ਭੁਲਾਯੋ ਹੈ]

ਕੀਯੋ ਨ ਬਿਚਾਰ ਕਛੂ ਭਿਨ ਰ ਪਰੀ ਹੈ ਕਨ ਧਾਰਿ ਆਇ ਸੁਨਿ ਕਰ ਡਰਿ ਵਿਖ ਖਾਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਅਨਛਤੋ ਐਸੋ ਹੀਂ ਭੁਲਾਈਯਤ ਵਾਰਬੀਤਿ ਗਈ ਪਰ ਕੋਊ ਨਹੀਂ ਆਯੋ

ਹੈ॥ ਵੇਦ ਹੂ ਵਰਨਿ ਕੇ ਜਗਤ ਤਰੁ ਠਾਢੋ ਕੀਯੋ ਅੰਤ ਪੁਨਿ ਵੇਦ ਜਰ ਮੂਲ ਤੇਂ ਉਠਾਯੋ ਹੈ॥ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਯਾ ਕੋ ਕੋਈ ਏਕ ਪਾਵੈ ਭੇਦ ਜਗਤ ਕੋ ਨਾਮ ਸੁਨ ਜਗਤ ਭੁਲਾਯੋ ਹੈ॥ ੧ ॥ ਐਸੋ ਹੀ ਅਗਯਾਨ ਕੋਈ ਆਇ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ ਦਿਵਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੂਰਿ ਭਈ ਦੇਖੇ ਚਰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਾਂ। ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਰਸੀ ਸਦਾਈਂ ਹਾਥ ਮਾਹਿ ਰਹੈ ਸੁ ਮੁਖ ਨ ਦੇਖੈ ਫੇਰਿ ਫੇਰ ਦੇਖੈ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋ। ਜੈਸੇ ਏਕ ਵਜੋਮ ਪੁਨਿ ਬਾਦਰ ਸੋ ਛਾਯ ਰਹਜੋ ਬਜੋਮ ਨਹੀਂ ਦੇਖਤ ਦੇਖਤ ਵਹੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋ। ਤੈਸੇ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨ ਦੇਖੈ ਕੋਊ ਦੇਖੈ ਸਬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋ॥ ੨ ॥ ਅਨਛਤੋ ਜਗਤ ਅਗਯਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਬਾਲਕ ਬੈਤਾਲ ਦੇਖਿ ਡਰਿਓ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਸੁਪਨੇ ਮੇਂ ਦਾਬਿਯੋ ਹੈ ਉਬਾਰੇ ਆਏ ਮੁਖ ਤੇਂ ਨ ਆਵੈ ਬੋਲ ਐਸੇ ਦੁਖ ਪਰਯੋ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਅੰਧਿਯਾਰੀ ਰੈਨਿ ਜੇਵਰੀ ਨ ਜਾਨੈ ਤਾਂਹਿ ਆਪ ਹੀ ਤੇਂ ਸਾਂਪ ਮਾਂਹਿ ਭਯ ਅਤਿ ਕਰਯੋ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਗਿਆਨ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਨ ਆਪ ਦੁਖ ਪਾਇ ਪਾਇ ਆਪ ਪਚਿ ਮਰਯੋ ਹੈ॥ ੩ ॥

[ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਜਗਤ ਹੋਇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੂਰਿ ਰਹਯੋ ਹੈ]

ਮ੍ਰਿਤਿਕਾ ਸਮਾਇ ਰਹੀ ਭਾਜਨ ਕੇ ਰੂਪ ਮਾਹਿ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕੇ ਨਾਮ ਮਿਟਿ ਭਾਜਨ ਹੀ ਗਹਯੋ ਹੈ। ਕਨਕ ਸਮਾਇ ਜਿਉਂ ਹੀ ਹੋਇ ਰਹਯੋ ਆਭੂਖਣ ਕਨਕ ਨ ਕਹੈ ਕੋਊ ਆਭੂਖਣ ਕਹਯੋ ਹੈ। ਬੀਜ ਹੂੰ ਸਮਾਇ ਕਰਿ ਬ੍ਰਿਖ ਹੋਇ ਰਹਯੋ ਪੁਨਿ

ਬ੍ਰਿਖ ਹੀ ਕੋ ਦੇਖੀਯਤ ਬੀਜ ਨਹੀਂ ਲਹ੍ਯੋ ਹੈ । ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯਹ ਯੂੰ ਹੀ ਕਰ ਜਾਨਯੋ ਸਬ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਜਗਤ ਹੋਇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੂਰ ਰਹਯੋ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਕਹਤ ਹੈ ਦੇਹ ਮਾਹਿੰ ਜੀਵ ਆਇ ਮਿਲ ਰਹਿਯੋ ਕਹਾਂ ਦੇਹ ਕਹਾਂ ਜੀਵ ਬ੍ਰਿਥਾ ਚੂਕ ਪਰ੍ਯੋ ਹੈ। ਬੂਡਿਵੇ ਕੇ ਡਰ ਤੇਂ ਤਰਨ ਕੋ ਉਪਾਇ ਕਰੈ ਐਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨੈ ਯਹ ਮ੍ਰਿਗ ਜਲ ਭਰਯੋ ਹੈ। ਜੇਵਰੀ ਕੋ ਸਾਂਪ ਮਾਨ ਸੀਪ ਵਿਖੇਂ ਰੂਪੋ ਜਾਨਿ ਔਰ ਕੋ ਔਰ ਹੀ ਦੇਖ ਯੋਂ ਹੀ ਭ੍ਰਮ ਕਰ੍ਯੋ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਯਹ ਏਕ ਹੀ ਅਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਹੀ ਕੋਂ ਪਲਟਿ ਕੈ ਜਗਤ ਨਾਮ ਧਰਯੋ ਹੈ ॥ ੫ ॥

ਇਤਿ ਜਗਤ ਮਿਥ੍ਯਾ ਕੋ ਅੰਗ ਸੰਪੂਰਨੰ ॥ ੩੩ ॥

ਅਥ ਆਸ਼ਚਰਯ ਕੋ ਅੰਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭਹ ॥

(ਮਨਹਰ ਛੰਦ)

ਵੇਦ ਕੋ ਵਿਚਾਰ ਸੋਈ ਸੁਨਿ ਕੇ ਸੰਤਨ ਮੁਖ ਆਪ ਹੂ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਸੋਈ ਧਾਰਿਯਤ ਹੈ । ਜੋਗ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਜਨਿ ਜਗਤੇਂ ਉਦਾਸ ਹੋਇ ਸੂਨਨਮੇਂ ਸਮਾਧਿ ਲਾਇ ਮਨ ਮਾਰਿਯਤ ਹੈ। ਐਸੇ ਐਸੇ ਕਰਤ ਕਰਤ ਕੇਤੇ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਅਜਹੂੰ ਵਿਚਾਰਿਯਤ ਹੈ । ਕਾਹੇ ਜੀ ਨ ਧੀਰ ਨ ਤੋ ਤਾਤੇ ਹੀ ਨ ਸੀਰ ਕਛੂ ਹਾਥ ਨ ਪਰਤ ਤਾਂਤੈ ਹਾਥ ਝਾਰਿਯਤ ਹੈ ॥੧॥ ਮਨ ਕੋ ਅਗਮ ਅਤਿ ਵਚਨ ਥਕਿਤ ਹੋਤ ਬੁੱਧਿ ਹੂ ਵਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਖੰਡਿਯਤ ਹੈ। ਸ਼੍ਰਵਣ ਨ ਸੁਨੈ ਤਾਹਿ ਨੈਨ ਹੂ ਨ ਦੇਖੈ ਕਛੂ ਰਸਨਾ

ਕੇ ਰਸ ਸਬ ਰਸ ਛਾਡਿਯਤੁ ਹੈ ॥ ਤ੍ਵਕ ਕੋ ਸਪਰਸ਼ ਨਾਹੀਂ ਘ੍ਰਾਨਕੋ ਨ ਵਿਖੇਹੋਯ ਪਗਿਨਿ ਹੂ ਕਰਿ ਜਿਤ ਤਿਤਹੀਡੀਯਤ ਹੈ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਅਤਿ ਸੂਛਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਛੂ ਹਾਥ ਨ ਪਰਤ ਤਾਂਤੇ ਹਾਥ ਮੀਡਿਯਤਹੈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਫ ਕੋ ਸਵਾਰਤ ਹੈ ਆਸਨ ਹੂ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਣ ਹੀ ਕੋ ਧਾਰਿ ਧਾਰਣਾ ਕਸੀਟਿਯਤ ਹੈ॥ ਇੰਦ੍ਰਿਨ ਕੋ ਘੇਰਿ ਕਰਿ ਮਨ ਹੂ ਕੋ ਫੇਰਿ ਪੁਨਿ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਮੇਂ ਹਰਿ ਹੇਰ ਹਿਯੋ ਚੀਟਿਯਤ ਹੈ ॥ ਸਬ ਛਿਟਿਕਾਯ ਪੁਨਿ ਸੂਨਿ ਮੇਂ ਸਮਾਯ ਤਹਾਂ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਯ ਕਰਿ ਆਂਖ ਮੀਟਿਯਤ ਹੈ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਹਮ ਔਰ ਹੂ ਕਿਯੇ ਉਪਾਯ ਹਾਥ ਨ ਪਰਤ ਤਾਂਤੇ ਹਾਥਛੀਟਿਯਤਹੈ ॥੩॥ ਬੋਲੈ ਹੀ ਨ ਮੌਨ ਧਰੈ ਬੈਠੋ ਹੀ ਨ ਗੌਨ ਕਰੈ ਜਾਗੈ ਹੀ ਨ ਸੋਵੈ ਨ ਤੋ ਦੂਰਿਹੀ ਨ ਨੇਰੋ ਹੈ॥ ਆਵੈ ਹੀ ਨ ਜਾਤ ਨਾ ਤੋ ਥਿਰ ਅਕੁਲਾਤ ਪੁਨਿ ਭੂਖੋ ਹੀ ਨ ਖਾਤ ਕਛੂ ਤਾਤੋ ਹੀ ਨ ਸੀਰੋ ਹੈ ॥ ਲੇਤ ਹੀ ਨ ਦੇਤ ਕਛੂ ਹੇਤ ਨ ਕੁਹੇਤ ਪੁਨਿ ਸ਼੍ਯਾਮ ਹੀ ਨ ਸ੍ਵੇਤ ਸੋ ਤੋ ਰਾਤੋ ਹੀ ਨ ਪੀਰੋ ਹੈ ॥ ਦੂਬਰੋ ਨ ਮੋਟੋ ਕਛੂ ਲਾਂਬੋ ਹੀ ਨ ਛੋਟੋ ਤਾਂਤੇਂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਤ ਕਛੂ ਕਾਂਚਹੀ ਨ ਹੀਰ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਭੂਮਿ ਹੀ ਨ ਆਪ ਨ ਤੋ ਤੇਜ ਹੀ ਨ ਤਾਪ ਨ ਤੋ ਵਾਯ ਹੀ ਨ ਵਿਓਮ ਨ ਤੋ ਪੰਜ ਕੋ ਪਸਾਰੋ ਹੈ ॥ ਹਾਥ ਹੀ ਨ ਪਾਂਵ ਨ ਤੋ ਨੈਂਨ ਬੈਂਨ ਸ਼੍ਰਵਨ ਤੇ ਰੰਕ ਹੀ ਨ ਰਾਵਨ ਤੋ ਬ੍ਰਿਧ ਹੀ ਨ ਬਾਰੋ ਹੈ॥ ਪਿੰਡ ਹੀ ਨ ਪ੍ਰਾਣ ਨ ਤੋ ਗਿਆਨ ਨ ਅਗਿਆਨ ਨ ਤੋ ਬੰਧ ਨਿਰਬਾਣ ਨ ਤੋ ਹਰਵੋ ਹੀ ਨ ਭਾਰੋ ਹੈ ॥ ਦ੍ਵੈਤ ਨ ਅਦ੍ਵੈਤ ਨ ਤੋ ਮੌਤ

ਨਅਮੀਤ ਕਾਹੂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਜੋਨ ਜਾਯ ਮਿਲ ਜੋਹੀਨ ਨਜਾਰੋਹੈ।੫।

(ਇੰਦਵ ਛੰਦ)

ਪਾਪ ਨ ਪੁਨਯ ਨ ਸਥੂਲ ਨ ਸੂਖਮ ਨ ਬੋਲੇ ਨ ਮੌਨ ਨ ਸੋਵੈ ਨ ਜਾਗੈ ॥ ਏਕ ਨ ਦੋਯ ਨ ਪੁਰਖ ਨ ਜੋਯ ਕਹੈ ਕਹਾਂ ਕੋਯ ਨ ਪੀਛੈਂ ਨ ਆਗੈ ।ਬ੍ਰਿਧ ਨ ਬਾਲ ਨ ਕਰਮ ਨ ਕਾਲ ਨ ਹਰਖ ਬਿਲਾਸ ਨ ਜੂਝੈ ਨ ਨਾਗੈ ॥ ਬੰਧ ਨ ਮੋਛ ਅਪ੍ਰੇਛ ਨ ਪ੍ਰੇਛ ਨ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਨ ਅਸੁੰਦਰ ਲਾਗੈ ॥ ੬ ॥ ਤਤ੍ਵ ਅਤਤ੍ਵ ਕਹਯੋ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਜੁ ਸੂਨਯ ਅਸੂਨਯ ਉਰੇ ਨ ਪਰੇ ਹੈ॥ ਜੋਤਿ ਅਜੋਤਿ ਨ ਜਾਨਿ ਸਕੇ ਕੋਊ ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਜੀਵੈ ਨ ਮਰੇ ਹੈ॥ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਕਛੂ ਨਹਿ ਦੀਸਤ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਰੈ ਨ ਹਰੈ ਹੈ॥ ਸ਼ੁਦ ਅਸ਼ੁਧ ਕਹਜੋ ਪੁਨਿ ਕੌਨ ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਬੋਲੈ ਨ ਮੌਨ ਧਰੈ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਖੋਜ ਗਏ ਪੁਨ ਖੋਜਤ ਹੈਂ ਅਰ ਖੋਜਹਿ ਆਨੈਂ ॥ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਗਾਯ ਰਹੇ ਸਬ ਗਾਵਤ ਹੈਂ ਅਰੁ ਗਾਯ ਹੀ ਗਾਨੈਂ ॥ ਦੇਖਤ ਦੇਖਤ ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਸਬ ਦੀਖੇ ਨਹੀਂ ਕਛੂ ਠੌਰ ਠਿਕਾਨੈਂ ॥ ਬੂਝਤ ਬੂਝਤ ਬੂਝਿ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਹੇਰਤ ਹੇਰਤ ਹਰ ਹਿਰਾਨੈਂ ॥ ੮ ॥

ਪਿੰਡ ਮੇ ਹੈ ਪੁਨਿ ਪਿੰਡ ਮਿਲੈ ਨਹਿੰ ਪਿੰਡ ਪਰੈ ਪੁਨਿ ਟਜੋਹੀ ਰਹਾਵੈ ॥ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਮੈ ਹੈ ਪਰ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਸੁਨੈ ਨਹਿੰ ਦ੍ਰਿਸ੍ਰਿ ਮੇਂ ਹੈ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ੍ਰੀ ਨ ਆਵੈ ॥ ਬੁਧਿ ਮੇਂ ਹੈ ਪਰ ਬੁੱਧਿ ਨ ਜਾਨਤ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਹੈ ਪਰ ਚਿੱਤ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਸ਼ਬਦ ਮੇਂ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਬਕ ਜੋ ਕਹਿ ਸ਼ਬਦ ਹੂ ਸੁੰਦਰ ਦੂਰ ਬਤਾਵੈ ॥ ੯ ॥ ਜ਼ਿਮਿਹੂ ਤੈਸੇ ਹੀ ਆਪ

ਹੂ ਤੈਸੇ ਹੀ ਤੈਸੋਹੀ ਤੇਜ ਅ ਤੈਸੋਹੀ ਪੌਂਨਾ॥ ਵਜਮ ਹੂ ਤੈਸੇ ਹੀ ਆਹਿ ਅਖੰਡਿਤ ਤੈਸੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਹਯੋ ਭਰਿਭੌਨ॥ ਦੇਹ ਸੰਜੋਗ ਵਿਯੋਗ ਭਯੋ ਤਸ ਆਯ ਸੋ ਕੌਨ ਕ ਯੇ ਤਹਿ ਕੌਨਾ॥ ਜੋਕ ਹਯੇ ਤੋ ਕਹੈ ਨ ਬਨੈਂ ਕਛੂ ਸੁੰਦਰ ਜਾਂ ਗਹੀ ਮੁਖ ਮੌਨਾ॥ ੧੦॥ ਇਕ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰਹਯੋ ਭਰਿ ਪੂਰਿ ਤੌ ਦੂਸਰ ਕੌਨ ਬਤਾਵਨ ਹਾਰੋ॥ ਜੋਕੋਊ ਜੀਵ ਕਰੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੋ ਜੀਵ ਕਹਾਂ ਕੁਛ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇਂ ਨਯਾ॥ ਜੋ ਕਹੈ ਜੀਵ ਭਯੋ ਜਗਦੀਸ਼ਤੇਂ ਤੋ ਰਵਿ ਮਾਂਹ ਕਹਾਂ ਕੋ ਅੰਧਕਾਰੋ। ਸੁੰਦਰਮੌਨ ਗਹੀ ਯੋਹ ਜਾਨ ਕੇ ਕੌਨਹੂੰ ਵਾਂਤਿਨ ਹੈ ਨਿਰਧਾਰੋ॥ ੧੧॥ ਜੋ ਹਮ ਖੋਜਿ ਕਰੈਂ ਅਭਯੰਤਰ ਸੋ ਵਹ ਖੋਜਉਰੇਹੀਂ ਵਿਲਾਵੈ। ਜੋ ਹਮ ਬਾਹਰ ਕੌਂਉਠਿ ਦੌਰਤ ਤੌ ਕਛੂ ਬਾਹਰਹਾਥ ਨ ਆਵੈ। ਜੋ ਹਮ ਕਹੂ ਕੌਂ ਪੂਛਤ ਹੈਂ ਪੁਨਿ ਸੋਊ ਅਗਾਧ ਅਗਾਧ ਬਤਾਵੈ। ਤਾਹੀ ਤੇਂ ਕੋਊ ਨ ਜਾਨ ਸਕੈ ਤਿਹਿ ਸੁੰਦਰ ਕੌਨ ਸੀ ਠੌਰ ਰਹਾਵੈ॥ ੧੨॥

(ਕੌਨ ਕਹੈ ਉਸਕੀ ਮੁਖ ਬਾਂਤੇਂ)

ਮੌਨ ਨ ਬੈਨ ਨ ਚੈਨ ਨ ਆਸ ਨ ਵਾਸ ਨ ਖਾਸਨ ਪਯਾਸ ਨ ਯਾਤੇਂ। ਸ਼ੀਤ ਨ ਘਾਮਨ ਠੌਰ ਨ ਠਾਮ ਨ ਪੁਰਖ ਨ ਵਾਮ ਨ ਮਾਤ ਨ ਤਾਤੇਂ। ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਸ਼ੇਸ਼ ਅਸ਼ੇਸ਼ ਨ ਸ੍ਵੇਤ ਨ ਪੀਤ ਨ ਸ਼ਯਾਮ ਨ ਰਾਤੇਂ। ਸੁੰਦਰ ਮੌਨ ਗਹੀ ਸਿਧ ਸਾਧਕ ਕੌਨ ਕਹੈ ਉਸ ਕੀ ਮੁਖ ਬਾਤੇਂ ॥੧੨॥ ਬੇਦ ਥਕੇ ਕਹਿ ਤੰਤ੍ਰ ਥਕੇ ਕਹਿ ਗ੍ਰੰਥ ਥਕੇ

ਨਿਸ ਬਾਸਰ ਗਾਤੇ ॥ ਸ਼ੇਸ਼ ਥਕੇ ਸਿਵ ਇੰਦ੍ਰ ਥਕੇ ਪੁਨਿ ਖੋਜ ਕਿਯੋ ਬਹ ਭਾਂਤਿ ਵਿਧਾਤੇ । ਪੀਰ ਥਕੇ ਔਰ ਮੀਰ ਥਕੇ ਪੁਨਿ ਧੀਰ ਥਕੇ ਬਹੁ ਬੋਲ ਗਿਰਾਤੇ । ਸੁੰਦਰ ਮੋਨ ਗਹੀ ਸਿਧ ਸਾਧਕ ਕੌਨ ਕਹੈ ਉਸਕੀ ਮੁਖ ਬਾਤੇਂ ॥ ੧੪ ॥

ਜੋਗੀ ਥਕੇ ਕਹਿ ਜੈਨ ਥਕੇ ਰਿਖ਼ਿ ਤਾਪਸ ਥਕ ਰਹੇ ਫਲ ਖਾਤੇ । ਸਨਿਆਸੀ ਥਕੇ ਬਨਬਾਸੀ ਥਕੇ ਜੋ ਉਦਾਸੀ ਥਕੇ ਬਹੁ ਫੇਰ ਫਿਰਾਤੇ । ਸ਼ੇਖ਼ਮਸ਼ਯਕ ਔਰ ਉਲਾਯਕ ਥਾਕ ਰਹੇ ਮਨ ਮੇਂ ਮੁਸਕਾਤੇ । ਸੁੰਦਰ ਮੌਨ ਗਹੀ ਸਿਧ ਸਾਧਕ ਕੌਨ ਕਹੈ ਉਸਕੀ ਮੁਖ ਬਾਤ ॥ ੧੫ ॥

ਇਤਿ ਆਸ਼ਚਰਜ ਕੋ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤਃ ॥ ੩੪ ॥

ਇਤਿ ਸੁੰਦਰਦਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁੰਦਰ ਬਿਲਾਸ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤ ਸ਼ੁਭਮ

ਸੰ: ਖਾ: ੨੧੪

ਪਠਾਣ ਇਬਰਾਹੀਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਖੋਹੀ ਤੇ ਰਾਜ ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਪਚਾਧੇ ਛੁੱਟੀ ਕੌਮ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟਪੁੱਟ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਿੰਡ ਉਜਾੜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਤਦੋਂ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਭੀ ਉਜੜ ਗਈ। ਏਸ ਕਰਕੇ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹਰੀ ਕੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਵੱਸਿਆ, ਫੇਰ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਬੀਬੀ ਵਿਰਾਈ ਜੋ ਮਾਝੇ ਦੇਸ ਖਹਿਰਿਆਂ ਦੀ ਖਡੂਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਏਥੇ ਹੀ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਭੀ ਦੇਵੀ ਚੰਦ ਖੱਤ੍ਰੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ਖੀਵੀ ਨਾਲ ੧੬ ਮੱਘਰ ਸੰਃ ੧੫੭੬ ਬਿਃ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਉੱਥੇ ਹੀ (ਖਹਰਿਆਂ ਦੀ ਖਡੂਰ ਵਿੱਚ) ਜਾ ਵੱਸਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੀ ਹੱਟੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਬਟੌਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਥੋੜੇ ਹੀ ਬਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰੀ ਬਣ ਗਈ॥

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ੯ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਸੰਃ ੧੫੮੧ ਬਿਃ ਨੂੰ ਦਾਸੂ ਜੀ ਤੇ ੨ ਪੋਹ ਸੰਃ ੧੫੮੫ ਬਿਃ ਵਿੱਚ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਤੇ ੨੯ ਜੇਠ ਸੰਮਤ ੧੫੮੧ ਬਿਃ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਅਣੋਖੀ ਜੀ ਤੇ ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਃ ੧੫੮੪ ਬਿਃ ਵਿੱਚ ਦਾਤੂ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ॥

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ

ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਦੇਵੀ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ, ਹਰ ਵਰਹੇ ਸੰਗਤ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

[ਦੋਹਰਾ]

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਚੰਦ ਕੇ ਪਦ ਅਰ ਬਿੰਦ ਅਮੰਦ ॥
ਬੰਦ ਦੁੰਦ ਕਰ ਬੰਦ ਹੌਂ ਦੁੰਦ ਬਰਿੰਦ ਨਿਕੰਦ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਮੁਕਤਸਰੋਂ ੩ ਕੋਹ ਪੂਰਬ ਨਾਂਗੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਵਿੱਚ (ਜੋ ਓਦੋਂ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਸੀ) ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ੧੧ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ੧ ਸੋਮਵਾਰ ਸੰਮਤ ੧੫੬੧ ਬਿ: ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਭਰਣੀ ਨਛੱਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਤੇਹਣ ਖੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਈ ਸਭਰਾਈ (ਨਿਹਾਲਕੌਰ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਲਹਿਣਾ ਸੀ, ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਦ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ, ਜੋ ਦਿਨ ਦਿਨ ਦੂਤੀਆ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਏਹ ਬਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ, ਸੀਲ ਸੁਭਾਵ, ਧੀਰਜੀ, ਉਦਾਰ, ਸੰਤ ਸੇਵੀ ਗੌਰ ਵਰਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਸੇ ॥

ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਫੀਰੋਜ਼ ਪੁਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਪਠਾਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਸੀ, ਸੰਮਤ ੧੫੭੯ ਬਿ: ਨੂੰ ਬਾਬਰਬਾਦਸ਼ਾਹਨੇ ਜਦ ਸਜੰਗ ਦਿੱਲੀਦਾਤਖਤ(ਹਿੰਦ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ) ਲੋਦੀ

ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੩ ਬਿਃ ਨੂੰ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਓਹੋ ਖੂੰਡੀ ਖਮਣੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਕੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਭੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਇੱਕ ਜੋਧਾ ਨਾਮੀ ਜੱਟ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ੀ ਖੰਡੂਰ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਤਵੇਲੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਉਚਾਰ ਡਾਢੀ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ, ਹਮੇਸ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੂਰਬਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੱਬ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗ ਪਿਆ, ਇਕ ਦਿਨ "ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਏ ਚਮਕਨ ਤਾਰੇ ॥ਜਾਗਹਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੇਰੇਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥" ਏਹ ਸ਼ਬਦ ਓਨ ਗਾਂਵਿਆਂ ਤਾਂ ਠੰਢੀ ਠੰਢੀ ਨਿਰਮਲ ਪੌਣ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਪਜਾਰੀ ਸੁਰੀਲੀ ਅਵਾਜ਼ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਵੱਸ ਗਈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਭਾਈ ਜੋਧੇ ਪਾਸ ਜਾ ਬੈਠਾ, ਤਾਂ ਓਨ ਏਹ ਪੌੜੀ ਪੜ੍ਹੀ। "ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸੋ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀਐ ॥ ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲਿ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ ॥" ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜਿੰਦ ਵਿਚ ਜਿੰਦ ਪੈ ਗਈ, ਅਜੇਹਾ ਸ਼ੌਕ ਲੱਗਾ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਸੁਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਉਤਕੰਠਾ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਭਾਈ ਜੋਧੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਾ ਪੁੱਛ ਕੇ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਲਗਨ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੂਮ ਨੂੰ ਧਨ ਲੈਣ ਵਰਗੀ ਆ ਜਾਗੀ। ਓੜਕ ਸੰ: ੧੫੮੯ ਬਿ: ਨੂੰ ਅੱਸੂ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬੈਸ਼ਨੋਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰ-ਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਯਾ ਜਦ ਡੱਲੇ ਦਾ ਪੱਤਣ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਭਈ ਏਥੇ ਇਕ ਸਤ ਪੁਰਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਚੱਲੀਏ। ਸਭ ਨੇ ਆਖਿਆ (ਏਕ ਪੰਥ ਦੋ ਕਾਜ) ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਜਦ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗਏ ਤਾਂ ਜਾਣੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਲੈਣ ਹੀ ਆਏ ਸੇ, ਅਚਾਨਕ ਜੰਗਲ ਹੋਕੇ ਆਉਂਦੇ ਮਿਲ ਪਏ, ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ; ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਯਾ ਆਓ। ਲਹਿਣਾਂ ਜੀ ਘੋੜੀ ਪਰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪੈਰੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕੱਥਾਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕੇ ਤਾਂ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਘੋੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਤੇ ਸੰਗ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋਕੇ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਤਦੋਂ ਨੂੰ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਪੰਜ ਚਾਰ ਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈਕੇ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾ ਪਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਞਾਣਕੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਲੱਜਯਾਵਾਨ ਅਤਿ ਨਿਮ੍ਰ ਹੋ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਬੋਲੇ ਮੈਥੋਂ ਬਡੀ ਭਾਰੀ ਅਵੱਗਯਾ ਹੋਈ ਜੋ ਆਪ ਪੈਰੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਅਸਵਾਰ, ਏਹ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ੋ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ ਤੈਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਬਖਸ਼ਯਾ ਹੈ, ਡਰ ਨਾਂ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਹੈ:—"ਗੁਰੂ ਕੀਜੇ ਜਾਣਕੇ, ਪਾਣੀ ਪੀਜੇ ਛਾਣਕੇ" ਅਸੀ ਦੇਣਾਂ ਤੇ ਤੈਂ ਲੈਣਾਂ। ਅਕਾਲ

ਪੁਰਖ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ, ਏਹ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਸਭ ਓਸੇ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ, ਏਨ੍ਹਾ ਮੰਦ੍ਰਾਂ ਕੰਦ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚਦੇਵਤੇਨਹੀਂ, ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤੇ ਹਨ । ਏਹ ਤਾਂ ਪੁਜਾਰੀ ਪੰਡਜਾਂ ਨੇ ਕਲਪਤ ਦੇਵਤਜਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਅਪਨੀ ਜੀਵਕਾ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਏਥੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਜਾ, ਜਦ ਮਿਲਜਾ ਹੈ ਸੁੱਧ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਅਗਜਾਨੀ ਲੋਗ ਪੰਡਜਾਂ ਦੇ ਬਹਿਕਾਏ ਪਏ ਭਟਕਦੇ ਹਨ, ਗਜਾਨੀ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦੇ ॥

ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਦੇਖਕੇ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਕੋਇਲ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਾਂਗੂੰ ਫਿਰ ਕਰ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲਾਂ ਦਾ ਭਉਰਾ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਕੇ ਮਗਨ ਹੋਗਿਆ । ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਠਾਮ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਦੱਸਜਾਃ ਪਹਿਲੇ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਕੋਲ ਬਠਿੰਡੇ ਵੱਲ 'ਮੱਤੇਦੀ ਸਰਾਂ' ਵਸਦੇ ਸਾਂ, ਹੁਣ ਖਹਰਜਾਂ ਦੀ ਖੰਡੂਰ ਜਿੱਥੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜੋਧਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੱਸਦੇ ਹਾਂ ॥ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਹੋਕੇ ਘੁੰਗਰੂ ਅੱਟਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਭੇਖ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਓਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਆਖਜਾ ਪਰ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਬਲਕਿ ਏਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮੋਖ ਭੋਗ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਭਟਕਣਾ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ । ਓਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਜੇ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਏਥੇ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਦਰ-

ਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੀ ਏਸੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਜਾਈਏ। ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਦਿੱਬਜ ਰੂਪ ਮਾਈ ਝਾੜੂ ਦਿੰਦੀ ਦੇਖੀ,ਪੁੱਛਣ ਪਰ ਉਨ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਓਹਾ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਮਾਇਆ ਦੇਵੀ ਹਾਂ ਜਿਸਦੇ ਤੁਸੀਂ ਯਾਤ੍ਰੀ ਹੋ,ਏਹ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਤ ਹਨ, ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਏਥੇ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੇਵਤਾ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਵਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਤ ਮੁਕਤਿ ਭੁਕਤਿ ਦੋਵੇਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਮਾਈ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਹਿਣੇ ਦਾ ਤਾਂ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਹੋਗਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਬੀ ਸਾਥੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਖਡੂਰ ਆ ਰਹੇ, ਪਰ ਮਨ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਿਹਾ॥

ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਖਡੂਰ ਰਹਿਕੇ ਇਕ ਪੰਡ ਲੂਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਘਰੋਂ ਲੈਕੇ ਅਪਣੇ ਭਣੇਵੇਂ ਸਮੇਤ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਗਏ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖੇਤ ਦੀ ਨਦੀਣ ਕਢਾ ਰਹੇ ਸੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਪਾਸ ਲੂਣ ਦੀ ਪੰਡ ਸੁੱਟਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾ ਕੀਤੇ। ਘਰ ਨੂੰ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪੰਡ ਘਾਹ ਦੀ ਗਊਆਂ ਭੈਸਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੰਨ੍ਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਹਿਣੇ ਵੰਨੀ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਏਨ੍ਹਾ ਝੱਟ ਪੱਟ ਮੁੰਡਾਸਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪੰਡ ਚੁੱਕ ਲੀਤੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ

ਹੋਏ, ਘਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਸਿਖ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ, ਇਹਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਚਿੱਕੜ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਬੋਲੇ ਪੰਡ ਚੁੱਕਣ ਜੋਗ ਨੇ ਚੁੱਕ ਲੀਤੀ ਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕੀ ਚਿੱਕੜ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਭਰੀ, ਸਗੋਂ ਕੇਸਰ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੈ ॥

ਭਾਵੇਂ ਟਹਿਲ ਤਾਂ ਹੋਰ ਬੀ ਹਰਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਕਰਦੇ ਸੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਟਹਿਲ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਰਹਿਣਾ, ਐਸਾ ਸਾਬਤ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਖਯਾਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮੰਨਕੇ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸ੍ਵਾਸਤਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਧਯਾਨ ਗੁਰੂ ਮੂਰਤਿ ਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਡੇਢ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਤਿ ਸੌਚ ਹੋਕੇ ਰਾਵੀ ਵਿੱਚ ਕੰਠ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਚਾਰ ਘੜੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਤੱਕ ਖੜੇ ਰਹਿਣ;ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣ, ਕਨਾਰੇ ਖੜੇ ਬੈਠੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਸਿਆਲ ਹਾੜ ਸਦਾ ਇੱਕ ਰਸ ਰਹੇ ॥

ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਦੀ ਟਹਿਲ ਵਿੱਚ

(੧) ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਅਜਿਤੇ, ਸਧਾਰਣ, ਭਗੀਰਥੀਏ ਆਦਿਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀ ਬੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਵੀ ਉਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰੀਏ।

ਜਾਂ ਗਏ ਤਾਂ ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ, ਠੰਢੀ ਪੌਣ, ਦਰਿਆ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ, ਸੀਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਸੁੰਨਜ ਹੋਕੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗੇ; ਘਰ ਨੂੰ ਹਟੇ ਤਾਂ ਮੇਘ ਬਰਸਣ ਲੱਗਾ, ਗੜੇ ਬਹੁਤ ਬਰਸੇ, ਅੱਤਿ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ, ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਓਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹੇ (੨) ਇਕ ਦਿਨ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਬਰਸਜਾ, ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀ ਕੰਧਗਿਰ ਗਈ, ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸ਼ਤੀਰ ਹੇਠਾਂ ਸਿਰ ਦੇਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਖੜੇ ਰਹੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਤਾਯਾ। (੩)ਫੇਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੈਠਕ ਦੀ ਕੰਧ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਯਾ ਹੁਣੇ ਬਣਾਓ ਓਹਨਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣ ਰਾਤ ਹੈ ਸਵੇਰੇ ਰਾਜ ਮਜੂਰ ਲਾਕੇ ਬਣਵਾ ਲਵਾਂਗੇ।ਫੇਰ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਬਣਾ ਦੇਣੀ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀ, ਜਾਂ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਵੱਲੀਂ ਤੱਕੇ ਤਾਂ ਕਹੀ ਲੈਕੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕਰ ਉਸਾਰਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਉਸਾਰੀ ਭੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵਿੰਗੀ ਦੱਸਕੇ ਗਿਰਵਾ ਦਿੱਤੀ, ਫੇਰ ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਭੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਕਹਕੇ ਢੁਹਾ ਦਿੱਤੀ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਢਹਾਈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸੁਲੱਖਣੀਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ! ਏਹ ਤਾਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹਨ, ਤੂੰ ਬੀ ਏਹੋ ਜੇਹਾ ਹੋ ਗਿਆ? ਤਦ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਅੱਗੋਂ ਆਖਿਆ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਸੇਵਕ ਨੇ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਕੰਧਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ (੪) ਇਕ ਰਾਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਦੇਖੋ ਕੇਹੜਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਸਾਡੇ

ਬਸਤ੍ਰ ਸਾਫ ਕਰ ਲਜਾਓ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਬੋਲੇ! ਤੁਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਬੁੱਢੇ ਹੋਣੇ ਕਰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਸਾਨੂੰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਸੌਣ ਦਿੰਦੇ, ਸਵੇਰੇ ਧੁਆ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਪੁਸ਼ਾਕੀ ਬਦਲ ਲਓ। ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਆਖਯਾ ਤਾਂ ਬੁੱਢਾ ਬੋਲਯਾ! ਅਜੇ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਏਸ ਵਕਤ ਖੂਹ ਜੋਤਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੰਗੀ ਜਾਚ ਹੈ। ਫੇਰ ਹੁਕਮ ਹੋਯਾ ਲਹਣਿਆਂ ਤੂੰ ਵੇਖ, ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਮੁੜ ਆਣ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਜਿਤਨਾਂ ਤੁਸਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਾਯਾ ਹੈ ਉਤਨਾਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧੋਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ, ਏਹ ਧੋਹ ਕੇ ਸੁਕਾ ਕੇ ਲੈ ਆਯਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲਹਿਣੇ ਜੀਨੂੰ ਦੋਪਹਿਰ ਦਾ ਸੂਰਜ ਦਿਸਿਆ ਸੀ॥ (੫) ਫਰਸ਼ ਉਤੇ ਬਿੱਲੀ ਹੱਗ ਗਈ ਤੇ ਚੂਹਾ ਮਾਰਕੇ ਸਿੱਟ ਗਈ, ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਏਸ ਮੈਲੇ ਅਰ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿਓ। ਓਹ ਬੋਲਿਆ ਮੈਂ ਚੂਹੜਾ ਨਹੀਂ। ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਨੇ ਭੀ ਆਖਯਾ ਤੁਹਾਡੀ ਮੱਤ ਠਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਭਲੇ ਮਾਣਸਾਂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ੂ ਕਰਨ ਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਉਠਾ ਕੇ ਫਰਸ਼ ਧੋ ਕੇ ਸੁੱਕਣੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ॥ (੬) ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸ ਸੁੱਚੇ ਸੁਲੇਮਾਨੀ ਪੱਥਰ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਸੀ, ਦਹੀਂ ਪਾ ਕੇ ਖੂਹ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ, ਪੁਤ੍ਰ ਸਿੱਖ ਸਭ ਨਾਲ ਸੇ, ਕਟੋਰਾ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ

ਇਕ ਗੰਦੇ ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਚਬੱਚੇ ਵਿਚ ਸਿੱਟ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਓਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ(ਦਮੜੀ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਟਕਾ ਸਿਰ ਮੁਨਾਈ) ਇਕ ਪੈਸਾ ਯਾ ਸੇਰ ਦਾਣੇ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਜੂਰ ਤੋਂ ਕਢਾ ਲਵਾਂਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਡੇਰੇ ਚੱਲੋ ਅਸੀਂ ਗੰਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਪਈਏ, ਸੱਟ ਖਾਈਏ,ਕਿਆ ਚੰਗਾ ਹੈ?ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਭੀ ਆਖਿਆ ਜੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸੱਚ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਲਹਿਣੇ ਵੱਨੀਂ ਤੱਕਯਾ ਤਾਂ ਇਨ ਝੱਟ ਪੱਟ ਚੁਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਕਟੋਰਾ ਕੱਢ, ਧੋ ਮਾਂਜ ਬਾਬੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤਾ, ਆਪ ਕੱਪੜੇ ਧੋਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਡੇਰੇ ਆ ਗਿਆ ॥ (੭) ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਝੜੀ ਲੱਗੀ, ਬਰਖਾ ਨੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲੰਗਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰੀ ਸੰਗਤ ਭੁੱਖੀ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਹੋਯਾ ਤਪ ਕਰੋ, ਦੋ ਦਿਨ ਹੋਰ ਗੁਜਰੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਡਾਮਾਂ ਡੋਲ ਫਿਰਦੇ ਦੇਖਕੇ (ਵਰਖਾ ਥੰਮ੍ਹੀਂ ਤੋਂ) ਇੱਕ ਟਿੱਬੇ ਉਤੇ ਕਿੱਕਰ ਹੇਠ ਜਾ ਬੈਠੇ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਬੱਚਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ! ਏਸ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਹਲੂਣਾ ਦੇਹ, ਮਿਠਾਈ ਗਿਰੇ। ਓਹ ਬੋਲਿਆ ਹੁਣ ਠੀਕ ਸੱਤ੍ਰੇ ਬਹੱਤ੍ਰੇ ਹੋ ਗਏ, ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਾ ਚੁਕੇ ਹੋ "ਸਤਰ ਕਾ ਮਤਿ ਹੀਣ ਅਸੀਹਾਕਾ ਵਿਉਹਾਰ ਨ ਪਾਵੈ"। ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਲਖਮੀਚੰਦ ਬੋਲਿਆ ਤੁਸੀਂ ਕਮਲੇ ਹੋ ਗਏ ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਦੇ ਕਿੱਕਰਾਂ ਉਤੋਂ ਭੀ ਮਿਠਾਈ ਝੜੀ ਹੈ ?ਕੰਡੇ ਤੇ ਕੌੜੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਝੜ ਪੈਣਗੀਆਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਬਚਨ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ

ਜੀ ਬੋਲੇ ਬੱਚਾ ਲਹਣਿਆਂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਿਠਾਈ ਛਕਾ, ਕਿੱਕਰ ਹਲਾ। ਏਸੇਨੇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਹਲਾਈਤਾਂ ਮਿਠਾਈ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ, ਸੰਗਤ ਨੇ ਰੱਜਕੇ ਛਕੀ, ਬਾਕੀ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹੀ। (੮) ਇਕ ਦਿਨ ਸਿੱਖੀ ਪਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਫਟੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਲੇ ਕੁਚੈਲੇ ਕੱਪੜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਛੁਰਾ ਤੇ ਡੰਡਾ ਚਾਰ ਪੰਜ ਕੁੱਤੇ ਕੁੱਤੀਆਂ ਲੈਕੇ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਸਾਂਹਸੀਆਂ ਗੰਧੀਲਿਆਂ ਜੈਸਾ ਵੇਸ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਆ ਵੜੇ, ਜੇਹੜਾ ਅੱਗੇ ਆਵੇ, ਪੁੱਛਣ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ, ਜੋ ਆਖੇ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਓਸੇ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਜਾਣ, ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਕੁੱਟੇ, ਭਾਂਜ ਪੈ ਗਈ। ਓੜਕ ਦਰਯਾ ਕਿਨਾਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਜੇਹੜੇ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਵਰਗੇ ਬੜੇ ਸਿਦਕੀ ਸੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾਕੇ ਆਖਿਆ ਜੋ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਆਵੇ। ਅੱਗੇ ਗਏ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਸੋਟੇ ਢੀਮਾਂ ਮਾਰਨ, ਓੜਕ ਹੋਰ ਸਭ ਭੱਜ ਗਏ, ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਏਹੋ ਆਖਿਆ ਭਾਵੇਂ ਮਾਰ ਦਿਓ ਪਰ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਹਿਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਗਏ, ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ, ਅੰਧੇਰਾ ਹੋਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਚਿਤਾ ਬਲਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ, ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਓ। ਏਥੋਂ ਹੋਰ ਸਭ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਇੱਕ ਲਹਿਣਾਂ ਜੀ ਰਹੇ, ਏਹਨਾਂ ਨੇ ਜਦ ਓਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੂਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਠੰਢਾ ਸੀਤ ਜੋ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਬਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਦੇਖਿਆ॥

(੯) ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾ ਬੈਠੇ,

ਸੰਗਤ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ, ਇੱਕ ਮੁਰਦਾ ਪਿਆ ਦੇਖਕੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਮੇਰਾ ਹੈ ਸੋ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਖਾਵੇ, ਜੋ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਸੋ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਸਭ ਖਿਸਕ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖਾਵਾਂ ਕਿ ਸਿਰ ਵੱਲੋਂ? ਹੁਕਮ ਹੋਯਾ ਵਿਚਕਾਰੋਂ, ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਪੜਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ(੧੦) ਇਕ ਦਿਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਜੇੜ੍ਹਾ ਆਪਣੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਭੋਗੇਗਾ ਓਹ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਦੇ ਤੇ ਮਾਯਾ ਦੇ ਹਨ। ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੋਈ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜ਼ਾਹਰ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਜੋ ਠੀਕ ਸਾਹਬਜ਼ਾਦੇ ਆਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਟਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਭਲਾ ਏਹ ਅਨ-ਰਥ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਪਰੰਤੂ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਚੁਪ ਚਾਪ ਉੱਠਕੇ ਖਡੂਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਮੰਮਾ ਚੁੰਘ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਆਏ, ਜਦ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਪੁਰਖਾ! ਮਾਈ ਨੂੰ ਭੋਗ ਆਯਾ ਹੈਂ? ਤਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਅੰਗਦ ਜੀ ਬੋਲੇ ਭੋਗ ਆਯਾ ਹਾਂ। ਤੇ ਆਖਿਆ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਪ੍ਰਥਮੇ ਤਾਂ ਮਾਯਾ ਨੂੰ ਸਭ ਪੁਰਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਮਾਯਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਏਹੋ ਸਭ ਦੀ ਜਨਨੀ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਦਾ ਮੰਮਾ ਚੁੰਘ ਆਯਾ ਹਾਂ, ਏਹੋ ਮਾਈ ਦਾ ਭੋਗਣਾ ਹੈ॥

---o---

ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਣੀ

ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਡੂੰਘੀ ਦਲੀਲ ਤੇ ਸਿਦਕ ਬੁੱਧੀ ਦੇਖਕੇ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਭੁਲਾਣੀਆਂ ਕਸੌਟੀਆਂ ਦੇਕੇ ਜਦ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਵੰਨੀਂ ਦੇ ਕੰਚਨ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁੱਧ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਲਾਇਕ ਦੇਖ ਲੀਤਾ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਕੇ ਲਹਿਣੇ ਜੀ ਨੂੰ ਭੁਜਾ ਵਿੱਚ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲੀਤਾ ਅਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਅੰਗਦਾ! ਤੈਂ ਅਸਾਨੂੰ ਅੰਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅੰਗ ਦੇਕੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਅੰਗਦ ਰਖਿਆ ਤੂੰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਅੰਗਦ ਹੋਯਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਥੀਂ ਤਾਰਨ ਦਾ ਮਲਾਹ ਹੋਯਾ॥

ਏਤਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ, ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਸਭ ਸਾਖਯਾਤ ਹੋਗਿਆ, ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਣਦੀ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਦੀ ਸਭ ਰੀਤਿ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸਮਝਾ ਰਖੀ ਸੀ, ਸਭ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਰ-ਬਾਰ ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰਾਕੇ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼-ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਨਵੀਨ ਪੁਸ਼ਾਕੀ ਪਹਿਨਾ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬਠਾ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਤੋਂ ਕਸਰ ਦਾ ਤਿਲਕ ਕਰਵਾ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਇਕ ਨਾਰੀਅਲ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤ੍ਰਿੰਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਅੰਗਦ ਜੀ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗਦ ਜੀ ਜਦਪਿ ਏਸ ਬੋਝ ਨੂੰ ਉਠਾਉਂਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਨੇ ਆਪਣਾ

ਬਚਨ ਮਨਾ ਲਿਆ। ੧੩ ਮਘਰ ਸੰਮਤ ੧੫੯੪ ਬਿ: ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਆਦਿਕ ਸਭ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਯਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਰੂਪ ਮੰਨਣਾ, ਏਹ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਤਾਰਨਹਾਰਾ ਮਲਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਏਸਨੂੰ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਨਾ ਮੰਨੇਗਾ ਓਹ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ, ਸ਼ਕਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਭ ਏਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਏਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸਭ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ, ਲਖਮੀਚੰਦਜੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਖਿਝੇ ਤੇ ਵੱਧ ਘੱਟ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਏ। ਏਸੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਸੁਆਹ ਪਾਕੇ ਇਕ ਟਾਹਲੀ ਹੇਠ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਬੈਠੇ ਤੇ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਘਰ ਜਾ ਬੈਠੇ॥

ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵਧਦਾ ਦੇਖਕੇ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਪੁਰਖਾ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਅਪਣੇ ਨਗਰ ਖਡੂਰ ਜਾਇ ਰਹੁ ਤੇ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ, ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਆਵਣਾ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਵਾਂਗੇ॥

ਬਚਨ ਮੰਨਕੇ ਬੇਵਸ ਹੋਏ ੨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ ਕੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਪੂਰਨ ਕਰਦੇ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨਿਹਾਲੇ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ (ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਸੀ) ਜਾ ਠਹਿਰੇ। ਨਿਹਾਲੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਿਰਾਈ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਬਾਗ ਬਾਗ ਹੋ ਗਈ, ਅਤਿ ਸਰਧਾ

ਨਾਲ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਦਾ ਵੈਰਾਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ) ਬੜਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ, ਮਾਈ ! ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਏਕਾਂਤ ਦੇਹ ਤੇ ਓਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਬਾਹਰੋਂ ਜੰਦਰਾ ਲਾ ਛੱਡ। ਮਾਈ ਨੇ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋੜਾਂ ਦਾ ਬਿਸਤ੍ਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਉਪਰ ਬੈਠਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਤਪੱਸਯਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਅੱਠੀ ਪਹਿਰੀਂ ਪਾਉਭਰ ਦੁੱਧ ਤੇ ਚਾਰ ਤੋਲੇ ਦੀ ਇਕ ਫੁਲਕੀ ਛਕਣ,ਰਾਤਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤੜਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਆ ਬੈਠਣ। ਓਧਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਭੀ (ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ) ਉਦਾਸ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਪੱਖੋਕੇ ਪਿੰਡ ਸਾਧਾਰਣ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰਹਿਣ, ਕਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਣ, ਕਦੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ॥

ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜਰੇ ਤਾਂ ਇਕ ਧੀਰੂ ਨਾਈ ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਖੰਡੂਰ ਜਾ ਮਾਈ ਭਿਰਾਈ ਤੋਂ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹਾਯਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੀ ਅਖੰਡ ਸਮਾਧੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਦੇਖੀ, ਜਿਸ ਸਰੂਪ ਦਾ ਓਹ ਧਯਾਨ ਕਰਦੇ ਸੀ ਓਹ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਤਮਕ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਓਹੋ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੇਖੇ। ਗਦ ਗਦ ਗਿਰਾ ਰੋਮਾਂਚ ਹੋ ਕਰ ਨੇਤ੍ਰ ਬਹਿ ਤੁਰੇ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਉਪਰ ਡਿਗ ਪਏ।

ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਗਿਆਨ ਵਿਗਜ਼ਾਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਯਾ, ਦਿਨੇ ਦੋਵੇਂ ਗੁਰੂ ਓਸ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਣ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਕਰਿਆ ਕਰਨ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਉਧਰ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਿਨਾ ਬਿਆਕੁਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅੰਤ੍ਰਜਾਮੀ ਸਰਬੱਗਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਨੂੰ ਚੱਲਣ ਲੱਗਿਆਂ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਿੱਠ ਠੋਕ ਕਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਪੁਰਖਾ! ਮੈਂ ਜਿਤਨੇ ਜਪ ਤਪ ਕੀਤੇ ਹਨ ਸਭ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਏਹ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਤਪੱਸਜਾ ਨਾ ਕਰ। ਏਹ ਕਹਿਕੇ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਓਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਧਜਾਨ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਬੈਠੇ ਰਹੇ॥

ਅਜੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਐਡੀ ਡਾਢੀ ਖਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜੁ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਧਾਰਨ ਦੇ ਘਰੋਂ ਤੁਰਕੇ ਝੱਟਪੱਟ ਹੀ ਖਡੂਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਆ ਖੁਲ੍ਹਾਯਾ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉੱਠਕੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸੀਸ ਰਖ ਦਿੱਤਾ, ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਉਠਾ ਗਲੱਵਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈਕੇ ਪਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਪ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਹੱਡੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਜੋਤਿ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਤੱਕ ਸਕਦਾ ਸੀ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਖੰਡੂਰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਭੀ ਨਿਹਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜ਼ਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਾਈ ਭਿਰਾਈ ਮਨੋ ਤਨੋ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਓਥੇ ਰਹੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਤ੍ਰਾ ਦੀਆਂ ਸਭ ਕਥਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਜਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੁਣ ਤਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਵੈਰਾਗ ਛੁਟ ਪਵੇ। ਫੇਰ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨੇ ਕਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਗਯਾਨ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਜਿੰਨ, ਭੂਤ, ਜਾਦੂ, ਟੂਣਾ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦਾ। ਜਦ ਫੇਰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਮੋਹ ਨਾਂ ਟੁੱਟਿਆ, ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਯਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਯਾ। ਪਹਿਲੇ ਬ੍ਰਣਾਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਧਰਮ ਦੱਸੇ, ਪੁਨਾ ਵੈਰਾਗ, (ਖਟ ਸੰਪਤੀ) ਸਮ, ਦਮ, ਉਪ੍ਰੰਤਿ ਤਤਿੱਖਯਾ, ਸ਼ਰਧਾ ਸਵਾਧਾਨਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰੂਪ ਫਲ ਅਵਧਿ ਸਮਝਾ ਕੇ ਮਮੁੱਖਯਤਾ ਦੱਸ ਕਰ ਸ੍ਰਵਣ ਮੰਨਨ, ਨਿਧਯਾਸਨ, ਮਾਖਯਾਤ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਯਾਨ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਨੀ ਦਾ (ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ੧, ਦਉਂ ਦੀ ੨, ਬੜਵਾਨਲ ਦੀ ੩, ਮਹਾ ਪ੍ਰਲੈ ਦੀ ੪) ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਯਾ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਬਿਬੇਕਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਾਉਂਦੇ ਗਏ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਵੱਖਰਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਫੇਰ ਨੌਂ ਦੇਸ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਈਸ਼ੁਰ

ਦੇ ਨੌਂ ਦੇਸ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਜੀਵ ਦੇ ਵਿਖਾ ਕਰ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਭਜਾਸ ਕਰਾਯਾ ਤੇ ਮੁੰਜ ਵਿੱਚੋਂ ਤੀਲ ਵੱਖਰੀ ਕਰ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਂਗੂੰ ਆਤਮਾ ਪਿੰਡ ਤੋਂ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੋਂ ਨਜਾਰੇ ਨਜਾਰੇ ਤੇ ਇਕ ਰੂਪ ਕਰ ਦਿਖਾਏ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗੀ ਬਣ ਰਹੇ ਸੇ, ਪਰੰਤੂ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਜਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੀ ਜੋਗ ਸੀ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ॥

ਜਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਜਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਕੇ ਤੁਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਨਾ [illegible]ਯਾ, ਏਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਏ ਤੇ ਥਾਪੀ ਦੇਕੇ ਮੁੜ ਪੱਖੇ ਕੇ ਪਿੰਡ ਸਾਧਾਰਨ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਤੇ ਓਥੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਣਦੇਹ ਸਚ ਖੰਡ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਹੋਣਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਗੱਦੀ ਪਰ ਬੈਠਕੇ ਬਥੇਰਾ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾ ਰਹੇ, ਪਰ ਸੰਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਨਾ ਬਜਾਕੁਲ ਹੋਈ ੨ ਸ੍ਵਾਂਤਿ ਦੇ ਪਜਾਸੇ ਪਪੀਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਚਾਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਓੜਕ ਲਾਲੋ, ਸਾਧਾਰਣ, ਅਜਿੱਤੇ, ਧੀਰੂ, ਬੁੜੇ ਭਗੀਰਥੀਏ ਆਦਿਕ

ਸ਼ਿਖਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਾਧੀ ਲਾਕੇ ਗੁਪਤ ਚੀਜ਼ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਦੱਸ ਖਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ? ਡੇਢ ਦੋ ਬਰਸ ਤੋਂ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਾਓ । ਤਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਏਕਾਗ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤਿ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਸ੍ਵੇਰੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਤੁਰਨਾ ਤੇ ਰਵਾਂ ਰਵ ਮਾਈ ਭਿਰਾਈ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਖੰਡੂਰ ਵਿੱਚ ਆ ਬੈਠਾ । ਭਿਰਾਈ ਨੇ ਆਖਿਆ ਏਥੇ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ । ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੀਂਹ ਵੁੱਠਾ, ਪੁਤ੍ਰ ਜੰਮਿਆਂ, ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਧਨ ਲੱਭਿਆ ਭਲਾ ਕਦੇ ਛਿਪਿਆ ਹੈ ? ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾਈ ਨੇ ਓਸ ਕੋਠੜੀ ਵੱਲੀਂ ਹੱਥ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ । ਭਾਈ ਬੁਢੇ ਜੀ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖੇ ਜੋ ਰੋੜਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਪਰ ਜੋਤ ਹੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ । ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਤੇ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣਾ ਸਮਝਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰ ਵਹਿ ਤੁਰੇ । ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਸੀਸ ਧਰੇ ਤੇ ਪਕ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ "ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹ ਕਾਯਾ ਫੇਰ ਪਲਟੀਐ" ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹੀ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ! ਜੋ ਕੁਛ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੰਗੋ । ਬੁੱਢੇ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮੰਗਿਆ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ, ਤੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾ ਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰੋ । ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ

ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਹੋਈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਸਿੱਖ ਲਗੇ ਆਵਣ। ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਬਹੁਤ ਆਵੇ, ਲੰਗਰ ਦੋ ਵਕਤ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕੁਛ ਆਵੇ ਸਭ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਣਾ ਖੀਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲੱਗਾਹੋਣ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੀੜ ਬਣੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਬੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਤਪਿਆਣੇ ਤਲਾਉ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਰੋੜਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ ਤਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਬਾਕੀ ਦੋ ਪਹਿਰ ਬਿਰਾਜਣ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸਾਖੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ॥

ਭਾਈ ਸਾਦੂ ਬਾਦੂ ਸਜਾਦੇ ਦੇ ਬੇਟੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਰਨ॥

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਆਣ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਮਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਮਸਾਲ ਜਗਣ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਯਾ, ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸੀਸ ਧਰਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਠਾ ਕੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਬੋਲੇ "ਜਿਸ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ਤਿਸ ਆਗੈ ਮਰ ਚਲੀਐ, ਧ੍ਰਿਗ ਜੀਵਣ ਸੰਸਾਰ ਤਾਕੈ ਪਾਛੈ ਜੀਵਣਾ॥" ਏਹ ਪਰਮ ਪਰੇਮ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਨੇ ਨੇਤ੍ਰ ਭਰ ਕਰ ਆਖਯਾ ਤੁਸੀ ਧੰਨ ਹੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਸਮਝਕੇ ਸੇਵਿਆ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਾਧੂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਰਹਿਆ ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿੱਤ ਆਚਰਨ

ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹੀ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਸੌਚ ਦਾਤਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਠੰਢੇ ਜਲ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਰੋਜ਼ ਕਰਕੇ ਏਕਾਂਤ ਬੈਠ ਅੰਤ੍ਰਮੁਖ ਬ੍ਰਿਤੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜੋੜਕੇ ਸੱਤ ਘੜੀ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦਾ ਰਸ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਫੇਰ ਦੋ ਘੜੀ ਦੇ ਤੜਕੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ) ਦਿਵਾਨ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜ ਘੜੀ ਦੇ ਤੜਕੇ ਤੋਂ ਰਾਗੀ ਰਬਾਬੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਓਥੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਯਾ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਆ ਬੈਠਦੇ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪਏ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਤਗੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਜੋ ਨਵੀਨ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਗ ਪਾਹੁਲ ਦੇਕੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ। ਫੇਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਦੋ ਘੜੀ ਕੁਛ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਤਕ ਆ ਜਾਂਦੇ । ਫੇਰ ਪੰਗਤ ਲਗਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਭ ਚੀਜ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ .ਫੇਰ ਦੋ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਅਰਾਮ ਕਰਦੇ, ਦਿਨ ਢਲੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਥਾ ਸੁਣਦੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਯਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਦੇ, ਅਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਰਬਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ

ਰਹਿੰਦੇ। ਰਹਿਰਾਸ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਘੜੀ ਏਕਾਂਤ ਜਾ ਬੈਠਣਾ ਤੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰ ਬਾਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨਿਬੇੜਨੇ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਾਸਤੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨੀ। ਏਤਨੇ ਨੂੰ ਫੇਰ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਭਨੂੰ ਸਮ ਬਰਤਾਕੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁਜੱਸ ਸੁਣਨੇ। ਫੇਰ ਬਿਰਾਜ ਕੇ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣਾ। ਏਹ ਆਚਰਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਏਸ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਜੋ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਹ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ॥

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਏਹ ਗੱਲ ਬਰਾਬਰ ਰਹੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋ ਘੜੀ ਦੇ ਤੜਕੇ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉਥਾਨ ਹੋਕੇ ਸਭਾ ਵੱਨੀਂ ਆਉਣ ਤਾਂ ਓਸ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਜਿਸ ਬੀਮਾਰ ਉਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਓਹ ਨਿਰੋਗ ਹੋਜਾਂਦਾ ਪੜਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਕੁਛ ਜੜ੍ਹੀ ਬੂਟੀ ਭੀ ਦੱਸ ਛੱਡਦੇ, ਲੰਗਰ ਬਰਤੇ ਤੋਂ ਫੇਰ ਤਪਿਆਣੇ ਤਲਾਉ ਪਰ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਰੋੜਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਪਰ ਜਾ ਬੈਠਦੇ, ਕਦੇ ੨ ਛੋਟੇ ੨ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਆਖਣਾ ਏਹ ਸ੍ਵਰਗ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹਨ॥

ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਤੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਦੇ ਹੱਸ ਪੈਣਾ ਕਦੇ ਰੋ ਪੈਣਾ ਤੇ ਕਦੇ

ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਜੋ ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰ: ੧੫੯੮ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਸੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾਗਰੀ, ਫਾਰਸੀ, ਤੋਰਕੀ ਟਾਕਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸੇ) ਲਿਖਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਸੁਣਾਈ ਹੋਈ ਕਥਾ (ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੁਣ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ) ਭਾਈ ਪੈੜੇਮੋਖੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਤੋਂ (ਜੋ ਸਾਰੇਂ ਇਲਮ ਜਾਣਦਾ ਸੀ) ਲਿਖਵਾਈ ਤੇ ਸੰਮਤ ੧੬੦੨ ਬਿ: ਨੂੰ ਜਿਲਦ ਕਰਾਈ॥

ਤਖਤਮੱਲ ਚੌਧਰੀ ਖੰਡੂਰ ਦਾ ਖਹਿਰਾ ਜੱਟ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਕਰੇ, ਜਿਤਨੇ ਬਿਦੇਸੀ ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਆਂਵਦੇ ਸਭ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਓਹੋ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭੈਂਸਾਂ ਗਊਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਭੀ ਓਹ ਬਹੁਤ ਪੁਚਾਂਵਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਰੀਸੋ ਰੀਸ ਹੋਰ ਜੱਟ ਬਹੁਤ ਭੀ ਦੁਧ ਦੇ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖੀਰ ਦਾ ਬਣਨਾ ਤੇ ਵੰਡਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ "ਲੰਗਰ ਦੌਲਤ ਵੰਡੀਐ ਨਿਤਖੀਰ ਘਿਆਲੀ" ਏਸੇ ਸਮੇਂ ਹਿਮਾਯੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਜੌਨਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਗੜ ਗਈ ਤੇ ਫੱਗਨ ਸੰ: ੧੫੯੭ ਬਿ: ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਹਿਮਾਯੂੰ* ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਆਯਾ। ਏਥੇ ਓਸਦਾ

*ਅਕਬਰ ਸ਼ਾਹ ਸੰਮਤ ੧੫੯੯ ਬਿ: ਮੁਤਾਬਕ ੧੫੪੨ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਹਿਮਾਯੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਤੇ ੧੩ ਬਰਸ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਸਬਾ ਕਲਾਨੌਰ ਤਖਤ ਪਰ ਬੈਠਾ। ਹਿਮਯੂੰ ਦਾ ਮੁਹਤ੍ਬਿਰ ਸ੍ਰਦਾਰ ਬੈ ਰਾਮ ਖਾਂ

ਚਰੇਰਾ ਭਾਈ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜ਼ਾਫਰ ਬੇਗ ਸੂਬਾ ਸੀ, ਪਰ (ਡਾਢੇ ਅੱਖੀਂ ਫੇਰੀਆਂ ਵੈਰੀ ਜੱਗ ਜਹਾਨ) ਓਹ ਭੀ

ਉਰਫ ਖਾਨ ਖਾਨਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਕਬਰਨੇ ਸੰ: ੧੬੧੯ ਵਿਚ ਜਦ ਆਪ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤਾਂ ਬੈਰਾਮ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ; ਪਰ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਇਕ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਸ਼ਾਹਰ ਦਾਰੀ ਮਸ਼ੂਕ ਦਾ ਪੱਖ ਪਾਦ ਛੱਡਕੇ ਚੰਗੀ ਨੇਕੀ ਖੱਟੀ, ਜੌਨਪੁਰ ਅਜਮੇਰ ਗਵਾਲੀਯਰ ਤਾਂ ਬੈਰਾਮ ਫਤੇ ਕਰ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਦੱਖਣ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਹਾਕਮ ਬਾਜ਼ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਦਮਨੀ ਸੀ, ਅਕਬਰ ਨੇ ਆਦਮ ਫੌਜਦਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਫਤੇ ਕੀਤਾ। ਓਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਕੇ ਮਰ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਖਕੇ ਅਕਬਰ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਜੈਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਬੇਟੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗੂ ਅਗਨੀ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਫੇਰੇ ਲਏ ਤੇ ਸਭ ਰੀਤ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਲੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਸੁਲੇਮ ਭੀ ਓਸੇ ਤਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਆਹਿਆ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਬੇਟਾ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਤੇ ਪੁਸ਼ਪ ਪੁਤ੍ਰ ਮਾਨ ਸਿੰਗ ਹਮੇਸ਼ ਅਕਬਰ ਦੇ ਤਾਬੇਦਾਰ ਬਨੇ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਜੋਧ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਮਾਲਦੇਵ ਰਾਜਾ ਦੀ ਬੇਟੀ ਵਜਾਹੀ। ਉਦੇਪੁਰ ਵਾਲੇ ਉਦੇ ਸਿੰਗ ਨੇ ਬੇਟੀ ਨਾਂ ਦਿੱਤੀ, ਅਕਬਰ ਨੇ ਓਸਦੇ ਕਿਲੇ ਚਤੌੜ ਨੂੰ ਜਾ ਘੇਰਿਆ, ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਪਰੇ ਚਲਾ ਗਆ ਪਰ ਜੈਮਲ ਤੇ ਫੱਤਾ ਦੋਵੇਂ ਲੜਦੇ ਰਹੇ। ਜੈਮਲ ਦੇ ਮਰਨੇ ਬਾਦ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ ਜੋਹਰ ਕੀਤਾ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇਸਰੀ ਬਾਗੇ ਧਾਰ ਬੇਸੁਮਾਰ ਸੱਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੇਘਾਟ ਉਤਾਰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਰ ਗਏ, ਟਾਡ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਜਨੇਊ ੭੪ ਮਣ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਤੋੱਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਉਤੇ ੭੪॥ ਦਾ ਅੰਗ ਲਿਖਜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਓਥੇ ਤੇਰਾਂ ਤੋਲੇ ਦਾ ਸੇਰ ਤੇ ਚਾਰ ਸੇਰ ਦਾ ਮਣ ਸੀ।

ਸੰਨ ੧੬੨੭ ਤਕ ਅਕਬਰ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਬੰਗਾਲਾ ਸਭ ਆਪਣੇ ਕਬਜੇ ਕਰ ਲੀਤਾ, ਸੰਨ ੧੬੪੭ ਵਿਚ ਸਿੰਧ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਫਗਾਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਏ, ਪਰ ਏਹ ਜੰਗ ਮਾਨ ਸਿੰਗ ਨੇ ਜਿੱਤੇ, ਏਸੇ ਸਾਲ ਸਿੰਧ ਕਿਨਾਰੇ ਬੀਰਬਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ॥ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਬੀਜਾਪੁਰ ਗੋਲ ਕੰਡਾ ਏਹ ਤਿੰਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੁਤੰਤਰ ਸੇ॥ ਅਕਬਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਬੇਟੇ ਮਿਰਜਾ ਮੁਰਾਦ ਤੇ ਬੈਰਾਮ ਖਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਰਹੀਮ ਖਾਂ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਤੇ ਖਾਨਖਾਨਾ ਨੂੰ ਅਹਮਦ ਨਗਰ ਪਰ ਚੜ੍ਹਾਯਾ। ਏਥੋਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜ਼ਾਦੀ ਚਾਂਦ ਬੀਬੀ ਯਾਨੇ ਚਾਂਦ ਸੁਲਤਾਨਾ ਨੇ ਆਪ ਤਲਵਾਰ ਪਕੜਕੇ ਅਕਬਰ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ

ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹਾਮੀ ਬਣ ਬੈਠਾ।ਜਦ ਹਿਮਾਯੂੰ ਨੇ ਵੈਰੋਵਾਲ ਦਾ ਪੱਤਣ ਬਜਾਸਾ ਲੰਘਕੇ ਮਾਲੂਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਾਫਰ ਤਾਂ ਕਾਫਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਕਾਸਮ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕੋਈ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਯਾ ਅਮੀਰ ਏਸ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਜੋਗਾ ਹੈ? ਉਸਨੇ ਆਖਯਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਵਲੀ ਅੱਲਾ ਫਕੀਰ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਡੇ ਬਾਬਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਵਿੱਚ

ਯਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕੀਤੇ, ਓੜਕ ਅਕਬਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਅਕਰਮ ਖਾਂ ਨੂੰ ਫਾੜਕੇ ਫਤੇ ਪਾਈ। ਸੰ: ੧੬੫੨ ਬਿ: ਵਿੱਚ ਅਕਬਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਸਲੇਮ ਜੋ ਤੀਸ ਬਰਸ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੜੇ ੨ ਜੰਗ ਜਿੱਤਕੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਈ ਸੂਬੇ ਅਪਨੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਅਪਨੇ ਬਾਪ ਅਕਬਰ ਨਾਲ ਵਿਗੜ ਬੈਠਾ, ਤੇ ਅਕਬਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਅਬੁੱਲ ਫਜ਼ਲ ਦਾ ਸਿਰ ਉਰਛਾ ਵਾਲੇ ਨਰਸਿੰਘ ਦੇਵ ਰਾਜਾ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਟਵਾ ਮੰਗਾਯਾ। ਇਸ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿੱਚ ਅਕਬਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤਕ ਖਾਣਾ ਨਾ ਖਾਧਾ। ਅਕਬਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੇਟੇ ਸੀ, ਸਲੇਮ੧ ਮੁਰਾਦ੨ ਦਾਨੀਯਲ ੩। ਦਾਨੀਯਲ ਤੇ ਮੁਰਾਦ ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਓੜਕ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਕ ਕੇ ਮਰ ਗਏ। ਪਿਆਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰਦੇ ਗਮ ਨਾਲ ਮਰਣ ਲੱਗੇ ਅਕਬਰ ਨੇ ਸਭ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਗ਼ਰੇ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਮਾਫ ਕਰਨੀ। ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਸਦੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ੨ ਰੋਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸੁਲੇਮ ਬਾਪ ਦੇ ਪੈਰ ਚੁੰਮ ਕੇ ਧਾਂਹੀ ਮਾਰ ੨ ਰੋਣ ਲਗਾ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਯਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਤਲਵਾਰ ਪਹਿਨਾਈ, ਸੰਮਤ ੧੬੬੨ ਬੀ: ਵਿਚ ਅਕਬਰ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਪਾਰ ਬੋਲਿਆ॥ ਅਕਬਰ ਨੇ ਆਗਰੇ ਤੇ ਪਰਾਗ ਦੇ ਕਿਲੇ ਬਨਾਏ, ਗਊ ਹੱਤਿਆ ਬੰਦ ਕਰ ਰੱਖੀ, ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਵਿਆਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ ਮੰਨਦਾ, ਪੈਦਲ ਬੀਸ ਕੋਸ ਤਕ ਪੈਰੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ, ਦੋ ਦੋ ਦਿਨ ਤਕ ਛਾਕ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇੱਕੋ ਦਮ ਸਾਂਢਣੀ ਪਰ ਸਵਾਰਹੋਕੇ੨੨੫ ਮੀਲ ਤਕ ਚਲਾਗਿਆ, ਇਸਨੇ ਬਹੁਤ ਕਾਇਦੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ ਬਨਾਏ, ਇਸ ਦੇ ੧੯ ਸੂਬੇ ਸਨ, ਸਾਲਗਿਰਹ ਦੇ ਦਿਨ ਬੜਾ ਦਰਬਾਰ ਪੁੰਨਜ ਦਾਨ ਕਰਦਾ, ਤਖਤ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜਾ ਹੋਕੇ ਯਾ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਕੇ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦਾ, ਦੌਲਤ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸੌਂਡਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਜਿਤਨੀ ਸੀ॥

ਹਿੰਦ ਫਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਫੇਰ ਅਵਾਣ ਪਿੰਡ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਸੱਤ ਮੁਠੀਆਂ ਭੰਗ ਦੀਆਂ ਲੈਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੀ ਉਲਾਦ ਸੱਤ ਪੁਸ਼ਤ ਰਾਜ ਕਰੇਗੀ, ਸੋ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਏਹ ਵਰ ਝੂਠਾ ਕਿਉਂ ਹੋਯਾ? ਜੇਕਰ ਓਹ ਕੁਛ ਸਹਾਰਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਏਥੇ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ "ਗਰਜ਼ ਮੰਦ ਦੀਵਾਨਾ" ਜਦ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵਖਤ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਨੱਕ ਰਗੜਦਾ ਹੈ । ਲੋਗਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਂ ਖੰਡੂਰ ਆਯਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਹਿਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਆਉ ਬੈਠ ਦੀ ਆਗਤ ਭਾਗਤ ਕੁਛ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਈ ਜਾਂ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਨੀ ਚਾਹੀ, ਪਰ ਜਾਂ ਮਜਾਨੋਂ ਖੰਡਾ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਹੱਥ ਓਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾ । ਤਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀਦੀ ਸਮਾਧ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਆਖਯਾ ਜਿੱਥੇ ਖੰਡਾਵਾਹੁਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੀ ਓਥੋਂ ਤਾਂ ਕਾਇਰ ਬਣ ਕੇ ਨੱਠ ਆਯੋਂ ਤੇ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈਂ? ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਬਾਦ-ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਯਾ ਤੇ ਚਰਨੀਂ ਡਿਗ ਕੇ ਆਖਯਾ ਬਖਸ਼ੋ ਤੇ ਫਜ਼ਲ ਕਰੋ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ ਖੰਡਾ ਖਿੱਚਨ ਦੀ ਨੀਤ ਨਾਂ ਕਰਦੋਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਬਾਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਬਰਸਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫੇਰ ਤੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣੇਂਗਾ ਤੇ ਸੱਤ ਪੀਹੜੀਆਂ ਰਾਜ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬਚਨ ਕਦੇ ਅਨਥਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।ਹਿਮਾਯੂੰ ਏਹ ਸੁਣ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇਦਿਲਗੀਰੀ ਲੈਕੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਰਾਹ ਪਿਆ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ

ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੰ: ੧੫੯੬ ਬਿ: ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਖੰਡੂਰ ਗਏ ਸਨ, ਓਦੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮਾਈ ਭਿਰਾਈ ਤਪਜਾਣੇ ਤਲਾਉ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠੇ ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸੇ, ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸਆਖੜੋਤੇ। ਓਸ ਵਕਤ ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਤਿਲ, ਬਗੜ ਦੇ ਚਾਉਲਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਤਿੰਨੇ ਚੀਜਾਂ ਸਨ । ਓਹ ਤ੍ਰਿਚਾਵਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ, ਓਹੋ ਚਾਵਲ ਸਭ ਨੇ ਚੱਬੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲੇਅੰਗਦਾ ਏਸ ਖਤ੍ਰੇਟੇ ਸਾਨੂੰ ਤਿਲ, ਚਾਉਲ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ ਚਬਾਕੇ ਕਰਜਾਈ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਏਹ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਲਏਗਾ ॥

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਨਜਾਣ ਪੁਣੇ ਵਿੱਚ ਏਸ ਬਚਨ ਦਾ ਕੁਛ ਖਯਾਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਏ,ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਗੁਰੂ ਹੋਕੇਗੋਇੰਦਵਾਲਰਹਿਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤਿਹਾਂ ਚੀਜਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਮਝਕੇ ਖੰਡੂਰ ਦੇਹਰੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਪਰ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਭੱਲੇ ਸਾਹਬਜ਼ਾਦੇ ਸਭ ਦਿਨ ਦਿਹਾਰ

ਨੂੰ ਤਿਲ ਚਾਵਲ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ ਮਿਲਾਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਰੇ ਖੰਡੂਰ ਤੇ ਤਪਸਾਣੇ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥

ਇਕ ਮਾਣਾ ਨਾਮ ਅਰੋੜਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਤਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਖੀਰ ਛਕਛਕਕੇ ਬਹੁਤ ਮੋਟਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਭਨਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਰਹੇ, ਜੋਰਾਵਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇਹੜਾ ਬੋਲੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੱਢੇ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਉਸ ਦੀ ਫਰਿਯਾਦ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਯਾਲੂ ਰੂਪ ਨੇ ਕੁਛ ਨਾ ਕਿਹਾ। ਏਸੇ ਲਈ ਜਦ ਕਦੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਏਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਆਖੇ ਤਾਂ ਟਕੇ ਵਰਗਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਆਖੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਾਂਗਾ। ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਬਹੁਤ ਖਰੂਦ ਰੱਖੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਓਹ ਬੋਲਿਆ ਮੈਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੋੱਲਾ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸੁਵਰਗ ਲਵਾਂਗਾ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜੇ ਸਵਰਗ ਲੈਣਾ ਹਈ ਤਾਂ ਬਣ ਵਿੱਚ ਚਿਤਾ ਰਚਕੇ ਸੜ ਮਰ॥ ਓਹ ਤੁਰਤਚਲਿਆਗਿਆ ਤੇ ਚਿਤਾ ਰਚਕੇ ਜਾਂ ਸੜਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਨੂੰ ਜੀ ਨਾਂ ਕਰੇ, ਤੇ ਚੁਫੇਰੇ ੨ ਪਿਆ ਫਿਰੇ। ਤਦੋਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੋਰ ਆ ਗਿਆ, ਓਸ ਨੇ ਬੜੇ ੨ ਪਾਪ ਤੇ ਖ਼ੂਨ ਕੀਤੇ ਸੇ, (ਚੋਰ, ਯਾਰ, ਜੁਆਰੀਏ, ਹਠੀ ਤਾਂ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਓਸ ਮਾਣੇ ਤੋਂ ਹਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਓਨ ਸਾਰਾ

ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਾਯਾ, ਤਦ ਚੋਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਵੇਚ ਲੈ ਤੇ ਏਹ ਗਹਿਣੇ ਜੋ ਮੈਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਲਿਆਯਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਲੈ ਲੈ ਤੇ ਬਚਨ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ। ਮਾਣਾ ਤਾਂ ਗਹਿਣੇ ਲੈਂਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਦੌੜ ਆਯਾ ਤੇ ਓਧਰ ਚੋਰ ਨੇ ਬਚਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਏਤਨੇ ਨੂੰ ਰਾਜਾ (ਜੋ ਓਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੀ) ਓਥੇ ਪੁੱਜ ਪਿਆ ਤੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ, ਜਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਓਸ ਦੇ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਓਸਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਓਧਰ ਭਾਈ ਮਾਣਾ ਜਦ ਗਹਿਣੇ ਵੇਚਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬੰਦੀ ਖਾਨੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਰਹਿਕੇ ਫੇਰ ਮਰ ਕੇ ਭੀ ਨਰਕੀ ਜਾ ਪਿਆ। ਓਹ ਰਾਜਾ ਤੇ ਚੋਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣੇ, ਏਥੇ ਭੀ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਮਰ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਕੁੰਠ ਗਾਮੀ ਹੋਏ ॥

ਇੱਕ ਮਲੂਕਾ ਨਾਮ ਚੌਧਰੀ ਖਹਿਰਾ ਜੱਟ ਖੰਡੂਰ ਦਾ ਕੰਨ ਫਟੇ ਜੋਗੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ, ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਖਾਕੇ ਬਹੁਤ ਬਕਵਾਸ ਕੀਤਾ ਕਰੇ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਸਖਰੀ ਠੱਠਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦਿਆ ਕਰੇ, ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇ, ਸੰਗਤ ਆਵੇ ਤਾਂ ਚੋਰ ਧਾੜਵੀ ਪਵਾ ਦੇਵੇ। ਓੜਕ ਓਸਨੂੰ ਮ੍ਰਿਗੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋ ਗਈ, ਦੋ

ਦੋ ਪਹਰ ਤੜਫਦਾ ਰਹੇ, ਜੋਗੀ ਬਥੇਰੇ ਉਪਾਇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਯਾ, ਤਾਂ ਓਸਦੇ ਸਨਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਆਏ, ਬਚਨ ਹੋਯਾ ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਦੇਹ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਹਟ ਜਾਊ, ਸੋਈ ਹੋਯਾ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਗੀ ਹਟ ਗਈ,ਪਰ ਦੋ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ ਜਦ ਓਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਰਨ ਪਲਟ ਕੇ ਫੇਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਤਾਂ ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਫੇਰ ਬਕਬਾਦ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਉੱਚੀ ਦਿੱਤੀ ਆਖਯਾ ਕਿ ਲੈ ਅੰਗਦਾ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਬਚਨ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ, ਨਾਥ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਪਿਆਲਾ ਪਿਆ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤੈਂ ਬਚਨ ਪਲਟੇ ਹਨ, ਵੇਖਹੁਣੇ ਮਿਰਗੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਏਹ ਕਹਿਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੇ। ਓਹ ਸਗੋਂ ਕੁਵਾਕ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਐਸੀ ਮਿਰਗੀ ਉੱਠੀ ਕਿ ਅਟਾਰੀ ਉੱਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੜ ਕਰਦਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਿਆ, ਗਰਦਨ ਹੱਡੀਆਂ ਖੂਬ ਟੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਨਰਕ ਭੋਗ ਕੇ ਜਮ ਦੇ ਲੋਕ ਨੂੰ ਪਧਾਰਿਆਂ ॥

ਕੰਨ ਪਾਟੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਖਡੂਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤਪਿਆਣੇ ਤਲਾਉ ਪਰ ਆ ਉਤਰੀ, ਸਾਧ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤੀ ਜੋਗ ਮਾਰਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਭਯਾਸ ਜੋਗ ਜੈਸਾ ਹੋਰ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਤਾਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਸ੍ਵੈਇੱਛਤ ਮ੍ਰਿਤੂ ਲੋਕਾਂਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਵਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ

ਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਿਖੀ, ਮੁਨੀ ਜਪੀ, ਤਪੀ ਸਭ ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਜੋਗ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀ ਕਿਉਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਜੋਗ ਸਿੱਖੋ ਪਜਾਲਾ ਪੀਓ ਗੋਰਖਦਾ ਬਾਲਾ ਧਾਰੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰੋ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ:-

"ਦੀਖਿਆ ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਆ ਸਿਫਤੀ ਸਚੁ ਸਮੇਉ।
ਤਿਨਕਉ ਕਿਆਉਪਦੇਸੀਐ ਜਿਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ॥"

ਨਾਥ ਜੀ! ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਜੋਗ ਗਯਾਨ ਜੋਗ ਕਲਯਾਣਕਾਰੀ ਹਨ, ਕਰਮ ਜੋਗ ਹਠ ਜੋਗ ਦੋਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ,ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੋਗੀ ਹੋਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:-

ਕਾਲ ਨਾਹੀ ਜੋਗ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਸਤ ਕਾ ਢਬ। ਥਾਨਿਸਟ ਜਗ ਭਰਿਸਟ ਹੋਏ ਡੂਬਤਾ ਇਵ ਜਗ॥੧॥ ਕਲਿ ਮੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਾਰ॥ ਅਖੀ ਤ ਮੀਟਹਿ ਨਾਕ ਪਕੜਹਿ ਠਗਣ ਕਉ ਸੰਸਾਰ॥" ਨਾਥ ਜੀ! "ਭੇਖ ਵਰਨ ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਖੇਹ"ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ ਭੇਖ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਯਥਾ-'ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ॥ ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪਹਿਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ" ਨਾਥ ਜੀ!ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨਾ ਭੇਖ ਵਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਸਿੱਧੀ ਸੜਕ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਰ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਅੰਜਨ ਰੂਪ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ

ਨੂੰ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ,ਜੈਸਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:-

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧

ਜੋਗੁ ਨ ਖਿੰਥਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ ਚੜਾਈਐ । ਜੋਗੁ ਨ ਮੁੰਦੀ ਮੂੰਡਿ ਮੁਡਾਈਐ ਜੋਗੁ ਨਸਿੰਙੀ ਵਾਈਐ॥ਅੰਜਨਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਗਲੀ ਜੋਗ ਨ ਹੋਈ ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਿ ਸਮਸਰਿ ਜਾਣੈ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋਗ ਨ ਬਾਹਰਿ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਜੋਗੁ ਨ ਤਾੜੀ ਲਾਈਐ । ਜੋਗੁ ਨ ਦੇਸਿ ਦਿਸੰਤਰਿ ਭਵਿਐ ਜੋਗੁ ਨ ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ । ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਤਾ ਸਹਸਾ ਤੂਟੈ ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਈਐ।ਨਿਝਰ ਝਰੈ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਲਾਗੈ ਘਰ ਹੀ ਪਰਚਾ ਪਾਈਐ । ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਜੀਵਤਿਆ ਮਰਿ ਰਹੀਐ ਐਸਾ ਜੋਗ ਕਮਾਈਐ । ਵਾਜੇ ਬਾਝਹੁ ਸਿੰਙੀ ਵਾਜੈ ਤਉ ਨਿਰਭਉ ਪਦੁ ਪਾਈਐ । ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਉ ਪਾਈਐ ॥

ਏਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਕੇ ਨਾਥ ਜੀ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਤੇ

ਆਖਯਾ ਅੰਗਦ ਜੀ! ਕੁਛ ਮੰਗੋ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਈਏ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਯਾ ਮਨ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸੂਛਤਾ, ਚਿਤ ਦੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ, ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦਿਓ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਨਾਥ ਨੇ ਧਯਾਨ ਲਗਾਯਾ ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਆਖਿਆ ਇਹ ਚਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਮੇਟਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਹੋਰ ਮੰਗ ਲਓ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਯਾ "ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਛ ਥਿਰ ਨ ਰਹਾਈ॥ ਦੇਖਤ ਨੈਨ ਚਲਿਓ ਜਗ ਜਾਈ॥" ਓੜਕ ਸਿੱਧ ਆਦੇਸਰ ਕਰਕੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ।

ਇਸੇ ਸਾਲ ਇੱਕ ਹਰਿ ਨਾਥ ਨਾਮ ਸੰਤ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਾਇ ਤੇ ਬਰਣਾ-ਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਿਆ:—

ਮਹਲਾ ੨

ਜੋਗ ਸਬਦੰ ਗਿਆਨ ਸਬਦੰ ਬੇਦ ਸਬਦੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਹ॥ ਖਤ੍ਰੀ ਸਬਦੰ ਸੂਰ ਸਬਦੰ ਸੂਦ੍ਰ ਸਬਦੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਹ॥ ਸਰਬ ਸਬਦੰ ਏਕ ਸਬਦੰ ਜੇਕੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਾਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ ਸੋਈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ॥

ਇਹ ਬ੍ਰਨਾਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦਿਖਾਕੇ ਮਨ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਾਇ ਦੱਸਦੇ ਭਏ:—

"ਏਕ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਸਰਬ ਦੇਵਾ ਦੇਵ ਦੇਵਾਤ ਆਤਮਹ॥ ਆਤਮਾ ਸ੍ਰੀ ਬਾਸੁ ਦੇਵਸ੍ ਜੇਕੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਾਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ ਸੋਈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥"

ਏਹ ਉੱਤ੍ਰ ਸੁਣਕੇ ਓਹ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੱਸ ਸੁਣ ਸੁਣ ਸਰਬ ਭੇਖਾਂ ਪੰਥਾਂ ਦੇ ਸੰਤ ਲਗੇ ਆਵਣ। ਭੋਜਨ, ਛਾਦਨ, ਸਤਸੰਗ ਬਾਂਛਤ ਸਭ ਨੂੰ ਲਭ ਜਾਏ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਸੁਜੱਸ ਦੇਸ ਦੇਸ਼ਾਂਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਫੈਲ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧੂਆਂ ਜੈਸਾ ਧਰਮ ਦਾ ਹਲਕਾਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੁਛ ਸੰਗਤਾਂ ਲਿਜਾਉਂਣ ਸਭ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਬਰਤ ਜਾਵੇ, ਧਰਮਸਾਲਾ ਭੀ ਚੰਗੀ ਬਣ ਗਈ। ਦਾਤੂ ਦਾਸੂ ਜੀ ਹੱਟੀ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕੁਛ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਓਸ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ, ਜੇ ਕਦੇ ਕੁਛ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਣ ਏਹ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਨੂੰ ਕੱਚਾ ਪਾਰਾ ਹੈ। ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਓਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਣ। ਜੋ ਭੁੱਖਾ, ਪਿਆਸਾ; ਬਿਹੰਗਮ, ਸਾਧੂ, ਸਿੱਖ, ਲੰਗੜਾ, ਲੂਲਾ, ਅੰਧਾ, ਰੋਗੀ, ਬ੍ਰਿਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਵੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਾਉਂਣ। ਅੰਨ, ਬਸਤ੍ਰ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੀ ਰਹੇ, ਕੋਈ ਕਦੇ ਨਿਰਾਸਾ ਨਾ ਜਾਵੇ॥

ਸੰਮਤ ੧੬੦੪ ਬਿ: ਨੂੰ ਮਾਲਵੇ ਮਾਝੇ ਦੇਸ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਚੜ੍ਹੇ, ਦੋ ਚੌਕੀਆਂ ਰਬਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ

ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਸਿੱਖ ਸਾਧ, ਚਾਰ ਊਂਟ ਭਾਰ ਵਾਸਤੇ ਲੈਕੇ ਅਨੇਕ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰੀ ਕੇ ਪੱਤਣ ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ ਹੋ ਅਨੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਕੇ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਅਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਜਾ ਦੇਖੀ (ਏਥੇ ਹੁਣ ਥੇਹ ਉੱਪਰ ਦੀਵਾਨ ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ ਦਾ ਬਣਾਯਾ ਹੋਯਾ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਮੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਪਾਸ ਹੀ 'ਨਾਂਗੇ ਦੀ ਸਰਾਇ' ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਵੱਸ ਪਿਆ ਹੈ) ਓਥੋਂ ਹੋ ਹਰੀਕੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਉਤਰੇ, ਸਭ ਲੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ, ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਕਈ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿਆ । ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਬਚਨਬਿਲਾਸ ਸੁਣਕੇ ਨਿਹਾਲਹੋਏ(ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਭਾਈ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹਰੀ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੈ ਓਥੇ ਭਾਈ ਰਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਧ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੇ) ਓਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ੧੭ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ । ਓਥੋਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਬਖਤਾਵਰ ਜੋ ਬਹੱਤ੍ਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਟਕੇ (ਮਾਮਲਾ) ਦਿੱਲੀ ਭਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਓਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਯਾ, ਪਰ ਬੜਾ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਵੱਲ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਭੀ ਨਾ ਕੀਤੀ । ਏਹ ਦੇਖਕੇ ਕੁਛਕੁ ਸਿੱਖ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋਏ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਯਾ "ਜਿਸਨੋ ਸਾਹਿਬ ਵਡਾ ਕਰੇ ਸੋਈ ਵਡ ਜਾਣੀ ॥ ਜੋ ਓਸਦੀ ਰੀਸ ਕਰੇ ਸੋ ਮੂੜ ਅਜਾਣੀ" ਚੌਧਰੀ ਬੋਲਿਆ ਮੈਂ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਆਦਮੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਾਤਿ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ

ਵਾਲੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਹੰਨ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਹ ਸ਼ਲੋਕ ਉਚਾਰਿਆ :—

"ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਜੋਰੁ ਹੈ ਅਗੈ ਜੀਉ ਨਵੇ॥ ਜਿਨਕੀ ਲੇਖੈ ਪਤਿ ਪਵੈ ਚੰਗੇ ਸੇਈ ਕੇਇ।" ਏਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਆਖਯਾ ਜੀ ਮੈਂ ਪਰਖਦਾ ਸੀ ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦਾ ਭੀ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਖਡੂਰ ਆ ਬਿਰਾਜੇ॥

ਇਕ ਜੀਵਾ ਨਾਮ ਜਿਮੀਦਾਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਸੀ, ਓਹ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਤ ਵੇਲੇ ਖਿਚੜੀ ਤੇ ਦਹੀਂ ਲੈਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਰੋਜ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫੇਰ ਓਸਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਿਵਾਈ ਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੱਤੀ ਹੋਈ ਲੈਕੇ ਆਵਣ ਲੱਗੀ, ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਦਸ ਬਰਸ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਡਾਢਾ ਝੱਖੜ ਹਨੇਰੀ ਆਯਾ ਤਾਂ ਓਸ ਨੇ ਆਖਯਾ ਜੇ ਹਨੇਰੀ ਹਟ ਜਾਏ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਹਨੇਰੀ ਤਾਂ ਹਟ ਗਈ, ਪਰ ਓਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਿਚੜੀ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਜਾਂ ਜਿਵਾਈ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੇਟੀ! ਅੱਜ ਤੁਸਾਂ ਮਨਮਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸਰਪਾਂ ਨੂੰ ਕੋਰੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਏਸ ਝੱਖੜ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਰੇਤੇ ਦਾ ਭੋਜਨ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ ਤੇ ਜਹਾਜ ਚੱਲਣੇ ਸਨ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੰਮ ਖਲਕਤ ਦੇ ਸੌਰਨੇ ਸਨ, ਤੁਸਾਂ ਓਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ

ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਲੈਂਦੇ, ਤੁਸਾਂ ਰੱਬ ਰਜ਼ਾਇ ਕਿਉਂ ਮੋੜੀ ? ਏਸੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਚ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਜਲਾਲ ਪੀਰ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਬੇੜਾ ਡੁੱਬਦਾ ਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਉਨ ਹਟਾਯਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭਾ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਏਹ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਸਿੱਖ ਨਸੀਹਤ ਮੰਨ ਗਏ ਤੇ ਜੀਵੇ, ਜਿਵਾਈ ਨੇ ਭੀ ਭੁੱਲ ਮਾਫ ਕਰਾਈ ਤੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣੋਂ ਹਟ ਕੇ ਪਰਮਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ ॥

ਖਡੂਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵ ਨਾਥ ਨਾਮ ਤਪਾ ਜੋਗੀ ਖਹਿਰੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੀ, ਉਹ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਟੂਣੇ ਟਾਮਣ ਬਹੁਤ ਕਰਿਆ ਕਰੇ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਲੋਗ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮੰਨਦੇ ਸੇ । ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਾਧੂ ਚੰਗਾ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਰਚਨਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੜਦਾ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ । ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਉਲਟੇ ਕੰਮ ਹਨ, ਜੋ ਪੂਜਣੇ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਗ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ । ਸੰਮਤ ੧੬੦੧ ਬਿ: ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਬਰਖਾ ਨਾ ਹੋਈ, ਭਾਰੀ ਕਾਲ ਕੜਕਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕ ਜੁੜ ਕੇ ਉਸ ਜੋਗੀ ਪਾਸ ਗਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕੋਈ ਜਤਨ ਕਰੋ ਜੋ ਬਰਖਾ ਹੋਵੇ । ਜੋਗੀ

ਬੋਲਿਆ ਜਿਥੇ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਅਜੋਗ ਕਰਮ ਹੋਣ, ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਾਨ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਬਰਖਾ ਕਿਥੇ ? ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਆਏ, ਉਸੇ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਬਰਖਾ ਕਰਾਵੇ,ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਛੱਡੇ,ਅਸੀ ਬਰਖਾ ਅੱਠਾਂਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਜੱਟ ਬੇਸਮਝ ਸਨ,ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਯਾਂ ਤਾਂ ਬਰਖਾ ਕਰਾਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡੋਂ ਜਾਓ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੂਪ ਬੋਲੇ ਬਰਖਾ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਅਸੀ ਰੱਬ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਹਾਕਮ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਹੈ ਸੋ ਬਰਖਾ ਕਰਾਏ।ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਤੁਰ ਗਿਆਂ ਜੋਗੀ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀ ਏਥੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।ਜੱਟਾਂ ਆਖਿਆ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਰੋ। ਏਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਜੀਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧਆਯਾ ਤੇ ਕੁਛ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਉਂਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਛਿਮਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਏਹ ਕਹਿਕੇ ਉਠ ਤੁਰੇ। ਜਾਂ ਪਿੰਡੋਂ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਜੱਟਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਭੀ ਨਾ ਬੈਠਣ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਗਤ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗੀ ਗਈ।ਸੱਤਕੋਹ ਪੁਰ ਰਜਾਦੇ ਖਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਉਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਚੁਫੇਰੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰਖਬਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਛਪਰ ਪਾ ਦਿੱਤੇ, ਰਿੱਧੀ ਆ ਗਈ, ਲੰਗਰ ਸਜਣ ਲੱਗੇ, ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਧਰ ਜੱਟ ਜੋਗੀ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਹੋਏ, ਓਹ ਬਥੇਰੇ ਟੂਣੇ ਟਾਮਣ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅੱਠ

ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਪਰ ਕੁਛ ਨਾ ਬਣਿਆਂ। ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪਾਟਾ ਹੋਯਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੱਗੇ ਕੁਛ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ॥

ਤਦੋਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਗਏ ਹੋਏ ਸੇ, ਖੰਡੂਰ ਆਏ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸੁੰਨ ਸਾਨ ਡਿੱਠੀ। ਲੋਗਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਕੇ ਕੋਪ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਜੱਟਾਂਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀ ਬੜੇ ਬੇਸਮਝ ਹੋ। ਝੂਠੇ ਜੋਗੀ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗਕੇ ਤੁਸਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ, ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੀਂਹ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਏਸ ਜੋਗੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਲੀ ਪਾਓ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅੱਲ੍ਹੜ ਵੈੜ੍ਹਕਾ ਜੋਵੋ ਜਿਥੇ ਜਿੱਥੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਓਥੇ ਓਥੇ ਅਜਹੀ ਫੇਰ ਲਵੋ, ਜਿੱਥੇ ਏਹ ਫਿਰ ਜਾਏਗਾ ਓਥੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਏਗਾ। ਏਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਜੱਟਾਂ ਨੇ ਓਸੇ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ। ਆਖਿਆ ਨਾਥਜੀ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਰਾ ਤਕਲੀਫ ਹੋਊ ਪਰ ਸਾਡਾ ਭੀ ਇਕ ਟੂਣਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦਿਓ।ਜਦ ਜੋਗੀ ਨੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਲਾਚਾਰ (ਜੈਸੀ ਕਰਨੀ ਤੈਸੀ ਭਰਨੀ) ਗਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਲੀ ਪਾਵਣੀ ਪਈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਢੱਗਾ ਜੋਤਕੇ ਤੋਰਿਆ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਬਰਖਾ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਜਿਧਰ ਜਿਧਰ ਜੱਟ ਲਈ ਜਾਣ ਓਧਰੇ ਹੀ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ੨ ਹੱਦ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਬਰਸਾਉਂਣ ਦੀ ਖਿਚਾ ਖਿਚੀ ਹੋਗਈ, ਕੋਈ ਕਿਧਰੇ ਖਿਚੇ ਕੋਈ ਕਿਧਰੇ ਘਸੀਟੇ, ਜੋਗੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਪੁਛੇ। ਉੜਕ ਘਸੀਟਦਿਆਂ ੨ ਜੋਗੀ ਦਾ ਤੂੰਬਾ ੨ ਉੜ

ਗਿਆ "ਗੁਰ ਨਿੰਦਕ ਸਗ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ ਪਾਵੈ" ਫੇਰ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਰਖਾ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਖਡੂਰ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਤੇ ਜੱਟ ਸਭ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਆ ਪਏ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਖਡੂਰ ਚੱਲੋ, ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਰਖਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਾ ਆਖਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ਗੁਰਨਿੰਦਕ ਦਾ ਬੁਰੇ ਹਾਲਮਰਨਾ ਸੁਣਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਫੇਰ ਅਤਿ ਨਿੰਮ੍ਰ ਹੋ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਸਭ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਡੂਰ ਵੱਨੀਂ ਚੱਲ ਪਏ ॥

ਜਾਂ ਗੁਰੂਜੀ ਭੈਰੋਂ ਨਾਮ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਆਏ ਤਾਂ ਸੱਤਰ ਬਰਸ ਦਾ ਬੁੱਢਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਈ ਖੇਮਾ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਅੱਗੇ ਆ ਖੜੋਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਮਿਲਖ ਬਹੁਤ ਸੇ, ਪਰ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਵਿਆਹ ਭੀ ਦੋ ਕਰਾਏ ਸੇ, ਇਸਨੇ ਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਚੁਕੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਖੇਮੇਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੇ ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਮੈਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਬਰਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋ ਪਿਆ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਡੂਰ ਆਕੇ ਬੈਠੇ ਅਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਚਰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ

ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ ਲੀਤੇ। ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਸਨ-ਮੁਖ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਬੁਢੇ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੀ ਜਾਂਦੀ, ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਛ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪਾਯਾ ਹੈ।ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹਿਕੇ ਛਿਮਾਂ, ਸਹਾਰਾ ਜਰਣਾ ਜੇਕਰ ਨਾ ਧਾਰੀ ਤਾਂ ਕੀ ਫਲ ਹੋਯਾ, ਨਿਰਾਪੁਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਝਾਉਣਾਂ ਸਾਡੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ? ਤਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਚਰਨੀਂ ਢਹਿ ਪਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਪਿਛਲੇ ਔਗਣ ਬਖਸ਼ ਲਵੋਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਾਓ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਧਧਰਤੀ ਜੇਡਾ ਧੀਰਜ ਤੇ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗੂ ਦੁਖ ਸੁਖਮਾਨ ਅਪਮਾਨ ਵਿਚ ਅਡੋਲਤਾ, ਜਲ ਜੇਹੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਤੇ ਅਗਨੀ ਦਾ ਸੁਭਾਵ, ਸੁਆਦ ਬੇਸੁਆਦ ਨਾ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਰੱਖੇ ਤੇ ਪੌਣ ਵਾਂਗ ਸਭ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਅਸੰਗ ਰਹੇ। ਸਭ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇਖੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾਂ ਕਰੇ ਤੇ ਛੋਟਾ ਬਣ ਰਹੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛੋਟਾ ਬਾਲਕ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਯਾਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰਮੇਸ੍ਰ ਭੀ ਛੋਟਿਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਉਤਨੀਕੀਮਤ ਪਰਬਤ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਜਿਤਨੀ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ (ਪੱਥਰ) ਹੀਰੇ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਅਜਰ ਵਸਤੂ ਦਾ ਜਰਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਰੇਗਾ ਸੋ ਤਰੇਗਾ।ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਹਾ ਕੰਚਨ ਸਮ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਸਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਪਾਕੇ ਉਛਲ ਪਿਆ ਹੈਂ, ਕੀਉਸ

ਸਰ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਬੂੰਦ ਮਿਲੀ ਹੈ ? ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਖਦਾਇਕ ਸਮਝਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲੀਤੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਚਲੇ।

ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਸ਼ੀਹਾਂ ਨਾਮ ਉਪੱਲ ਖਤ੍ਰੀ ਪੰਜ ਬੱਕਰੇ ਲੈਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਯਾ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਨ ਤੇ ਜਨੇਊ ਹੋਣੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਮੂਜਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬੱਕਰੇ ਬਲੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਯਾ ਹਾਂ ਤ੍ਰਾਂਕਿ ਕਾਰਜ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣਾ ਏਹ ਭਾਰੀ ਪਾਪ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾਂ ਪਵੇਗਾ। ਯਥਾ ਮਹਾਂਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:—

"ਨਾਨਕ ਆਖੈ ਰੇ ਮਨਾ ਸੁਣੀਐ ਸਿਖ ਸਹੀ॥ ਲੇਖਾ ਰਬ ਮੰਗੇਸੀਆ ਬੈਠਾ ਕਢ ਵਹੀ ॥ ਤਲਬਾ ਪਉਸਨ ਆਕੀਆ ਬਾਕੀ ਜਿਨਾ ਰਹੀ ॥ ਅਜਰਾਈਲ ਫਰੇਸਤਾ ਹੋਸੀ ਆਇ ਤਈ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣ ਨ ਸੁਝਈ ਭੀੜੀ ਗਲੀ ਫਹੀ॥ ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕ ਸਚ ਰਹੀ"॥

ਤਾਂਤੇ ਮਾਸ ਨਾ ਵੰਡੋ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਕੇ ਕੜਾਹਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੰਡੋ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਾਧਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਓ। ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਉਚਾਰ ਕਰਾਓ, ਸਭ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋਣਗੇ।

ਇੱਕ ਦੇਵਗਿਰ ਗੁਸਾਈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਮਾਤ ਲੈਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਾਈ।

ਓਸਨੇ ਲੰਗਰ ਚਲਦਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਹੁੰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਕੇ ਆਖਿਆ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਾਰਾ ਮਾਰਯਾ ਹੋਇਆ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਰੱਤੀ ਬਾਵਨ ਤੋਲੇ ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ ਕੁੰਦਨ ਵਰਗਾ ਸੋਇਨਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ,ਏਹ ਕਹਿਕੇ ਦੋ ਇਕ ਸੇਰ ਪੈਸਯਾਂ ਦਾ ਸੋਇਨਾ ਕਰ ਦਿਖਾਯਾ ਤੇ ਬਿੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਰੱਖਕੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀ ਭੀ ਏਸ ਦੀ ਬੂਟੀ ਸਿੱਖ ਲਵੋ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ "ਮਨ ਮਾਰੇ ਧਾਤੁ ਮਰ ਜਾਇ" ਇਤਯਾਦਿਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਕੇ ਓਸਨੂੰ ਐਸਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗਯਾਨ ਕਰਾਯਾ ਜੋ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਆਪਣੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਜਮਾਤ ਛੱਡਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਏਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਭੀ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥

ਇਕ ਗੁੱਜਰ ਨਾਮ ਫਤਿਆਬਾਦ ਦੇ ਲੁਹਾਰ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਕੁਛ ਧਰਮ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸੋ ਸਾਡਾ ਕੀਕੂੰ ਭਲਾ ਹੋਵੇ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਗ਼ਰੀਬ ਦਾ ਕੰਮ ਧਨੀਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਕਰ, ਜਪਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ, ਧਰਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰ, ਵੰਡ ਛਕ, ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਓਹ ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਨੱਠ ਕੇ ਗੁੱਜਰ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਯਾ, ਗੁੱਜਰ ਨੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇੜੀ ਕੱਟ ਕੇ ਖਲਾਸੀ ਦਿੱਤੀ॥

ਇਕ ਧਿੰਗਾ ਨਾਮ ਨਾਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨੁਰੰਗਾਬਾਦ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਪਰ ਬੀਮਾਰੀ ਐਸੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰੇ ਤਦ ਨੀਂਦ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਓਹ ਨਾਈ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮੁਠੀਆਂ ਭਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੋਕੇ ਓਸਨੂੰ ਸੈਣ ਭਗਤ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ, ਤਾਂ ਓਹਭੀ ਮਨੋਂ ਤਨੋਂ ਸੰਤਾਂਦੀਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਓਸਦੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਆਹ ਸੀ ਤੇ ਧਿੰਗਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਓਥੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਓਸਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਓਸਦੇ ਥਾਂ ਕੰਮ ਚਲਾਯਾ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਕਰ ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਕਰਕੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ ਤਾਂ ਏਹ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹਿਆ, ਓਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਧਿੰਗੇ ਨੇ ਸਭ ਕੰਮ ਧੰਧੇ ਬਿਲਕੁਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ, ਕੇਵਲ ਭਜਨ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਫੁਰ ਆਈ, ਪਰ ਓਨ ਅਜੇਹੀ ਜਰਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਰ ਸਰਾਪ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਏਸ ਗੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਓਸਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤਾਂ ਓਸ ਦੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ॥

ਇਕ ਧਾਰੋ ਨਾਮ ਜੁਲਕਾ ਖਤ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਜੀਦਾ ਸੁਜੱਸ ਸੁਣਕੇ ਖਡੂਰ ਆਯਾ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀ, ਯਮ, ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਤਿਆਹਾਰ,

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਧਾਰਣਾ, ਧਿਆਨ, ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਭੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਪਰ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ, ਏਸਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਇ ਦੱਸੋ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ! ਬਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਪੁਰਾਣ, ਸਿੰਮ੍ਰਿ-ਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਰਚੇ, ਪਰ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨ ਹੋਯਾ ।ਤਾਂ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਰੋਗ ਲਗ ਪਿਆ, ਵੈਰਾਗ ਥੰਮ੍ਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਹੇ ਬਯਾਸ ! ਤੂੰ ਸ਼ਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰ,ਤਾਂ ਓਸਨੇ ਬੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਜੋ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਬਨਾਯਾ, ਓਸ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨੇ ਕਰ ਓਸਦਾ ਮਨ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਗਿਆ । ਸੋ ਹੇ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ! ਤੂੰ ਭੀ ਅਨਿੰਨ੍ਯ ਭਗਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੱਦ੍ਯਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰ। ਅਸਥੂਲ, ਸੂਖਮ,ਕਾਰਨ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਆਤਮਾਨੂੰ ਅਸੰਗ ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਸਮਝ। ਜਿਸਤਰਾਂ ਪੁਰਖ ਜੋ ਹੈ ਸੋ ਨਗਰ, ਘਰ, ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਆਤਮਾ ਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਦੇਹ ਅਸੱਤ, ਜੜ੍ਹ, ਅਸੁਚੀ, ਦੁਖ ਰੂਪ ਤੇ ਆਤਮਾ ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਸਾਖੀ ਹੈ ਏਹ ਅਨਾਤਮ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਾਖ੍ਯਹੈ,ਆਤਮਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਹੈ ਅਨਾਤਮ ਦ੍ਰਿਸ੍ਯ ਹੈ,ਦੇਸ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਆਤਮਾ ਹੈ,ਓਸਨੂੰ ਅਗਨ ਜਲਾ ਨਹੀਂ ਸਾਕਦੀ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪੌਣ ਚਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਤੇ ਜਲ ਗਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਕਾਲ ਕਲਪਨਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਈ ਸਮਝੌਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ:—

ਜਦ ਸਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਾਰਨ ਕਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦ੍ਯਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਾ ਕਰ ਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਾਜਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ ॥

ਇਕ ਮੱਲੂ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੱਸ ਸੁਣਕੇ ਚਰਨੀ ਆ ਲੱਗਾ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਯਾ, ਰਾਮ ਰਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ,ਓੜਕ ਸਿਆਣੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਗਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਨ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਮਾਲਮਹੋਯਾਕਿ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਕਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਮੈਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹਾਂ, ਸੋ ਕੋਈ ਐਸਾ ਰਾਹ ਦੱਸੋ ਜਿਸਕਰਕੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਉਸਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਦੱਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਏਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਜੁੱਧ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਹੋਕੇ ਲੜਾਂ ਮਾਂਰਗਾ ਤਾਂ ਸੁਵਰਗ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗ ਕੇ ਫੇਰ ਉਥੋਂ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਕੇ ਮੁਕਤਿ ਹੋਜਾਵਾਂਗਾ, ਤੇ ਜੇ ਨਿਰਵਾਸ ਹੋਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦੇਹ ਤਿਆਗਾਂਗਾ ਤਾਂ ਓਸੇ ਥਾਂ ਬ੍ਯਾਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਕਰ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਸਾਰ ਦੁਖ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ

ਕਰਕੇ ਕੈਵਲਜ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਰਾਜ ਦੀ ਇਛਜਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਪਾ ਕੇ ਬਾਂਛਤ ਹੁਕਮ ਕਰ ਸੁਖ ਭੋਗਕੇ ਫੇਰ ਹਮੇਸ਼ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਏਹ ਭੀ ਨਿਸਚੇ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਦਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਾ ਹੋਊ ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਦ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੱਲੂ ਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੇ ਦੋਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਲੱਡੂ ਹਨ। ਏਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਓਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਹੋ ਨੌਕਰੀ ਉਤੇ ਗਿਆ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ॥

ਭਾਈ ਕਿਦਾਰੀ ਨਾਮ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਪਾਸ ਆਯਾ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜੀ ਮੈਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਭਗਤੀ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿੱਕੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਗ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਮਤਸਰ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਭੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਖਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਜਲਣ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,ਸੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ ਭਾਈ! ਜਿਕੂੰ ਬਣ ਨੂੰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਦਉਂਦੀ ਅੱਗ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਜੀਵ ਅਜੀਵ ਸੜ ਮਰਦੇ

ਹਨ, ਪਰ ਕੁੱਦ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮ੍ਰਿਗ ਨਿਕਲ ਕਰਸਰੋਵਰ ਯਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾ ਆਨੰਦ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਓਥੇ ਓਸ ਅਗਨੀ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਸੰਗ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਥਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਦਾ ਡਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਦਾਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਪਰਮਪਦ ਪਾਯਾ॥

ਇਕਦਿਨ ਭਾਈ ਦੀਪਾਕਲਾਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰਦਾ, ਨਰੈਣਦਾਸ ਖੱਤ੍ਰੀ, ਬੂਲਾ ਤ੍ਰਖਾਣ ਆਦਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਚਾਓ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਮਾਯਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਮੋਹਾਦਿਕ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਾਕੇ ਜਨਮ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖੁਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟਣ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਤਿੰਨ ਉਪਾਇ ਜੋਗ, ਗਿਆਨ, ਭਗਤੀ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਜੋਗ ਤੇ ਗਿਆਨ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਹਨ, ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਯਾ ਨਟਣੀ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੋਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸੋ ਭਗਤੀ ਜੋ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ਏਸਨੂੰ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਮਾਯਾ ਨਟਣੀ ਭਰਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਏਸ ਲਈ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਭਗਤੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ, ਦੂਜੀ ਸਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ। ਆਪਣੇ ੨ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਨੂੰ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਰੂਪ ਮੰਨਕੇ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣੇ ੧, ਚੰਦਨ ਪੁਸਪ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ੨, ਧੂਪ ਦੀਪ

ਤੇ ਆਰਤੀ ਕਰਨੀ ੩, ਨਿਰਤ ਕਰਨੀ ੪, ਬਾਜੇ ਬਜਾਕੇ ਭਜਨ ਗਾਉਣੇ ੫, ਭੋਗ ਲਵਾਉਣਾ ੬, ਸੈਨ ਕਰਾਉਣਾ ੭, ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਬਰਨਨ ਕਰਨਾ ੮, ਧਜਾਨ ਕਰਨਾ ੯, ਏਹ ਨੌਧਾ ਭਗਤੀ ਸਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਾਨਸੀ ਦੂਜੀ ਭਾਨਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤਿ ਸਾਲੋਕ, ਸਾਮੀਪ, ਸਾਰੂਪ, ਸਾਯੁਜ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੈਵਲਜ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਦੂਸਰੀਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਅਨੰਨਜ ਭਗਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੁਛ ਉਸੇ ਦਾ ਮੰਨਣਾ, ਉੱਤਮ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣਾ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਐਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਭੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪਿ ਰਸੁ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰ। ਆਪੇ ਹੋਵੈ ਚੋਲੜਾ ਆਪੇ ਸੇਜ ਭਤਾਰ ॥' ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨੰਦ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿੱਤ ਮੁਕਤਿ ਕਲਪ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸੱਚ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਦੇ ਬਾਂਛਤ ਭੋਗ ਭੋਗ ਕੇ ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਕੈਵਲਜ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਜੋਗ ਭੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਹਠ ਜੋਗ ਜੋ ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਪ੍ਰਤਜਾਹਾਰ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾ-ਮਾਦਿਕ ਕਰਨੇ ਕਰ ਸਮਾਧਿ ਲਾਕੇ ਬੈਠ ਰਹਿਣਾ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਜੋਤਿ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦਸਮਦੁਆਰੇ

ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਰਸ ਵਿੱਚ ਜੋਗੀ ਜਨ ਮਸਤ ਰੰਹਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰਾ ਜੋਗ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਸਤ ਚਿੱਤ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮਾ-ਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਰਖਣਾ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੋਗ ਵਿੱਚ ਅਣਮਾਦਿਕ ਸਿੱਧੀਆਂ ਬਹੁਤ ਫੁਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ, ਜੇਕਰ ਜੋਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਿਖਾਇ ੨ ਮਾਨ ਕਰਾਵਣ ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਲੋਕਾਦਿਕ ਮੁਕਤੀਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਜੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਲਪ ਪ੍ਰਯੰਤ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗਕੇ ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਓਤਨਾ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਅਭਿ ਸਹਿਤਾ, ਸਭੇਤਾ, ਖੀਣਤਾ ਕਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਨਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਗਿਆਨ ਹੈ ਸੋ ਇਕ ਹੀ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਣ ਲੈਣ ਦਾ, ਸੋ ਆਪਣੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸਾਖਯਾਤ ਹਸ-ਤਾਮਲ ਜਾਨਣਾ ਏਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਏਸ ਗਯਾਨ ਅਗਨੀ ਕਰਕੇ ਸਿੰਚਿਤ ਕਿਰੇਮਾਣ ਕਰਮ ਤੇ ਸੂਖਮ ਸਥੂਲ ਕਾਰਣ ਸੰਘਾਤ ਅਵਿਦਯਾ ਸਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੈਵਲਯ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਯਥਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀਦਾ ਵਾਕਯ ਹੈ:—

'ਸੂਰਜ ਕਿਰਣ ਮਿਲੀ ਜਲ ਕਾਜਲ ਹੂਆ ਰਾਮ ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨ ਥੀਆ ਰਾਮ'।। ਪਰ ਏਸ

ਬ੍ਰਹਮਗਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੈਰਾਗ, ਵਿਵੇਕ, ਖਟਸੰਪਤੀ ਮਮੁਖਜਤਾ, ਏਹ ਚਾਰ ਸਾਧਨ ਬਹਰੰਗ ਤੇ ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਨ, ਨਿਧਜਾਸਨ, ਸਾਖਜਾਤ ਏਹ ਚਾਰ ਅੰਤ੍ਰੰਗ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੈਰਾਗ ਨਾਮ ਤਿਆਗ ਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਤਨ ਮਨ ਕਰਕੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਤਨ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰ ਵਿਰਕਤ ਨਿਰਦੁੰਦ ਰਹਿਣਾ, ਦੂਸਰਾ ਮਾਨਸੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਸਮਝਕੇ ਆਪਣਾ ਸ੍ਵਤ ਛੱਡ ਰਖਣਾ ਤੇ ਦਾਈ ਵਾਂਗੂ ਪਰਾਏ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਵਰਤਣਾ। ਸੱਤਜ ਤੇ ਅਸੱਤਜ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਣਕੇ ਸੱਤ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਅਸੱਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਬੇਕ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣਾ, ਸੀਤ, ਆਤਪ, ਦੁੱਖ, ਭੁੱਖ, ਬੋਲ, ਕੁਬੋਲ ਸਹਾਰਨੇ, ਕੁਸੰਗ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋਣਾ, ਗੁਰੂ, ਬੇਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਪਰ ਸਰਧਾ ਯੁਕਤ ਚੱਲਣਾ ਏਹ ਖਟਸੰਪਤੀ ਹੈ॥

ਅਤਜੰਤ ਸ਼ੀਘਰ ਜਗਤ ਜੰਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟਣ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਕਰਨੀ ਏਹ ਮਮੁਖੱਜਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਹਧਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸਵਾਸ ਕਰਕੇ ਸੁਣਨੇ ਏਹ ਸ਼੍ਰਵਣ ਹੈ॥ ਜੋ ਸ਼੍ਰਵਣ ਕਰਨਾ ਓਸ ਉਪਰ ਚੱਲਨਾ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਏਹ ਮੰਨਨ ਹੈ॥ ਸਜਾਤੀ ਪ੍ਰਤੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਜਾਤੀ ਪ੍ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ, ਅਰਥਾਤ ਹਰਦਮ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਦਾ